RAGIP PAŞA
2401

ترکیه

ترکیه بیوک ملت مجلسی حکومتی امور شرعیه و اوقاف وکالتی

تدقیق مؤلفات اسلامیه هیئتی

نشریاتندن

عدد : ٨

2401

مبادئ فلسفه

دن

علم اخلاق

١

فرید

آنقره: ولایت مطبعه‌سی

١٣٣٩-١٣٤١

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAGIP PAŞA KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2401

شرعیه و کالتی
تدقیقات و تألیفات اسلامیه
هیئتی نشریاتندن

عدد
٧

مبادئ فلسفه

دن

علم اخلاق

ادیب حکیم فرید بك افندی
اثرلریدر

فرید
١٧١٩
٢٨٧
R.٧
2767

آنقره ــ ولایت مطبعه سی
١٣٣٩-١٣٤١

مقدمه

بعد اداى ماوجب علينا

تحرئ حقيقت استعداديله مجبول اولان انسانلر ، هرشی كبی اخلاقك‌ده منشأنی ، مستند اولديغی قوانين عقليه‌يی آرامق احتياجندن وارسته قالەمامشلردر . اهل اديانه كوره اخلاقك منشأی تلقين سماويدر. حضرت آدمدن بعثت سنيهٔ پيغمبری‌يه قدر ظهور ايدن انبيای ذی‌شانك كافه‌سی امتلرينه احكام الهيه‌يی تبليغ وبالنتيجه تعليم اخلاق ايله‌مشلردر . شوحالده اخلاقك ايلك معلملری پيغمبران عظام عليهم السلام اولديغی جای اشتباه دكلدر .

ازمنهٔ مختلفه‌ده يتيشن حكمانك زمان ومكان ظهورلری

يا بر پيغمبرك زمان ظهورينه، ياخود زمان ظهورينك حاكم ومؤثر اولديغى زمانه تصادف ايله‌ديكى جهتله فلاسفه طرفندن وضع ايدلمش اولان قواعد اخلاقيه بو صورتله پيغمبران عظامك تلقينات دينيه‌لرينه منتهى اولور.

متقدمين حكمانك بو جهتى مسكوت عنه براقملرى، پك بارز اولان بو حقيقتى اعترافه ياناشمق ايسته‌مه‌ملرى عكس قضيه‌يى تأييده مدار اوله‌جق بر حال دكلدر. نصل بر مجادلهٔ عقليه نتيجه‌سى اولورسه اولسون، فلاسفه‌نك سرمايهٔ معرفتلرى هيچ شبهه يوق كه قسم اعظمى اعتباريله تعاليم انبيادن مقتبسدر. بنابرين مؤدب اول، شرائع ونواميس الهيه‌در، ديمكده اصلا تردد ايتمه‌مك لازم كلير.

دين ايله اخلاق آراسنده‌كى بو رابطهٔ ازليه‌دن دولايى عقلاى امتدن برچوغى، عالمده اخلاق ناميله بر شى وارسه اونك بهمه حال ديندن مستفاد، دين ايله قائم اوله‌بيله‌جكنى، دينه مستند اولمايان اخلاقك، اصول وقواعدى نه قدر متين، نه قدر مضبوط

اولورسه اولسون كوكسز بر آغاج كبى فيض حقيقيدن محروم قاله‌جغنى سويله‌يورلر وضوابط اخلاقيه‌نك دينى علاقه‌لردن تجريدى لزومنه قائل اولانلرك دعوالرينى ادلهٔ كاذبه ايله رد ايديورلر.

تكامليه مسلكنك واضعى اولان «هربرت سپنسر» اخلاقك منشأى حقنده شو نظريه‌يى سرد ايديور: «ديكر برچوق شيلر كبى انسانك افكار وحسياتى ده تكامل قانون عموميسنه تابع ايسه، اخلاقى تشكيل ايدن سلسلهٔ تصورات ايله بو سلسله‌يه اشتراك ايله‌ين حسيات نسبةً غير ملتئم، غير معين بر حالت وجدانيه ديمكدر. بو حسيات بدايةً كندى كتله‌لرينك قاريشمش اولديغى واسع كتله‌دن آيريلدقجه على التدريج ملتئم ومعين بر شكله اقتران ايلر. اخلاقك مدت مديده كتله‌ده غائب اولان صورت مستقله‌سى مبهم اوله‌رق ترسم ايتمكه باشلارسه ده بو صورت آنجق تكامل عقلينك يوكسك بر مرتبهٔ انكشافه وصولندن صوكره متين بر وجوده مقارن اولور.

فى الاصل تام اولان بو حال التباس، تكامل اجتماعى سيرى

دوام ایله دیکی مدتجه بالضروره دوام ایتمشدر. هرنه قدر تخفف ایله مش ایسه ده بو البتاسك بزده کی نیم مدنیت حالنده الآن دوام ایله مکده اولدیغنی قبول ایتمه مز لازم کلیر. بوندن ده شو نتیجه یی استنباط ایده بیلیرزکه، مختلف صورتلرده الده ایدیله رك مؤسسات ووجهۀ فعالیت مدنیه ایله وقوعه کلن هر تبدل نتیجه سنده متبدل اولان خیر وشر مفهوملری، حتی زمانمزده بیله هرج ومرجه شبیه بر کومه تشکیل ایتمکده در.»

کوریلیورکه، تحاولیه نك خیر وشر حقنده کی نظرلری آنجق وآنجق نامتناهی ایله افاده ایدیله بیلن بر استقباله متوجهدر. بناءً علیه بو کبی تعمیقاتك علماً بر قیمتی اولسه بیله، عملاً اصلا فائده سی یوقدر. زیرا اونلرك نظریه لری یالکز اخلاقه دکل، هیئت مجموعۀ کائناته ده شاملدر. کائنات ایسه بزم ایچون بوکونکی موجوداتدن عبارتدر. انسانیت، احتیاجات عاجله سنك تطمینی تحاولیه نك ادوار غیر متناهیه سندن بکله یه مز ایسه حقسزلق وصبرسزلق ایتمش اولماز. شو حالده

حرکات وسکناتنی قوانین عقلیه واخلاقیه یه توفیقاً تنظیمه مجبور اولان انسانیت حاضره جه کندی خلقت وطبیعتنه موافق، مؤسس ومدون بر اخلاقك موجودیتی قبول ایدلمك ضروریدر.

اوائلده اخلاق، حضرت سلیمان علیه السلامك امثالی، عقلای سبعۀ یونانیه نك وجائزی، (لیزیس) کبی اسکی یونان شاعرلرینك اشعار مذهبه لریله وصایای عمومیه یاخود محاضرات صورتنده تعلیم ایدیلیر ایدی. بالآخره یونانستان وروما مدرسه لرنده عالی بر صورتده اقتران ایدرك فیثاغورث، سوقراط، افلاطون، ارسطو کبی حکمانك تعالیم فلسفیه لرنده مهم بر یر طوتمش، بالخاصه ارسطو طرفندن علم مستقل صورتنده تدوین ایدلمشدر.

علم النفس، منطق ومابعدالطبیعه کبی علوم فلسفیه عدادینه الحاق ایدلین اخلاق، اوروپا متأخرین فلاسفه سندن بعضیلرینك تعمیق وتوثیقیله اوته دنبری شرق علماسی آراسنده معلوم اولان

وقسم نظریسی کتب یونانیه‌دن، بالخاصه آرسطونك آثارندن آلنان اساسلردن تباعد ایده‌رك بوسبوتون باشقه اساسلره ابتنا ویکی بر صورتده قترلن ایلمشدر .

حکمای اسلامیه طرفندن اخلاقه دائر تألیف ایدیلن آثار سائره‌دن قطع نظر خلق آراسنده مشهور اولان اخلاق کتابلری، نصر الدین طوسینك « اخلاق ناصری »، جلال دوانینك « اخلاق جلالی »، حسین واعظك « اخلاق محسنی » قنالی زاده علی افندینك « اخلاق علائی » عنوانلی اثرلریدر .

منابع غربیه‌دن النان و صرف غرب فلاسفه‌سنك اخلاق حقنده‌کی نظریه‌لرینی احتوا ایدن بو اثر مختصر، هم اخلاق کتابلرینك شکل جدیدی حقنده بر فکر ویرمك هم ده اخلاق اسلامیه‌یه دائر دردست تحریر اولان دیگر بر اثر ایچون موضوع مناقشه اولمق اوزره نشر ایدلمشدر .

ومن الله التوفیق فرید

علم اخلاقك موضوعی و اوصاف ممیزه‌سی

علم اخلاقك تعریف وتقسیمی — علم اخلاق سجایای انسانیه‌دن بحث ایدن علمدر . بعضیلری بو علمی ، انسانك ماخلق لهیله (۱)

---

(۱) برموجودك ماخلق لهی کندیسی ایچون معین ، مقرر، دها خصوصی برمعنی اعتباریله اوموجودك سبب ایجادی اولان ، طبیعتی افاده ایدن آنیدر. کافهٔ موجودات ایچون برغایه واردر. بوحقیقت بالخاصه مخلوقات عضویه‌ده کمال وضوح ایله مشهوددر. حیوانات برغریزهٔ عمیایه مطاوعتدن باشقه برشیئه مقتدر اولمدقلرندن حیاتلری حال حاضره مقصور ، حال حاضردن عبارتدر. عقل واراده صاحبی اولان انسانه گلنجه، انسان ماخلق لهنك نه‌دن عبارت اولدیغی، بوعالمه نیچون گتیریلدیگنی، منتهای مراحل حیاته واصل اولدقدن صوکره نه اوله‌جغنی نفسنه سؤالدن خالی قالماز. فلاسفه‌دن بعضیلرینه کوره بر موجودك ماخلق لهی، اوموجودك طبیعتیله مناسبتدار اولدیغندن انسانك ماخلق لهنی آکلامق ایچون الك موافق طریق، طبیعت انسانیه‌یی تشکیل ایدن عناصرك ، انسانده‌کی تمایلات ایله بو تمایلاته مقابل اولان مختلف ملکات ذهنیه‌نك تدقیقیدر . طبیعت انسانیه روح وجسم دنیلن ایکی عنصردن متشکلدر. روحك باشلیجه اوچ ملکه‌سی واردر: برنجیسی عاطفه‌در که صور مختلفه‌سیله نظر تأمله آلنان محبتك مبدأیدر. ایکنجیسی شوق معرفت یعنی هرشیئی بیلمك، اوگرنمك آرزوسیدر. اوچنجیسی ده احتراص کلمه‌سیله افاده ایدیله‌بیلن شوق قدرتدر. بومیلره توافق ایدن ملکات ده حس، عقل وفعالیتدن عبارتدر. انسانك خیری بوملکات وتمایلاتی صورت منتظمه‌ده انکشافه مقارن قیلمقدر . خیری تحقق ایتدیرمك ایچون ارادهٔ خیر لازمدر . ایشته فضیلت بودر. انسان

ماخلق لهنی تحقق ایتدیرەجك وسائطدن باحث علمدر ، دییە تعریف ایتمشلردر . علم اخلاق یالکز سجایای انسانیەنك تدقیقیلە اکتفا ایتمز .

یالکز فضیلتلە مکلف، فضیلتدن مسئولدر. زیرا افعالنی تقییدایدن عوارض خارجیەدن دولایی خیرات ممکنەنك پك آزینی تحقق ایتدیرەبیلیر . مثلا عصرلردن بری برچوق ارباب علمی غرضدن ، عوضدن عاری اولەرق متمادیاً دهالرینی صرفە سوق ایدن شوق معرفتك تطمینی نصل ممکن اولەبیلیر ؟ بعد مجردك وسعت وعظمتی ، اونی املا ایدن اجرامك کثرتی ، کرۂ ارضك حرکتی، اوندەساکن اولان مخلوقاتك تنوعی ، تاریخ بشرك مغلقیت ومعضلیتی نظر تأملە آلنەجق اولورسە ، پك جزئی برزمان دیمك اولان مدت حیاتیە ظرفندە ألدە ایدیلەجك معلوماتك نەقدر محدود، نەقدرناقص ، نەدرجە ناچیز اولدیغی کوریلیر. شوحالدە اشواق انسانیەنك تمامیلە تطمینی غیرممکن دیمکدر. چونکە بواشواق، نامتناهی ، ألدەکی وسائطدە غایت محدوددر . فضیلتە کلنجە. اونی تحقق ایتدیرمك انسانك یداقتدارندەدر . انساندەکی عقل و ارادە، ملکاتك حسن ادارەسنە ، ملکاتە حاکم اولمق ایستەین احتراصاتك ضبطنە قادردر. شوحالدە فضیلت انسانلرك کافەسی ایچون ممکن دیمك اولور. زیرا بوتون انسانلر درجۀ وقوفلری نسبتندە ارادۀ خیرە مستعد، نتیجەدن صرفنظر ، مساعیلرینك اهمیتنە کورە مدحە مستحقدر. بنابرین اکر نفسك ماخلق لەمطلق ، کندی جنسندن اولان یاخود اولمایان موجودات ایلە برلەشوب حائز اولدیغی معرفت وقدرتی ترقی ایتدیرمك ایسە ،حیات فعلیەسنە عائدماخلق لهیدە ، عقل وارادە ایلە بالاتحاد متمادیاً تکملنی ومراتب اخلاقیە اعتباریلە تعالیسنی تأمین ایدن عزمنی انکشافە مقارن قیلمقدەدر .

جسمە کلنجە، اونك وظیفەسیدە روح انسانی یی ادراکە مقارن اولان ارادەسیلە طبیعتدەکی قوای عمیایە علی التدریج غالب قیلمق ، ملکات روحیەنك ترقیسی ایچون فیزیولوژی نقطۂ نظرندن لابد اولان شرائطی تکامل دائمیسیلە احضار ایلمکدر.

انسانك ماخلق لهی حقندەکی فکر ونظر ادیان ومسالك مختلفۂ فلسفیەیە کورە تبدل ایدر. مثلا مادیونك نظرندە انسانك ماخلق لهی برمدت یاشادقدن صوکرە معدوم اولمقدن باشقە برشی دکلدر. مسالك سائرەیە کلنجە ، اونلردە کندی فکر ونظرلرینە اتباعاً انسان ایچون غایات مختلفە اثبات ایدرلر .

بوعلمك اصل موضوعی سجایایە عائدقواعد، مفکوری وتام براخلاقیتدر. دیکر بر تعریفە کورە علم اخلاق ، علم وظائف یعنی سیرت انسانیەیە عائد قواعد واجبەدن بحث ایدن علمدر. بوعلم، اعضانك فعلاً وحقیقةً نصل ایفای وظیفە ایتدکلرینی دکل، نصل ایفای وظیفە ایتملری لازم کلدیکنی بیلدیرن « علم وظائف الاعضا » یە بکزر . اعمال ارادەنك قوانین مخصوصەسنی تحری وارائە ایدر. تحری ایتدیکی بوقانونلر، ذهنك عندی موضوعاتی قبیلندن دکلدر . اونلری کشف ایچون مختلف تدقیقاتە احتیاج واردر . مثلا انسان اول باول برحیوان اولدیغندن مبحث البشرە، علم وظائف الاعضایە ؛ بوحیوان ، ناطق وذی شعور اولدیغی جهتلە علم النفسە؛ بوحیوان ناطق وذی شعور، برموجود معشری اولدیغی ایچون علم اجتماعی یە؛ بوموجود معشری متدین اولدیغندن الٰهیات طبیعیەیە عائد تدقیقات اجراسی لازمدر .

علم اخلاقە متعلق قواعدك کافەسی، « خیراعلی [١] » نظریەلە باقیلە-

---

[١] خیرطبیعی ، خیر اخلاقی نامیلە ایکی درلو خیر واردر. خیر طبیعی ، یاخود حسی ، لذت یاخود سعادت، شرطبیعی دە ألمدر. ارسطویە کورە ، بر موجودك خیری اونك غایەسی وفعلیدر. لذت ، خیری تأسیس ایتمز. بلکە خیرە رفاقت ایلر. خیر قوەدن فعلە انتقال حسیدر .

« دەقارت » ە کورە لذت ، کوچوك برکمالدن دها بویوك برکمالە انتقال ایلە مترافقدر. بوصورتلە خیرك لذتدن تفریقی، خیری وجود ایلە شیء واحد قیلمغە منجر اولور. «ارسطو» یە کورە فعل، «دەقارت» ە کورە کمال، وجود اولوب قوە ویا عدم کمالدە لاوجود یاخود حد وجوددر .

فلاسفەنك همان کافەسی خیرمادی یاخود حسی ، خیرمابعدالطبیعی یاخود عقلی، خیراخلاقی یاخود ارادی نامیلە اوچ درلو خیرقبول ایتمشلردر. خیرحسی لذت، خیرعقلی علم ، خیر اخلاقیدە فضیلتدر .

بیلن بر غایه و بر مفکوره‌یه متوجه اولدیغی جهتله علم اخلاق علم خیر ایله‌ده تعریف ایدیله‌بیلیر .

شو حاله نظراً علم اخلاق اولا خیری تعیین، بعده مبدأ اعتبار ایدیلن خیردن سیرت انسانیه‌یی، حیاتک ایجابات مختلفه‌سنه کوره، تقویم ایده‌جک قواعدی استنباط، بو حیثیتیله ایکی بیوک قسمی احتوا ایدر که بونلردن بری، خاصةً خیردن یاخود عمومیت اوزره وظیفه‌دن بحث ایدن اخلاق نظریه، دیکری دها خصوصی بر صورتده علم وظائف دینیلن اخلاق عملیه‌در. موضوعی سیرت انسانیه‌یه عائد قواعددن عبارت

خیر انسانی دیمک، انسانک ما خلق لهنی، غایهٔ خلقتنی، غایهٔ طبیعیه‌سنی یعنی تمایلات اساسیه و ملکات مخصوصه‌سنه موافق اولان غایه‌یی تحقق ایتدیرمه‌سی دیمکدر. ملا علم بر خیردر. زیرا انسانده هر شیئی بیلمک ایچون بر شوق جبلی و بو شوقک تطمیننه خادم بر طاقم ملکات واردر. موجودات سائره‌نک خیری ده کندی طبیعتلریله آلتلرینه خاص اولان غایه‌یی تحقق ایتدیرمکدر.

فقط دها عالی بر نقطهٔ نظردن باقیله‌جق اولورسه کرك انسان، کرك مخلوقات سائره فیض وجودی، غایهٔ حیاتی جناب حقدن آلدقلری جهتله خیر کلی، خلقت عالم و آدمدن مراد الهی نه ایسه اونی تحقق ایتدیرمکدن باشقه بر شی دکلدر. «خیر اعلی» یه کلنجه، دیکر خیرلره مرجح اولان خیر دیمکدر. متقدمین ایله بعض متأخرینه کوره، خیر اعلی دیکر خیرلرك کافه‌سنك فوقنده و اونلری جامع اولان خیر دیمك دکلدر؛ دیکر خیرلر، خیر مطلقه وصوله یاخود اونی تحقق ایتدیرمکه وساطتلرندن دولایی خیر اولدقلری حالده، خیر اعلی، لذاته و بذاته خیر اولان خیر مطلق دیمکدر. علم اخلاق نقطهٔ نظرندن خیر اعلی شو صورتله تعیین ایدیلیر: عالمده خیر تسمیه ایدیله بیلن برچوق شیلر واردر. فقط بونلرك درجه‌لری، بنا برین قیمتلری مساوی اولمادیغندن هر برینه درجه‌سی نسبتنده بر قیمت ویرمك ضروریدر. شو حالده علم اخلاقه ترتب ایدن وظیفه، خیر تسمیه ایدیلن شیئلری بر بر تدقیق ایتمك، خیر اعتباریله الك عالی مرتبه‌یی حائز اولدیغی کوریلن شیئه «خیر اعلی» نامنی ویرمکدر.

اولان اخلاق نظریه‌نك بر علم اولدیغنده شبهه یوقدر. فقط بالخاصه تطبیقات ورصایادن بحث ایدن اخلاق عملیه علم اولمقدن زیاده متقدمینك صنعت حیات دیدکلری صنعتدر.

علم اخلاقك منهجی — علم اخلاق هیئت مجموعه‌سی اعتباریله استقرائی (۱) دکل، تعلیلی (۲) بر علمدر. شبهه یوق که علم اخلاق حیطهٔ مباحثی داخلنده اولان مفهومات اساسیه‌یه (خیر، حق، وظیفه مفهوملری کبی) صاحب قیلمق ایچون تجربه و استقرا ضروریدر. لکن علم اخلاق بو مفهوملری تجریدك (۳)، عمومیتك اعلا درجه‌سنه

---

(۱) استقراء: ذهنك، وقائعدن بو وقائعی اداره ایدن قوانینه ارتقاسنی موجب اولان عملیه‌در. جزؤدن کله ارتقا، قضایای جزئیه‌دن قضایای کلیه‌یی استنباط ایله‌ده تعریف ایدیلیر. استقراء، قوانین طبیعیه‌یه یعنی حادثاتك کلی، دائمی بر صورتده وقوعنی موجب اولان احوال معینه‌یه وقوفنی تأمین ایدر. شو حالده استقرانك اساسی قوانین طبیعیه‌نك دوام و اطرادی حقنده‌کی اعتقاد وجدانی دیمك اولور. استقرانك مبدأی، عین علل و شرائطك عین آثاری حصوله کتیره‌جکی حقنده‌کی علمدن عبارت اولدیغندن استقرا مبدأ علیتی تضمن ایدر. دمیرك، طاشك، اودونك سقوطندن عن حاله ترك ایدیلن هر جسمك سقوطنی استدلال، استقرادر.

(۲) تعلیل ایسه، بالعکس احکام کلیه‌دن احکام جزئیه‌یه انتقالدر. جنسدن نوعه، نوعدن فرده انتقال کبی. (رذائلدن اجتناب لازمدر) قضیه‌سی کذب، ریا، حسد، نفاق کبی اخلاق ذمیمه‌نك کافه‌سندن اجتناب لازم کلدیکنه دائر آیری آیری برر قضیه ایله حکم ایتدیرر.

(۳) تجرید: محل متقوملرندن انفکاکی ممکن اولمایان اوصاف و اعراضی ذهناً محل متقوملرندن آییردقدن صوکره اونلره نوعما وجود مستقل ویرمکدر. بیاض یاخود سیاه بر جسمك کندیسندن صرف نظرله یالکز اونده‌کی بیاضلغی، سیاهلغی تصوری بو قبیلدندر. بو صورتله ذهناً وجوددن آییریلان مفهومه مفهوم مجرد دینیلیر؛ ضدی مفهوم مشخصدر که، برشیئك هم جوهری هم ده جوهریله قائم اولان مختلف عرضلریله نظر ملاحظه‌یه آلنمسندن متحصل مفهوم دیمکدر.

آنجق «منهج عقلی» یاخود «تعقلی» معرفتیله ایصال واونلردن وظائفه متعلق دساتیر عالیه‌یی استنباط ایلدیکی کبی، طبیعت وحیات انسانیه‌نك استبصارندن اقتباس ایدیلن برچوق شیلره رغماً وظائف خصوصیه‌یه عائد وصایایی‌ده ینه عین منهج وساطتیله بو دستورلردن استنباط ایدر.

بوراده علم اخلاقه عائد مبادئ أولك تجربه واستقرا ایله‌می تأسیس ایتدیکی، یوقسه هندسه‌ده مبادئ أولك معرفتنی موجب اولان «حدس (۱)»ه شبیه بر حدس ایله‌می معلوم اولدیغی حقنده بر سؤال وارد اوله‌بیلیر. ذهن، خطوط مستقیمهٔ محسوسه ملابسه‌سیله مفکوری خط مستقیمی تصور و بو خطك ایکی نقطه آره‌سنده‌کی اقصر طرق اولدیغنه حکم ایدر. بونك کبی علم اخلاقده‌ده واقعات ملابسه‌سیله ظهور ایدن، فقط جزئیاته واقعاتدن آلمدقلری جهتله تدریبیهٔ محضه (۲) نقطهٔ نظرندن قابل

قدما مفهومات مجرده‌یه وجود عینی ویرمکه پك متمایل ایدیلر. مثلا اسکی حکمت طبیعیه منتسبلری حرارت، برودت، رطوبت، یبوست کبی شیلرك وجودات مستقله ایله موجودیتلرینه قائل اولورلردی.

(۱) حدس: دفعی اوله‌رق نفسده حصوله کلن علمدر. قوهٔ باصره‌مزك اشیای خارجیه‌یه تعلقیله نفسمزده حاصل اولان علم کبی. حدس، ادراك خارجی‌یه وجدانه، حافظه‌یه، عقله خاص اولور.

حدسك ضدی فکردر؛ فکر، مجهوله وصول ایچون امور معلومه‌یی ترتیبه دینکدر. (تعلیل واستقراده اولدیغی کبی) حدسه کلنجه، ذهنك مبادیدن مطالبه انتقال سریعیدر که اونده ترتیب، حرکت یوقدر.

(۲) تدریبیه: افکار ومعلوماتمزك منشأی تجربه اولدیغنی قبول ایدن مسلك فلسفی. «ئه‌پیکور» ایله «دیمقراطیس» بو مسلکه سالك ایدیلر. انکلیز فیلسوفلرندن «هوبس» بوتون معلوماتمزك طرق مشاعر وساطتیله حاصل اولدیغنی، ذهنك فعالیتی یالکز ترتیب کلماته منحصر بولندیغنی قبول ایلر ایدی. اوندن صوکره کلن «لوق»ده بو مسلکی التزام ایدوب باشده «ده‌قارت»ك

اعتراض اولان بر طاقم متعارفاتی (۳) واردر. بوندن دولایی بعض فیلسوفلر عقل ایله مدرك دکل فقط قلب ایله محسوس بر نوع بداهت اخلاقیه قبول ایتمشلردر.

علم اخلاق ایله علم النفسك مناسباتی — علم اخلاقك علم النفس ایله مناسبات ضروریه‌سی واردر. بو علم اولا: کندی مفهوم مبادیسنی بیله (طبیعت انسانیه‌ده اخلاقیتك موجودیتی، خیر، حق، وظیفه مفهوملری وسائره) علم النفسدن آلیر. ثانیاً: اخلاق نظریه‌نك موضوعی اولان «خیر» بر حیات وطبیعت مکمله مفکوره‌سیدر. لکن بو مفکوره طبیعت وحیات انسانیه مفکوره‌سی اولورسه بزی آنجق اوزمان مجبور قیلار. ثالثاً: اخلاق نظریه‌نك طبیعت انسانیه حقنده معلومات تامه‌یی تضمن ایتمه‌سی بطریق الاولیدر؛ زیرا انسانه یالکز وظائفنی او کرتمك کافی دکلدر؛ بو وظائفی ایفا ایده‌جك وسائطی او کرتمك ده لازمدر. بو وظائف ضروری اوله‌رق طبیعت انسانیه‌یه توافق ایتملیدر.

« افکار لدنیه » نظریه‌سی اولدیغی حالده تدریبیه‌یه مخالف افکار ونظریات سائره‌نك کافه‌سنی دلائله استناداً رده قیام ایلمشدر. «لوق» ك اعتقادینه کوره « اولی» هیچ بر مفهوم یوقدر. بو فیلسوف حتی زمان، مکان، جوهر، علیت مفهوملری مثللو حواسمزدن اوزاق کبی کورونن مفهوماتك طرق مشاعر واسطه‌سیله استحصال اولنان مفهومات سائره اوزرنده ذهناً اجرا ایدیلن عملیات مختلفه نتیجه‌سنده الده ایدلدیکنی ادعا ایتمشدر.

(۳) متعارفه، بذاتها بین وقضایای سائره‌یی اثباته خادم اولدیغی حالده کندیسی اثبات ایدیله‌مه‌ین قضیه‌در. بر قضیه‌نك قضیهٔ بینه اولمسی ایچون یالکز اثباته محتاج اولمامسی دکل، اثبات ایدیله‌مه‌مسی ده لازمدر. قضایای بینه بالخاصه ریاضیاتده موضوع بحث اولور. مثلا: اوچنجی بر کمیته مساوی اولان ایکی کمیت یکدیکرینه ده مساویدر؛ کل جزؤدن بویوکدر؛ ایکی نقطه آره‌سنده آنجق بر خط مستقیم رسم ایدیله‌بیلیر، قضیه‌لری ریاضی متعارفات جمله‌سندندر.

وجدان اخلاقینك معطیاتی

اخلاق نظریه‌لرینك تقسیمی — اخلاق نظریه ابتدائی ، تقوبی نامیله ایکی بویوك قسمه تقسیم ایدیله بیلیر . برنجی قسم، وجدان اخلاقینك یعنی وظیفه حقنده‌کی معرفت طبیعیه و عمومیه‌نك تدقیقندن ، ایکنجی قسمده وظیفه‌یی تأسیس ایدن ومقدمینه اتباعاً بذاته خیر یاخود خیر اعلی نامی ویریله بیلن مبداك تحریسندن عبارتدر .

ایکنجی قسم برچوق مسائلی محتویدر : اولا ، وظیفه مفهوم محتسی یاخود وظیفه‌نك اوصاف ذاتیه‌سی اعتباریله نظر ملاحظه‌یه آلنان قانون اخلاق تدقیق (وظیفه نظریه‌سی) ؛ ثانیاً بوقانونه عائد مبدأ تحری ایدیله‌جکدر . بومقصده بناءً دیکر برمنهجه یعنی وظیفه‌نك مبنای حقیقیسنی تعیینه صالح مسلك یکانه اولان منهج عقلی‌یه مراجعت ایدلمه‌دن اول صرف تدریجی برمنهج معرفتیله بومبدأی بولدیغنه ذاهب وبونك سعادتدن عبارت اولدیغنه قائل اولان مسلك تنقید ایدیله‌جکدر . (تدریجی اخلاقك ، بالخاصه نفعیه مسلکنك تنقیدی).مع ذلك عقل ، خیر ایله سعادت آره‌سنده بروفاق نهائی امکانی اثبات ایتدکجه خیرك

«ده قارت » ، « سپینوزا » ، « وولف » کبی بعض فیلسوفلر قضایای بدیهه حقنده‌کی منهج ریاضی‌یی مابعدالطبیعه‌یه نقل ایتمشلردر . بعض فیلسوفلر ، متدما قضایای بدیهه‌دن اولان برطاقم قضیه‌لر بوکون اوسلسله‌دن چیقدقلری جهتله ، الحالة هذه قضایای بدیهه‌دن معدود بعض قضیه‌لرك آتیاً بواعتیازدن تجردلری ممکن اولدیغنی سویلرلر و بر زمانلر عدم امکانی قضایای بدیهه‌دن معدود اولان سمت قدم مسئله‌سنی‌ده مثال اوله‌رق کوسترلر . هرنه‌قدر بوادعالری دوغرو ایسه‌ده بونك ریاضیاته قدر تشمیلی دوغری دکلدر .

وظیفه‌یی وجوده کتیرمکه کافی اوله‌جغنی تمامیله اثبات ایده‌میه‌جکندن مسئولیت اخلاقیه ، اخلاق نظریه‌نك متمم ضروریسیدر .

بنابرین اخلاق نظریه‌جه تدقیق ایدیله‌جك مسائل شونلردر :

وجدان اخلاقی ، قانون اخلاق ، اخلاق تدریبیه ، خیر ، هرایکیسی‌ده وظیفه نظریهٔ عمومیه‌سنه شدتله مربوط اولان مسئولیت ومؤیده .

وجدان اخلاقی

وجدان اخلاقینك تعریفی — وجدان اخلاقی خیر وشره حکم ایدن ملکه‌در . بو وجدانی شعور ایله قاریشدیرمامليدر . شعور ، یالکز افعالمز دکل ، احتساسات وتهیجاتمز ، افکاریمز اعتباریله نفسمزده وقوعه کلن شیلرك تحدسیدر . وجدان یالکز بزم افعالمزله باشقه‌لرینك افعالنی تقدیر ایدر . شعور شاهد ، وجدان حاکمدر .

شعور (هیچ دکلسه حصول بالذات صورتی تحتنده اولسون) حیوانات سائره ایله مشترکدر . شعور بزده حیات ایله باشلار ؛ دائمی صورتده چالیشیر ؛ وجدان خاصهٔ انسانیه‌در . بدایتده ظاهر اولماز ؛ متمادیاً چالیشماز . شعور بزدن اوته‌یه کچه‌مز ؛ وجدان ایسه بزم کبی بنی نوعمز حقنده‌ده حکم ویرر .

وجدان اخلاقینك حادثاتی ، اخلاقی حکملر — وجدان اخلاقی‌یه

عطف ایدیله‌بیلن حادثات ایکی درلودر : عقلی ، عطفی [*] ؛ یعنی حکملرله حسلردر .

وجدانی حکملر فعلدن اول ، یاخود صوکره اولور . فعلدن اول، فعلك حسن یاخود قبیح ، شویولده حرکتك خیر یاخود شر اولدیغنه، اگر بوفعل اقتداریمز داخلنده ایسه ایشله‌مك یاخود ایشله‌مه‌مك لازم کلدیکنه حکم ایدرز .

بوراده وجدان بر مستشار، دها دوغریسی بر واضع قانون ، بر حکمدار وظیفه‌سنی ایفا ایدر. سیرتمزی تعیین و بر استاد کبی امر و نهی ایلر.

ایلك حکمده ایکی مفهوم اساسی مندمجدر . برنجیسی فعلك موافق یاخود مخالف اولدیغی « خیر بذاته » ، مفکورۀ اخلاقیه مفهومی ؛ ایکنجیسی‌ده وظیفه ، وجیبۀ اخلاقیه یعنی بذاته خیره موافقت یاخود مخالفتندن دولایی بو فعلی ایشله‌مك یاخود ایشله‌مه‌مك حقنده‌کی مفهوم ضرورت . بوایکی مفهوم غیر قابل انحلال بر صورتده یکدیگرینه مربوطدر : شو ایدر ، بن اونی یاپه‌بیلیرم، بناءً علیه یاپمه‌لی‌یم؛ ایشته فعله تقدم ایدن اخلاقی حکملرك کافه‌سی حقنده دستور عمومی بودر.

فعلدن صوکره فعلك حسن یاخود قبیح اولدیغنه ، وظیفه‌یه رعایةً یاخود وظیفه‌یی اهمالاً ایشلندیکنه ، بناءً علیه فاعلنك مدحه استحقاق یاخود عدم استحقاقنی انتاج ایلدیکنه حکم ایدرز. وجدانك حاکملك وظیفه‌سنی ایفا ایتدیکی یر بوراسیدر : وجدان عفو یاخود محکوم ، مدح ، یاخود ذم ، مکافات یاخود مجازات ایدر.

[*] عطفه : بنی نوعمزك آلام ولذاتنه اشتراك خاصه‌سی . بونك ضدی استثنکاردر .

شو ایکی حکمدن ایکی یکی مفهوم ظهور ایدر . برنجیسی خیر اخلاقی، ایکنجیسی مدحه استحقاق وعدم استحقاق یاخود مسؤلیت اخلاقیه مفهومی . بو مفهوملر اولی [*] بر ترکیب ایله یکدیگرینه مربوط اولدقلری حالده ظهور ایدرلر. ایشله‌نه‌جك خیر، یعنی خیر ممکن نصل مجبوری ایسه ، فعله چیقاریلان خیرده اویله‌جه مدحه لایقدر.

بذاته خیر ایله خیر اخلاقی تمامیله یکدیگرندن تفریق ایدلملیدر . بونلرك برنجیسی فعله ، ایکنجیسی نیته عائد اولان خیردر . مثلا بیچارکانه معاونت حد ذاتنده خیردر . فقط بوفعل میل ومنفعت سائقه‌سیله ایشله‌نمزده وظیفه اولدیغی ایچون ایشله‌نیرسه اخلاقاً آنجق اوزمان حسندر . بناءً علیه بذاته خیر اولان برفعلك (اگر سوء نیتله ایشله‌نمش ایسه) اخلاقاً قبیح اولمسی ممکن دیمك اولور . بالعکس حد ذاتنده قبیح اولان برفعل‌ده، اگر فاعلی فعلك قبیح اولدیغنی بیلمز، حسن نیتله ایشلرسه اخلاقاً حسن اوله‌بیلیر . ایشته بذاته خیر ایله خیر اخلاقی آره‌سنده‌کی فرقك منشأی بودر . بوایکی خیر دائما بربرندن فرق ایدلملیدر .

وظیفه‌نك اساسی اولان «خیر بذاته» وظیفه‌دن مقدمدر. زیرا ایشلنمسی لازم کلن فعل، بذاته حسن اولان فعلدر. خیر اخلاقی منحصراً وظیفه‌یه اطاعت حقنده‌کی اراده‌دن عبارت اولدیغندن وظیفه‌دن مؤخردر . خلاصه خیر بذاته ، مفکورۀ اخلاقیه‌در ؛ خیر اخلاقی‌ده اراده‌نك بوخیره توافقه جهدیدر .

[*] اولی ، قبلی : تجربه‌دن مقدم دیمکدر . مفهومات اولیه ، تجربه نتیجه‌سنده استحصال ایدلمش اولان مفهوملردر. بونك ضدی تجربی یاخود بعدیدر.

«قانت [*]» ده همان افعالده بری (قانونه یعنی خیره موافقت خارجیه دیمك اولان) قانونیت، دیکری (ارادهٔ داخلیهٔ خیر دیمك اولان) اخلاقیت اولمق اوزره ایکی شی کورمکده‌در.

حسیات اخلاقیه — بونلر اشخاص واحواله کوره آز چوق شدید و مستمر، فعلدن متقدم یاخود مؤخر اولان ایکی زمره‌یه آیریلان بعض حسیات ایله مترافقدر. فعله تقدم ایدن حسلر خیر حقنده بر حرمت و محبت، شر حقنده بر خوف و نفرت، بعض کره ده بر رهبت حسیدر. بو حسلرده عین حس اساسینك، «قانت» ه کوره حس حرمتله شی واحد حکمنده اولان وجیبه حسنك صور مختلفه‌سی مشاهده ایدیله بیلیر. انسان، خیر مفهومنی هم کندیسنی جذب ایدن، هم ده اوزاق طوتان، یاناشدیرمایان بر حس ایله، یعنی غیر قابل تعریف بر خوف و محبت خلیطه‌سی اولان حس حرمتله متحسس اولمقسزین تصور ایده‌مز. زیرا خیر، طبیعتمزه موافق و عقلاً مشتاق اولدیغمز مفکوره‌در. بوندن دولایی بزی جذب ایدر. فقط حیطه‌مزدن طاشوب بزه حاکم اولور؛ تمایلات سفلیه‌مزله حیوانیتمز اوزرنده بر تضییق اجرا ایلر. اکا قارشی کندیمزی کوچك کوریرز. بوندن دولایی کویا بزی کندیسنه یاناشد-

[*] «قانت» آلمانیاده یتیشن بیوك فیلسوفلردن بریدر. «۱۷۲۴ـ۱۸۰۴»؛ فلسفه‌ده حقیقی بر انقلاب حصولنی موجب اولان یکی بر مسلکك واضعیدر. معرفت انسانیه‌نك انتقادینی اساس اتخاذ ایلدیکندن مسلکنه «انتقادیه» دینیر. «انتقاد عقل محض»، «انتقاد عقل عملی»، «انتقاد حکم بداهی» عنوانلی اثرلری، آثارینك اك مقبول و اك مشهورلریدر.

«قانت» ك مبدأ حرکتی شکدر. بو فیلسوف یقین ایله وجود باری و حیات اخروییی عقل عملیدن یعنی، قانون اخلاقدن استنباط ایلمشدر.

شدیرماز. «قانت»ه کوره حرمت «حس اعلای اخلاقی» در. بو حس آنجق علامتی اولدیغی وظیفه‌یه مربوطدر. بزم اشخاصه حرمتمز، وظیفه‌یی تمثیل ایتدکلرندندر.

فعلدن مؤخر اولان حسلر، اکر فاعل ایسه‌ك، انشراح قلب یاخود عذاب وجدانی، اکر یالکز شاهد ایسه‌ك تقدیر یاخود تحقیر، وجد یاخود رهبت حسلریدر.

وجدان اخلاقینك طبیعتی، حاسهٔ اخلاقیه مذهبی — وجدان اخلاقی حقنده‌کی ایضاحاتك کافه‌سی اوچه ارجاع ایدیله بیلیر: (۱) وجدان اخلاقی بر حاسه یاخود بر غریزه‌در [*]. (۲) تجربه نتیجه‌سیدر. (۳) عقلك بر صورتیدر.

برنجی مسلك، وجدانه حاسهٔ اخلاقیه نامنی ویرن اسقوچیا مدرسه‌سیدر [**].

[*] غریزه: انسانلرله حیوانلری، غایه‌سنی مدرك اولمقسزین دائماً عین وسائطی استعمال صورتیله بعض افعاله سوق ایدن میلاندر. چوجغك دوغار دوغماز آناسنك ممه‌سنی اممه‌سی؛ آری‌نك دائما، قوندوزك معلوم اولان طرزده یوواسنی یاپمسی بو میلانك سوقیله‌در. غریزه «لدنی»در. یعنی انسان و حیوان ایله برابر دوغار. تربیه‌دن مقدم، عمیا، مطرد، و غیر متبدلدر.

غریزه بو صورتله ذکادن آیریلیر، زیرا ذکا نتیجه‌سی اولان افعال، تجربه و ملاحظه محصولیدر. مقدما حیوانات یالکز غریزه‌نك سوقنه تابع، کلیاً ذکادن محروم ظن ایدیلیردی. صوکره‌لری خلقةً انسانه قریب اولان حیواناتده ملاحظه‌نك دونده بر شمهٔ ذکا اولدیغی قبول ایدلمشدر.

[**] «ئه‌دیمبورغ»، «غلاسقو»، «ئه‌به‌ردین» ده ظهور ایدن مسلکدر. بو مدرسه‌نك باشلیجه ممثللری، «رهید» «هامیلتون» کبی مشاهیردر. بو مدرسه منتسبینی یقینی حاسهٔ عامه؛ وظیفه‌یی حاسهٔ اخلاقیه اوزرینه مبتنی قیلمقده‌در.

بومدرسه دییورکه: طبیعت بزه نصل مأکولاتك طعمنی تفریق ایچون برحاسه ویرمش ایسه، افعال حسنه وقبیحه‌یی تمییز ایچون‌ده برحاسه ویرمشدر. حاسهٔ ذوق نصل بزه ملایم کلنی قبول، متأذی ایدنی رد ایتدیرن برغریزه‌یه مقارن ایسه، حاسهٔ اخلاقیه‌ده افعال حسنه‌یی تحری‌یه، افعال قبیحه‌دن توقی‌یه سوق ایدن برغریزه‌یه مقاردر. بنابرین انسان، حسن کبی خیرده‌ده عقل وتجربه ایله دکل، خیر حقنده متحسس اولدیغی دفعی برحس ایله حکم ایدر. حاسهٔ اخلاقیه‌یه ملایم کلن خیر، کلمه‌ین شردر. شوحاله نظراً برفعلك حسن یاخود قبیح اولدیغی حقنده‌کی حکممز حس اخلاقیدن مؤخر و بوحسك آنجق اثری یاخود تفسیری دیمکدر. «سپنسر»، بوحاسه‌لرله حواس سائره‌نك کافه‌سنه «تبرع ارثی» نظریله باقمقده، تجربه، نوع بشر ایچون مفید یاخود مضر اولان افعالی اجدادمزه بیلدیردکجه بوحاسه‌نك اونلر طرفندن حاصل ایدلدیکنی قبول ایلمکده‌در. انسانك بعض افعال حقنده برنفرت، حتی بی‌وجه، غریزی بررهبت حس ایتمسی، بونك‌ده وجدان اخلاقینك عناصر مشکله‌سندن بری اولمسی ممکندر. فقط بوکیفیت وجدان اخلاقینك برحاسه یاخود غریزهٔ خصوصیه ایله افاده ایدلمسی ایچون برسبب اوله‌ماز. بویله برفرضیه (لاپینیچ)ك فلسفهٔ عاطله [*] دیدیکی شیدر، بوحسك کرك

[*] فلسفهٔ عاطله: برحادثه‌نك علت حقیقیه‌سندن اغماض عین ایده‌رك برخاصهٔ خفیه یاخود کندیسنی حصوله کتیره بیله‌جك برقوت ایله ایضاحیدر. افیون، خاصهٔ منومه‌سی اولدیغی ایچون اویودور، قضیه‌سنده اولدیغی کبی. حال بوکه اصل ارانیلان شی اوخاصهٔ منومه‌نك کندیسیدر. فلسفهٔ عاطله، دور ومصادره علی المطلوب فصیله‌سندن برسفسطهٔ دیکر دیمك اوله‌جق.

تدریجیلر طرفندن ادعا ایدلدیکی وجهله برتجربه واعتیاد قبل الاوانده، کرك عقلیه منتسبلرینك ادعالری کبی حاصل بالذات وهمان مشعوربه برحکمدن منبعث اولمدیغی هیچ برشی تأیید ایتمز. بوحس کافهٔ وقایعده تماميله وجدان اخلاقی‌یی تأسیس ایچون کافی دکلدر. وقایعك قسم اعظمنده هیچ برهیجان اخلاقی حس ایتمکسزین برفعلك حسن یاخود قبیح اولدیغنه حکم ایدرز. یاخود ایکی حادثه زماناً متحد کبی ایسه هیجانك علت حکم دکل، اثر حکم اولدیغی کوریلیر. حتی علی الاکثر حساسیت اخلاقیه‌مزه اعتماد ایتمه‌یز و افعالك قیمت حقیقیه‌سنی داها دوغری اوله‌رق تقدیر ایچون ساکن وغیر متأثر بولنمغه چالیشیرز؛ بنابرین بزم ایچون خیر وشر یالکز حاسهٔ اخلاقیه‌مزه ملایم کلن یاخود کلمه‌ین شی دکلدر. خیر وشر حکمنی ویرمك ایچون المزده آنجق تجربهٔ متقدمه یاخود عقلدن صادر اولان باشقه برمصداق [*] واردر.

«سپنسر»ك مذهبنه کلنجه، بومذهب وجدانی تماميله تجربه‌دن چیقارمقده و اجدادك بوکونکی انسانلره ارثاً انتقال ایدن تجربهٔ مشترکه‌لرینه نه‌قدر حصه افراز ایدرسه ایتسون، بالذات بو آدملرده‌کی تجربهٔ فردیه‌نك وجدان اخلاقی‌یی تکمیل یاخود تعدیل قدرتنی حائز اولدیغنی انکار ایده‌مه‌مکده‌در. شوحاله نظراً نهایت تدریجی فرضیه‌یه رجوع ایدییور دیمکدر.

وجدان اخلاقینك ایضاح تدریجیسی — مدرسهٔ تدریجیه، وجدان

[*] مصداق: برشیئك دلیل صدق؛ ذهنك صحیحی فاسددن تفریق ایله واصل یقین اولمسنه مدار اولان وصف. مصداق حقیقت، حقیقتك معرفتنی موجب اولان شی دیمکدر.

اخلاقی‌یی « تداعی افکار [*] » واعتیاد وساطتیله تجربه‌دن استنباط ایدییور . مولد وجدان اولان تجربه ، افعالمزك اوصاف ممیزه و آثار اجتماعیه‌سنك ده مولدیدر .

هر جمعیت حقیقیه‌ده مفید یاخود مضر کوریلن بعض افعالی امر یاخود نهی ، مدح یاخود ذم ، فاعللرینه مکافات یاخود مجازات ایدن بر سلطه واردر. بو سلطه کرك ابوین کرك رؤسای روحانیه ، بالخاصه اکثریتك رأیی طرفندن اجرا ایدیلیر .

بنابرین بویله بر جمعیته منسوب انسانلرك کافه‌سنده امر ونهی ، وظیفه ، وجیبه فکرلری بعض افعاله خاص فکرلرله غیر قابل انحلال بر صورتده برلشیر . بالذات بو فکر (افعالك ممدوحیتندن دولایی مکافاتی ، مذمومیتندن ناشی مجازاتی موجب اولمسنه کوره) بر تضییق ، برشوق ویا برخوف حسیله‌ده مترافقدر. فکرلرك بو صورتله تشارکی ، صباوت دوره‌سندن باشلادیغندن اعتیاد بونك منشأنی کیزلر ، بالآخره هر درلو سلطه‌نك فقدانی تقدیرنده بیله فعل ، مأمور بها یاخود منهی عنها ، یعنی ماهیتلرینه کوره حسن یاخود قبیح کبی کورونمکه باشلار .

بومسلکی التزام ایدنلر ، شرائط تحققی موجود اولمایان یرده وجدان اخلاقینك ده مفقود اولدیغنی ، شرائطی تبدل ایتدکجه بو وجدا- نك ده تبدل ایتدیکنی ایلری سوره‌رك مسلکلرینك صحتنی اثبات ایله -

[*] تداعی افکار : اتصال زمان ومکان ، مشابهت ، تضاد ، علیت ، معلولیت کبی برچوق نسبتلرله فکرلرك یکدیکرینی خاطره کتیرمه‌سی دیمکدر . ذهنه لایح اولان هر فکر ، بو نسبتلره کوره دیکر بر طاقم افکاری تذکیر ایدر . بو حادثهٔ ذهنیه‌نك حیات عقلیه و اخلاقیه اوزرنده نه قدر مهم بر تأثیری حائز اولدیغی ایضاحدن مستغنیدر .

کلرینه ذاهب اولیورلر . بو ایکی قانون معاصر فیلسوفلردن «پول ژانه» ایله برابر شو صورتله اجمال ایدیلیور : اقوام وحشیه‌ده اخلاقیت صفر ، اقوام متمدنه‌ده متناقضدر .

اول باول هیچ بر سلطه طرفندن فرده اوامر ونواهی تبلیغ و بو اوامر ونواهی بر مؤیده ایله تأیید ایدلمه‌ین بر محلده وظیفه فکری بیله بالضروره مفقوددر . اقوام وحشیه نزدنده حال بو مرکزده اولدیغی کبی ، اقوام متمدنه‌یه منسوب اولوب صباوتندن بری سلطه‌یوزی کورمه‌ین هر فردك و کونك برنده آرالرنده‌کی سلطه قالقه‌جق اولورسه بالذات بو اقوامك‌ده اوله‌جغی بودر .

دیکر طرفدن بو اوامر ونواهی مختلف جمعیتلرده الك مختلف افعاله راجع اولدیغندن مناط امر ونهیك تبدلندن دولایی وجدان اخلاقی ده زمان ومکان ایله معاً تبدل ایلر . بعضیلری ایچون خیر اولان برشی بعضیلری ایچون شر ، بعضیلری ایچون شر اولان برشی ده بعضیلری ایچون خیر اولور . ایشته وجدان اخلاقیده کوریلن و «پاسقال» طرفندن غایت بلیغانه تلمیح ایدیلن تناقضلرك منشأی بودر . پاسقال دییور که :«حق و ناحقدن همان هیچ برشی یوقدر که اقلیمی تبدیل ایتدکجه وصفنی‌ده تبدیل ایتمه‌سین ! قطبك ایکی درجه ترفعی علم حقوق زیر وزبر ایدر . حقك‌ده ادواری واردر ؛ زحلك اسد برجنه انتقالی بزه فلان جنایتك منشأنی کوسترر . بر ایرماغك تحدید ایلدیکی عدالت نه توحاف بر عدالتدر !»

بو مذهبده بیوك بر حصهٔ حقیقت واردر . وجدان اخلاقی اویله بر کل معضلدرکه اوکا تجارب وثی سبق ایدن تداعی افکار محقق صورتده

داخل اولور. حتى بو عنصرلر بعض نفوسده او درجه‌حا كمدركه بو كيفيت وجدان اخلاقينك تماميله اونلر طرفندن وجوده كتيرلديكى ظننه محل ويره بيلير. فقط اصل مسئله، بو نفوسك اولدن هيچ باشقه برشيئى احتوا وتضمن ايدوب ايتمدكلرينى بيلمكدر.

انسانيته عائد مفهومات اخلاقيه‌ده صورت [*]، اساس ياخود ماده دينيلن ايكى شى واردر. صورت، بالذات خير وشر، حق ووظيفه وسائره مفهوملريله بو مفهوماته ترافق ايدن حسيات؛ اساس ياخود ماده‌ده، بو صورتك محل تطبيقى اولان افعال مختلفه مفهوماتيدر. شو حالده مفهومات اخلاقيه‌نك ماده‌سى افراد، ممالك، ازمان ايله چوق درجه تبدل ايتسه بيله بو مفهوملرك صورتى كلى ولايتغيردر. انسانلرك عين افعاله خير وشر ديمه‌لرى داها چوق زمانه محتاجدر؛ فقط اونلرك كافه‌سى (هيچ دكلسه صورتى انسان، سيرتى حيوان اولميانلرى) بر خيرك، بر شرك وجودينى، بونلردن برينك ايشلنمسى ديكرينك ايشله‌نمه‌مسى لازم كلديكنى بيليرلر.

تدريبه، وظيفه‌نك بو صورتى، امر ونهى ايدن بر سلطهٔ اجتماعيه‌نك وجوديله ايضاح ايديورسه‌ده بو ايضاح سطحى ظن اولنور. زيرا

---

[*] صورت: بر موجوده حائز اولديغى اوصافى ويرن، تعين نوعيسنى حصوله كتيرن مبدأ جوهريدر. مقابلى ماده در كه هنوز غير معين اولان موجود ديمكدر. ارسطويه كوره نفس، وجود ذى حياتك صورتيدر. تعبير ديكرله صورت، بر موجودى تشكيل ايدن عناصرك طرز تركب واجتماعيدر. قانت، فلسفه‌سنده موجودات مجرده‌نك متشكل اولديغى عناصر فكريه‌يى اشعار ايچون ماده تعبيرينى قوللانمش، اخلاقده صورت وماده اعتباريله ايكى اساس قبول ايله‌مشدر.

بالذات بو سلطه‌نك موجوديتى، اونك طرفندن وجوده كتيرلديكى ادعا اولنان مفهوماتى اولدن تضمن ايتمزمى؟ ديه بر سؤال وارد اوله بيلير. (يعنى او مفهومات سلطه‌دن اول موجود اولمسه ايدى سلطه وجوده كلمزدى، شو حالده بو مفهومات وجوداً سلطه‌دن مقدم ديمك اولور.) اكر بو سلطه قوتدن باشقه برشى دكلسه، اوكا يالكز داياق قورقوسيله اطاعت ايديليورسه، اونك بر وجدان اخلاقى طاسلاغى بيله وجوده كتيره بيلمسى مشكوكدر. اكر قوتدن باشقه برشى ايسه، انسانلر اوكا لازم الاطاعه بر قوهٔ مشروعه ومعقوله كوريورلر ديمكدر. آز چوق ملتبس اولان شو وظيفه فكرى ايسه سلطه‌نك اساسيدر. بنابرين سلطه‌نك اوامر ونواهيسى، مؤيده‌لريله معاً وظيفه مفهومنه داها زياده بر وضوح وقوت ويره بيلير وبلكه بعض نفوسده وظيفه مقامنه قائم اوله بيلير. لكن انسانيت هيئت مجموعه‌سيله نظر ملاحظه‌يه آلنديغى تقديرده، بالذات بو اوامر ونواهى، وظيفه مفهومنك نتائجندن باشقه برشى اولمديغندن وظيفه مفهومنى وجوده كتيره‌مز.

جمعيات بشريه‌ده فعلاً هيچ بر سلطه يوقدركه قيمتنى حق ووظيفه‌دن آلماسون. بو سلطه‌لرك كافه‌سى كنديلرينك مشروع، حتى بر طاقملرى مقدس اولدقلرينى ادعا ايدرلر. شبهه‌سز اوامر سلطه‌نك قسم اعظمى يا اجراى سلطه ايدنلره عائد منفعتك ياخود منفعت عموميهٔ جمعيتك اثر تلقينيدر.

لكن بو سلطه‌لر چوق دفعه‌ده، وجدان بشرده ذاتاً موجود وعامل اولدقلرينى فرض ايلمك صورتيله عدالت، حيثيت ومرحمت مباديسنه استناد ايدرلر.

بالذات مؤسسات وقوانينك استحالاتنى آكلادان شى ، اخلاقينك هر سلطه‌دن متقدم اولان بو اساسیدر . اكر فردك وجدانى بو ساطه‌نك اثر انعكاسى، بو امرلرك صداسى اولايدى ، او فرد بو سلطه‌نك اوامرينى ناصل محاكمه ، نصل تقدير وتقبيح ايده‌بيليردى ؟ بنا برين مؤسسات وقوانينى تدريجاً مفكورۀ عدالته، اخلاق مكمله‌يه تقريبه خادم اولان شى، افرادك بو قوانين ومؤسسات حقنده‌كى انتقاد دائميسيدر. شو حالده وجدان اخلاقينك ذاتنده كافۀ تجاربدن مستقل اولمق اوزره وظيفه حسى ، وظيفه مفهومى موجود اولديغى ظن ايديلير . انسانك مفكورۀ اخلاقيه‌يه احتياجى، وينه بو مفكوره‌يه عائد غريزى بر حس قبل الوقوعى واردر.

شيمدى مفهومات اخلاقيه صورتنك نه وجهله بو قدر متخالف، متناقض تطبيقاتى قبوله مستعد اولديغى مسئله‌سنك ايضاحى قاليور . انسانك ، خصوصات سائره حقنده‌كى تناقض وجهل مركبلرينى ايضاح ايدن اسباب، وجدان اخلاقيه عائد تناقض وجهل مركبلرك ايضاحى ايچونده كافيدر. معلومدركه بو علتلرك اك مؤثرى منفعت واحتراصدر. بونلر حيطۀ اخلاقيه‌دن باشقه بر يرده بو قدر قوتلى بر صورتده اجراى تأثير ايتمز . «لايبنيچ» [*] ديوركه : «اكر هندسه‌ده اخلاق قدر

[*] لايبنيچ «مونادولوژى» نظريه‌سنى وضع ايدن آلمان فيلسوفيدر. اعتقادينه كوره كائنات ، روحى وحدات حكمنده اولان مونادلردن عبارتدر. مونادلرك مبدأ حركتى ادراك وتشهى دينيلن ايكى كيفيتدر . هيچ بر موناد ديكرندن خبردار وديكرينك اوزرنده حائز تأثير دكلدر. مونادلرك حركاتى آهنك ازلى ايله تعيين ايدلمشدر ؛ اشياده كوريلن انتظام وانسجام جناب حق طرفندن وضع ايدلمش اولان بو آهنكك نتيجه‌سيدر. عالم نامتناهى وابدع ممكنات در؛ عالمده هيچ بر شى ميت، عاطل دكلدر؛ هر شى حى ، هر شى فعالدر .

بزم منافع واحتراصات حاضره‌مزله تعارض ايتمش اولسه‌يدى، «اوقليديس» ايله «آرشيمد» طرفندن اقامه ايديلن براهينه رغماً هندسه‌يه‌ده همان اخلاق درجه‌سنده تجاوز واعتراض ايدر ايدك ؛ بو برهانلره اوهام وخيالات نظريله باقيلير و اونلرك برطاقم قياسات فاسده و تناقضات ايله مالى اولديغى ظن ايديلير ايدى.» ديكر طرفدن امثالك ، عنعنه‌نك ، عرقك تأثيرى، بو ساحه‌ده هر يردن زياده‌در . بو تأثير، معاصرين ياخود اسلاف آراسنده‌كى اعتقادات باطله‌نك ، فردك وجدان اخلاقيسنه نه وجهله نفوذ ايتديكنى ايضاح ايلر .

بو جهل مركب و تناقضلر يقيندن تدقيق ايديله‌جك اولورسه بونلرك همان هر زمان مبادئ اساسيۀ اخلاقيه‌يه دكل ، بو مباديدن چيقان آز چوق بعيد نتايجه عائد وغير كافى بر تجربه و بر تحليلدن منبعث اولديغى كوريلير . انسانلر چوق دفعه بيلميه‌رك عين مباديده متفقدرلر. فقط بو مباديى تطبيق ايلدكلرى واقعه معطياتى عين صورتله نظر تأمله آلمدقلرندن بو مباديدن مختلف، متباين نتايج استنباط ايدرلر وينه چوق دفعه بر مبدأ اخلاقيدن ، اونى تحديد ايدن ديكر بر مبدأ معرفتيله ، متناقض اولدقلرينك فرقنه وارمقسزين و بو مبدألرى تأليفه چاليشمقسزين ياخود بوكا موفق اوله‌مقسزين اك مفرط نتايجى استنباط ايلرلر .

لكن بالذات مبادئ اخلاقيه تجربه و تأملك ياردیمی اولمقسزين تعيين ايديله‌مز . بنا برين بو راده‌ده هنوز تناقض وجهل مركب ايچون يروار ديمكدر. كافۀ وظائفك مبنى عليهى اولان «خير» هم فردده، همده جمعيتده، طبيعت انسانك مفكوره‌سى، (غاية الكمالى) در.

بوطبیعت بدایةً انسانده تماميله ظهور ایتمیوب اونده‌کی طبیعت حیوانیه‌نك آلتنه کوموملش واورادە بوغولمش کیدر . طبیعت انسانیه حیوانیتدن تجرد ایتدکجه انسان نفسنه قارشی اولان وظائف حقنده دها عالی بر فکر حاصل ایدر . فی الاصل جمعیتله یاشامق ایچون یارادلمش اولدیغنی آکلار . انسانك مفکورۀ اخلاقیه‌سی اجتماعی بر مفکوره‌در ، فقط اونك ایچون جمعیت هنوز عائله وقبیله‌دن عبارتدر ؛ بونلرك خارجنده اولانلره قارشی برطاقم وظائفله مکلف اولدیغنی بیلمز . جمعیت توسع ایتدکجه وظائف اجتماعیه‌ده توسع ایدر .

انسانلر آراسنده حقایق معظمۀ اخلاقیه‌جه اتفاق حصولنی کورمك ایچون بوتون بو اسباب اختلافاتك رفعی کافیدر . بنابرین ، اول باول فیلسوفلر ممکن اولدیغی قدر عادات و عنعناتی ، منافع واحتراصات بشریه‌یی نظر اعتباره آلمقسزین علمه مستند برمنهج معرفتیله تأسیس اخلاق ایتمکه چالیشسونلر ، موافق نتایجه واصل اولدقلری کوریله‌جکدر .

مانو[*] ، قونفوچیوس[**] ، سوقراط ، قانت ، کبی فیلسوفلر ، زمان ومکانه عائد اختلافاته رغماً عین لسانی قوللانمقده‌درلر . بوندن ماعدا ، کویا زمان ، کچدکجه اسباب اختلافاتك کافه‌سنی اورته‌دن قالدیریورمش

[*] مانو : براهما مذهبنك اصول وارکانندن باحث برکتاب مقدسدر . هندولرك معبود یاخود نیم معبود نظریله باقدقلری اون درت کشی‌ده بو اسم ایله یاد اولنور . شیمدی‌یه قدر کویا بونلردن یدیسی ظهور ایتمشدر .

[**] قونفوچیوس : چینك اك بویوك فیلسوفی ، مؤرخی ، رجل حکومتیدر . چین مدنیتی بو آدمك وضع ایتدیکی اساسلر اوزرینه مبتنیدر .

کبی بالذات انسانیتده علی التدریج وحدت اخلاقیه‌یه تقرب ایتمکده‌در . وجدان اخلاقینك ، بوکونکی انسانلر اوزرنده اسکی زمان آدملرندن دها زیاده برسلطه‌سی اولوب اولمادیغی ، اونلرك سیرت وسجایاسی اوزرنده دها قوتلی برتأثیر اجرا ایدوب ایتمدیکی حقنده بو سؤال وارد اوله‌بیلیر . وجدان اخلاقینك اونلرده دها واسع برصلاحیتی حائز اولدیغنده ، اونلر دوظیفه‌لرینی داها قطعی ومکمل برصورتده ادرائه ایله‌دیکنده شبهه ایدیله‌مز .

بوندنده وجدان اخلاقینك ، حیات افراد وامه عائد عوارضله غیر محدود برصورتده تبدل ایدن کلیشی کوزل برطاقم افکار ییغیننددن عبارت اولمدیغی یعنی ثابت ، کلی (وظیفه مفهومی کبی) برعنصری احتوا وتأثیرات خارجیه‌دن منبعث تشوشاته رغماً مستمر وعمومی برقانون موجبنجه ترقی ایتمکده اولدیغی استنباط ایدیله‌بیلیر .

وجدان اخلاقی وعقل — اکر وجدان اخلاقی تماميله تجربه‌دن استنباط ایدیلمه‌یورسه بو وجدان شو حیثیتله عقلی متضمن ، تنظیم حیاته مخصص عقل ، یاخود « قانت » ك تسمیه‌سی وجهله عقل دیمکدر . عقل ایله وجدان اخلاقی آره‌سنده‌کی نسبتلر ایکی مختلف صورتده آکلاشیله بیلیر . اولا ، وجدان اخلاقی برنوع عقلدرکه بو عقل ایله عقل عادی یاخود عقل نظری آراسنده وصف اولیندن باشقه بر نسبت یوقدر . ثانیاً ، بو وجدان ، عقلك برصورتی اولدیغندن عقل نظری ایله عقل عملی اساساً وحدته قابل ارجاعدر . عقل نظری ایله عقل عملی اراسنده‌کی فرق بر وعین قوتك ایکی صورتله استعمالیدر .

برنجی فرضیه‌یه کوره (که طرفدارلرینه کوره « قانت » ك فرضیه‌

سیدر) مفهومات عقلیه (جوهر ، علت ، غایه مفهوملری کبی) تجربه وذهن مقولاتندن [*] اولدیغی کبی ، وجدان اخلاقی مفهوماتی ده (خیر ، وظیفه وسائره) مقولات فعلاندر . بونلرده دیکرلری کبی ، اولی ، کلی وضرو- ریدر ؛ فقط عقلدهکی منشألری باشقه اولدیغی جهتله قیمتلری ده باشقهدر .

ایکنجی فرضیهیه کوره ، عقل حقیقتده بر اولدیغندن عقل نظری ایله عقل عملی تطبیقلری اعتباریله یکدیکرندن آیریلیر . لکن بو ایکی عقلی تأسیس ایدن مفهوملرك منشأی ، قیمتی بالضروره بردر .

بنابرین فعلاً ، وجدان اخلاقی مفهوماتی اساس اعتباریله مفهومات عقلیهنك عینیدر . «بذاته خیر» یاخود مفکورهٔ اخلاقیه مفهومی بر غایهٔ مطلقه ، وظیفه مفهومیده بر قانون یاخود ضرورت کلیه مفهومیدر . غایه ، قانون ، کلی ومطلق مفهوملری ایسه عقل نظری مفهوماتیدر .

وجدان اخلاقی حد ذاتنده حیات انسانیهیه انتظام ادخالنه جهد ایدن عقلدن باشقه برشی اولمدیغی کبی ، عقل نظری یاخود علمیده تجربهیه ، فکره انتظام ادخالنه جهد ایدن عقلدن باشقه برشی دکلدر .

عقل ، یالکز اشیانك معقولیتی ایله مشغول اولمیوب حیات

[*] مقولات : تصورات ذهنیهنك داخل اولدیغی الك عالی صنفلر دیمکدر . ارسطونك مقولات عشرهسی شونلردر : جوهر ، کیف ، کم ، وضع ، اضافت ، متی ، این ، ملك ، فعل ، انفعال . «قانت» ، کندی تعبیری وجهله عاقلهنك قوانین ضروریهسی ، حکملرمزه داخل اولان کافهٔ مفهوماتك صور خصوصیهسی اولان مقولاتی یکی بر شکله افراغ ایلیهرك درت مقوله وهر مقوله ایچونده اوچر عرض قبول ایتمشدر .

مقولات هندلیلرك «نیایا» فلسفهسندهده واردر . بو فلسفهده مقولاته «تعبیرات مقدسه» تسمیه ایدیلیور . احتمال که ارسطو مقولات عشرهسنی «نیایا» فلسفهسندن آلمشدر .

انسانیهنك معقولیتیلهده مشغول اولور . شو قدار که معقولیت اشیا بذاتها متحقق اولدیغندن عقل آنجق اونی کشف ایدهبیلیر . حیات انسانیهنك معقولیتی ایسه بهمه حال بزم جهد عقلیمزله تحقق ایدر . ایشته مفهومات وحقایق اخلاقیهنك بحسب الذات عملی اولان وصف ممیزی بوندن دولاییدر .

وجدان اخلاقینك قیمتی — وجدان اخلاقیه عطف ایدیلن قیمتك بو وجدان ایچون مفروض اولان منشأه ، ماهیته کوره تبدلی بدیهیدر . بو مبحثده باشلیجه اوچ مذهب واردر : اولا ، اسقوچیا مدارسی فیلسوفلرینك اکثریتنه کوره وجدان ، لایخطیدر . هر کسك وظیفهسنی کشف وتعیین ایدن بر صدای داخلی ، کندیسندن بر شی سؤال ایلهین هر کسه جواب ویرن ، جوابنده حقیقتدن باشقه برشی سویلهمهین بر هاتفدر .

لکن بو مذهب واقعاته صراحةً مغایردر . تداعیه [*] وتحاولیه مسلککاری طرفندن ارائه ایدلدیکی وجهله وجدان اخلاقی علی الاکثر مغفل ومحکوم تناقضدر . بو وجدانك بعض کره جاهل وابکم ، بعض کرهده متلون ومتردد اولدیغی هر کس نفسنده تجربه ایتمشدر . اکر وجدان اخلاقی دائما وبالضروره لایخطی اولایدی ، علم اخلاقه لزوم قالمازدی .

ثانیاً ، دیکر طرفدن اکر وجدانك تماميله عرف ، تربیه ووراثتله ایضاحی قبول ایدیلهجك اولورسه اوزمان هیچ بر قیمتی یوق کبیدر . فی الحقیقه «سوفسطائی» لرله «حسبانی» لرك مذهبلریده

[*] بو مذهبه کوره کافهٔ ادراکات تداعی افکاردن عبارت اولوب ضروری وکلی حکملرده یکدیکرندن غیر قابل انفکاك تداعیات جملهسندندر .

بوایدی . معذلك عصر حاضرده‌كی تجاذبیه وتحاولیه طرفدارلری (ستووارت‌میل ، سپنسر) سلطهٔ وجدانیه‌یی محافظه ایلدكلرینی ادعا ایدییورلر . بوادعانك مسلكلرینه مغایر اولوب اولمدیغی جای سؤالدر.

بونلرك‌مذهبنه كوره وجدان اخلاقی برعادت ، یاخود عادت نتیجه‌سی اولان بر غریزه‌در. بووجدان علی‌الاكثر فرد ایچون مضر، نوع ایچون مفید اوله‌بیلیر. مثلا، فردی باشقه‌لرینك منفعتی ایچون كندی منفعتنی فدایه سوق ایدر. بنا برین ذهن بووجدانك عارضی تداعیات محصولی اولدیغنی بیلدیكندن اونك وجیبه‌الزام ایتمسنده‌وهمدن باشقه برشی كوره‌مدیكی كبی، عقل‌ده بووجدانده عقلی برشی بوله‌مدیغندن آرتق اوكا اطاعت ایتمز. زیرا عقل‌ایله‌مقنن اولمایان كافهٔ عادات وغریزیاتی ابطال تأملك ایلك خاصه‌سیدر. وجدان اخلاقی عقله ارجاع ایدیلیرسه آنجق اوزمان برقیمتی، برسلطه‌یی حائزدر .

معلوممزدر كه بو وجدان تمامیله عقله ارجاع ایدیله‌مز . برده عقل ، انسانده تجربه‌دن ، حساسیتدن وانسانك بتون طبیعتندن غیر قابل انفكاكدر . بوندن‌دولایی عقلك كندیسنه خاص تاریخی، تكاملی واردر

ینه بوندن‌دولایی حدذاتنده مطلق اولان عقل ، تظاهرات واقعه‌سنده آز چوق نسبی اولور. وجدان اخلاقی بزه بعض وظائف امر ایتدكجه آنجق نسبی برقیمتی حائزدر . زیرا بووجدانك اغفال ایدیلوب ایدلمدیكی وبو طائفك عقلده ممكن اولوب اولمادیغی معلوم دكلدر. فقط وجدان بزه علی‌العموم (یعنی مطلق اوله‌رق) وظیفه ایله آمر اولدقجه برقیمت مطلقه‌یی حائزدر .

بوقبیلدن اوله‌رق عقل نظری هرواقعه‌نك برعلتی اولدیغی حقنده‌كی ادعاسنده لایخطیدر؛ فقط برحادثه‌نك شو ویا بو علتدن ظهورینی ادعا ایدرسه آلدانمق احتمالی واردر.

فی‌الحقیقه «قانت»، عقل عملی‌یه‌عقل نظرینك فوقنده برقیمت عطف ایدییورسه‌ده بزجه بوادعانك صحتی مشكوكدر. عقل نظرینك (هیچ دكلسه مثلا مبدأ علیت كبی تصدیقلرنده) تجربه‌جه صورت غیر معینه‌ده مصدق اولمق كبی برتقدمی واردر . عقل عملیده تحقیق تجربی یوقدر. «قانت» ك كندیسی ، «عجبا عالم انسانیتده حقیقةً اخلاقی برفعل ایشلنمشمیدر ؟ دییه سؤال ایدییور .مابعدالطبیعه‌ده كوریله‌جكی وجهله عقل نظری اولسون، عقل عملی اولسون، هرایكیسی‌ده عین موضوعهٔ اساسیه‌یی [*] یعنی بالذات عقل انسانیله طبیعت اشیا آره‌سنده

---

[*] موضوعه ، بذاتها بین واثباتی ممكن اولمامقله برابر عدم امكانه مصادف اولمقسزین كندیسندن برطاقم نتایج استنباط ایدیلن ، بوحیثیتله كندیسنه مثبت نظریله باقیله‌بیلن قضیه‌در . بنابرین موضوعه ، نتایجی اعتباریله تحقق ایتدیرلمش برنوع فرضیه دیمك اولور. مثلا قانت ، انتقاد عقل نظریده، عقل عالم حادثاتدن ایلری كیده‌مز ، شوحالده‌وجود باری ایله بقای روحك، اراده‌نك فناً اثباتی ممكن دكلدر ، دیدكدن صوكره انتقاد عقل عملیده ، بونلرك مبدأ اخلاقیت موضوعه‌لری صورتنده قبولی ضروری اولدیغنی سویلیور. زیرا عكس تقدیرده اخلاقیت غیرممكندر . قضایای بینه‌دن اولمایان موضوعه‌یه فرضیه دینمسی صورته عائد برتعبیردر . یعنی ، دوغریدن دوغری‌یه حقایق موجوده‌یه تعلق ایلمكده اولان موضوعه صورت اعتباریله بروصف فرضی‌یی احتوا ایلر. فرضیه‌یه كلنجه : مثلا «نیوتون»، برالمانك سقوطیله اجرام سماویه‌ده‌كی حركاتك عین قانون نتیجه‌سی اولدیغنی فرض ایتمش ، یعنی ظواهر مختلفه تحتنده عظیم برمماثلتك وجودینی ادراك ایله‌مشدر . نیوتونك محصول

برآهنك ازليتك موجوديتي موضوعه‌سني تضمن ايلمكده‌در. بو موضوعه كيتدكجه عقل نظري ايچون برموضوع علم (فقط تماميله دكل)، عقل عملي ايچونده برموضوع اعتقاد اولمقده‌در.

وظيفه

وظيفه وقانون اخلاق — وجدان اخلاق حقنده‌كي تدقيقاتك نتيجهٔ مجمله‌سي وظيفه مفهومنك، اخلاقيت انسانيه‌نك «ذاتي، كلي، م... برعنصري اولديغيدر. شو حالده وظيفه‌يي تأسيس وثبات ايدن مباد... تحريدن اول، وظيفه‌يي من حيث هي هي تدقيق ايله ماهيتنك، اوصا... مميزهٔ اساسيه‌سنك تعييني لابددر.

«قانت» وظيفه‌يي، (برفعلي قانون اخلاقه حرمةً ايشله‌مك ضرورتيدر» ديه تعريف ايتمش ايدي. مع ذلك وظيفه ايله قانون اخلاقه برمفهومك ايكي مختلف صفحه‌سي نظريله باقيله بيلير. قانون اخلاق ذات وظيفه، عموميتي اعتباريله نظر ملاحظه‌يه آلنمش اولان واقعهٔ وظيفه‌در. وظيفه، خصوصي برفعله تطبيق ايديلن قانون اخلاقدر.

بنابرين وظيفه مفهومي برحكومته منسوب افراده قارشي بعض افعالي امرونهي ايدن قوانين مدنيه ايله حاكم اولدقلري حادثاتك

...دهاسي اولان بوكيفيت برموضوعه دكل، برفرضيه‌در. فرضيه‌لر اسرار ...دهادندر. هر علمك، هرداهينك كنديسنه مخصوص فرضيه‌لري واردر. مثلا فيزيقده برحادثه‌نك سببني بيان ايچون محقق اولمايان برعلت ويا برقانون موقةً قبول ...ايديلير. ضيانك تموجات اثيريه‌دن متحصل اولديغني قبول ايتمك بوقبيلدندر. ...احتمالدن ايلري كيده‌مه‌ين هرتعليل، هرتمثيل برفرضيه‌در.

جبر اسيرني تعيين ايله‌ين قوانين طبيعيه‌ده‌كي مفهوم ضرورته مشابه بر مفهومدر. هرلسانده وظيفه‌يي قانونه تشبيه ايدن افادات مجازيه ايله قانون اخلاق تعبيري بوندن دولاييدر. اسكي يونان هئله‌نويسلرندن «سوفوقل» براثرنده، معبودلر طرفندن موضوع برطاقم قوانين غير مكتوبه موجود اولديغندن، بوقانونلره موضوعات بشريه‌دن اولان قوانين مكتوبه‌يه ترجيحاً رعايت لازم كلديكندن بحث ايديور.

قوانين طبيعيه — مونتسكيو، قوانيني، طبيعت اشيادن استنباط ايديلن نسب ضروريه‌در، ديه تعريف ايديور. بو تعريف انجق قوانين طبيعيه ايچون تماميله مناسبدر. بوقانونلر وقوعي لازم كلني دكل، بالضروره وقوع بولاني افاده ايدر. امري دكل، اخباري؛ اوامر دكل، دساتيردر.

بوقانونلر، قوانين منطقيه ورياضيه وبالنفس قوانين طبيعيه (حكمت، كيميا، علم الحيات = بيولوژي) نوعلرينه آيريله‌بيلير. قوانين رياضيه‌ده هم مفكوري وحقيقي، هم ده عقلي وتدريجي برضرورت واردر. اوچنجي بركميته مساوي اولان ايكي كميتك يكديكرينه‌ده مساوي اولمسي لازم كلير. بو حقاً صحيح وضروري اولديغي كبي فعلاً ده صحيح وضروريدر. اوچنجي بركميته مساوي اولان ايكي كميت هرزمان وبلاتخلف يكديكرينه مساويدر؛ بنابرين بوقانونلرده‌كي ضرورت تام ومطلقدر.

ايكنجي قانونلرده برواقعه ضرورتي واردر: علي حاله براقيلان برجسم بالضروره اشاغي‌يه دوشر؛ صيق صيق چاليشان عضوك قوتي، حجمي آرتار. فقط حقاً بونلر ضروري دكل، ممكندر.

بونلرده‌كی ضرورت ، حقیقی وتدریجیدر ، مفكوری وعقلی دكلدر . بونلر یالكز بزم عالممز وتجربه‌مز ایچون حائز قیمتدر ، اوندن اوته‌سی ایچون هیچ برقیمتی حائز دكلدر.

قالدی كه ، ریاضی اولسون ، فیزیقی اولسون ، قوانین طبیعیه هیچ براستثنایه تابع دكلدر. اداره ایتدكاری موجودات وواقعاتده ادراك واختیاری تضمن ایتمدكلرندن كندیلرینه مطاوعت ایدیله‌بیلمك ایچون نه معلوم اولملری لازم كلیر ، نه‌ده مرضی. اونلر هرزمان وهر یرده مرعیدر.

دوغروسنی سویله‌مك لازم كلیرسه ، بونسبتلره قانون دیمسی مجازی وفرضیدر. هرشی ، عالمده‌كی حادثاتك ظروف احوال ممكنه‌نك كافه‌سنده نصل وقوعه كلمسی لازم كلیرسه اویله‌جه واقع اولمسی برارادهٔ قادره ومطلقه طرفندن بدایةً قانونلرله تعیین ایدلمش كبی جریان ایلمكده‌در. مجازلر ، فرضیه‌لر برطرف ایدلدیكی تقدیرده ، تجربه بزه ، یالكز حادثاتك هرزمان بونسبتلره توافقنی كوسترر ؛ عقل‌ده ، هیچ دكلسه بونسبتلردن بعضلرینی كندی مبادئ مخصوصه‌سندن استنباطایله بزه اونلرده‌كی ضرورتی بیلدیرر.

قوانین مدنیه — برواضع قانونك اراده‌سندن صادر اولان قوانین مدنیه یاخود مثبته ، برحكومته منسوب افرادك سیرتی تنظیم ایدر. بوقانونلر ایكی وصف ممیزله قوانین طبیعیه‌دن آیریلیر :

اولا : بونلر نظری دكل ، عملیدر ؛ بالضروره اولانی دكل ، یالكز اولمسی لازم كلنی بیلدیرر. بوقانونلر یالكز اخباری دكل ، امریدر. زیرا اداره ایتدكاری موجودك اراده وادراكنی تضمن ایلر ؛ اونلره ، آنجق

بیلنمش وقبول ایدلمش اولملری شرطیله اطاعت ایدیله‌بیلیر. بنابرین بوقانونلرك اخلالی ممكن اولدیغی كبی ، واقعاتك بونلره توافقی ده ضروری دكلدر.

ثانیاً : بوقانونلر ارادهٔ بشریه ایله مؤسس اولدقلری ایچون دائما آزچوق كیفی وصنعی اولورلر . نه قوانین ریاضیه كبی « حقاً » ، نه‌ده فیزیق قانونلری كبی « فعلاً » طبیعت اشیادن استنباط ایدلمه‌مشلردر . عقل نظرنده بو قانونلر ممكندر ؛ تجربه اونلرك عمومی ولایتغیر اولمدقلرینی ، ازمنه وامكنه‌یه كوره تبدل ایلدكلرینی كوستركده‌در .

قانون اخلاق — اخلاق قانونی هم قوانین مدنیه‌نك هم‌ده قوانین طبیعیه‌نك اوصافنه اشتراك ایلر . برطرفدن قانون اخلاق ، قوانین مدنیه كبی بر قانون عملی وبر امردر ؛ بسیط بردستوردكلدر. بوحیثیتله انجق اداره ایلدیكی صاحب ادراك واراده موجود طرفندن بیلنمش و قبول ایدلمش اولمق شرطیله مطاعدر . فقط هرزمان بویله‌دكلدر . قانون اخلاق : « یالان سویله‌مه‌ملی » دیمكده ، تجربه ایسه یالان سویله‌ندیكنی كوسترمكده‌در .

دیكر طرفدن ، قانون طبیعی كبی قانون اخلاق‌ده طبیعت اشیادن استنباط ایدلمكده‌در . بوقانون نه كیفیدر ، نه‌ده صنعی . بوندن دولایی كلی ولایتغیردر . حتی بو قانونلر من‌وجهٍ حقایق ریاضیه‌ده‌كی فكری وعقلی ضرورته تقرب ایلر . مثلا ودیعه‌نك ماهیتی معلوم اولدیغندن اونك مستودعه دكل ، مودعه عائدیتی عقلاً ضروریدر . بوحقیقت ذهنمزه ، كندیسنی بر هندسه دعواسی كبی غیرقابل مقاومت بر صورتده قبول ایتدیرر .

فقط حقاً ضروری اولان حقایق ریاضیه فعلاً‌ده ضروریدر .

بر مثلث ، آنجق مالك اوله‌بیله‌جکی خواصه مالکدر . حقایق اخلاقیه بویله دکلدر . حقاً صاحبنه عائد اولان بر ودیعه فعلاً مستودعك النده قاله‌بیلیر .

قانون اخلاقك اوصاف ممیزه‌سی — قانون اخلاقك باشلیجه اوچ وصف ممیزی واردر: بو قانونلر مجبوری، مطلق و کلیدر .

تکلیف ، ضرورتك تماميله خصوصی بر نوعی دیمك اولان ضرورت عملیه و اخلاقیه‌در. بر شیئی یاپمقله مکلف اولمق، اونی یاپمق ایچون اجبار ایدیلمش اولمق معناسنی تضمن ایتمز. مکلفیت، اراده‌یی سلب ایدن بر تضییق دیمك دکلدر . بالعکس مکلفیت ، انسان اوکا تابع اولوب اولمامقده مختار اولدقجه موجوددر . بناءً علیه بز وظیفه‌مزی ایفا ایله مکلفز، هیچ بر قوت بزی اوندن فراغت ایتدیره‌مز . حال بویله اولمقله برابر ، وظیفه‌یی ایفا ایدوب ایتمه‌مك اقتدارمز داخلنده‌در . هیچ بر شی ، هیچ بر شخص طرفندن اجبار وقوع بولمادیغی تقدیرده نیچون ایفای وظیفه ایله مکلف اوله‌یم ، دیه سؤال ایدن کیمسه، بو سؤالیله وظیفه حقنده بر فکر تام حاصل ایتمدیکنی اثبات ایلمش اولور .

قانون اخلاقك الزام ایلدیکی مکلفیت ، قوانین مدنیه‌ده‌کی مکلفیت کبی اضافی دکل ، مطلقدر . «قانت» بو مبحثده ایکی درلو امرك وجودینه قائل اولیور . بونلرك بری امر شرطی ، دیکری امر قطعی‌در .

امر شرطی، صریح، یاخود ضمنی بر شرطه تابع اولان امردر. بو شرطك کندیسی مجبوری دکلدر. حزم و احتیاط یاخود منافع شخصیه ضوابطی بو قبیلدندر. مثلا بر تاجره: (مشتریلریکی غائب ایتمك ایسته‌میورسه‌ك اونلری آلداتمه)

دینه‌بیلیر . امر شرطی ، بر ضرورت نسبیه‌یی، غایت مراد ایدلدیکی تقدیرده وسائطك ده مراد ایدلمسی ضرورتنی افاده ایدن امردر. بو امره امتثال ایتمامك ایچون غایتدن فراغت کافیدر. بناءً علیه تاجر شو یولده بر جواب ویره‌بیلیر: (مشتریلریمی قاچیرمامق نیتنده دکلم ؛ الویرر که بری کلوب دیکری کیتسون؛ هر کس بنم حیله‌مدن خبردار اولمه‌دن اول بن ده زنکین اوله‌یم . ایسته‌دیکم بوندن عبارتدر .)

فقط عین امر، (کیمسه‌یی آلداتمامالیسك) کبی قطعی بر صورت تحتنده و ریله‌جك اولورسه اوزمان وظیفه اولور. زیرا وظیفه قطعیدر ؛ بلا قید و شرط امر ایدر؛ فی الحقیقه وظیفه دستورنده بر شرط صریح درمیان ایده‌رك : (اکر دوغری اولمق ایسترسه‌ك کیمسه‌یی آلداتمامالیسك) دینه‌بیلیر ؛ فقط بو شرط بر نجی وظیفه‌ده مندمج و داها عام بر وظیفه‌در. بالنهایه‌ تدریجاً شو دستوره واصل اولنور: اکر خیر ایشله‌مك ایسترسه‌ك شونی یاپمه‌لیسك (یاخود یاپمامالیسك). بو دستورده وظیفه ایله شرط وظیفه آراسنده عینیت واردر . زیرا وظیفه ، خیر ایشله‌مك وظیفه‌سی دکلسه هیچ بر شی دکل دیمکدر . بناءً علیه خیر وظیفه‌نك شرطی اولمقدن زیاده علتیدر. یوقاریکی دستورلرك معنای حقیقیسی ده شودر: کیمسه‌یی آلداتمامغه مجبورسك ، چونکه دوغری اولمغه مجبورسك ؛ شونی ایشله‌مکه مجبورسك ، زیرا خیر ایشله‌مکه مجبورسك.

قانون اخلاق، مطلق اولان بو وصف ممیزیله یالکز هر کسجه خط حرکت اتخاذ ایدیله‌بیلن و جائز افعالدن دکل، بوتون سلطه‌سنی (اکر دوغری اولمق ایسترسه‌ك مملکتك قانونلرینه اطاعت

ایت کبی) قانون اخلاقدن ، یاخود (اکر مملکتك قانونلریله معین اولان جزادن قورتولمق ایسترسه‌ك اونلره اطاعت ایت کبی) کندیلریله مترافق مؤیدهلردن آلان قوانین مدنیه‌دن آیریلیر.

قانون اخلاق ، کلیدر ؛ امرلری هرکس ایچون هریرده، هرزمان عین امرلردر.

« قانت » ه کوره کلیت ، قانون اخلاقك وصف مقومی ، خیر وشرك مصداقیدر : « دائما فعلکی متضمن اولان وجیزه‌نك قانون کلی اولمسنی ایسته‌یه بیله‌جك صورتده حرکت ایت » . امر قطعینك دستوری بودر . زیرا نه زمان برشر ایشله‌نه جك اولورسه نفسه قارشی کوستریلن برمساعده ویر معامله استثنائیه نتیجه‌سنده ایشله‌نمشدر. لکن بوفعلك بوتون انسانلر ایچون قاعده ونمونهٔ امثال اولمسنه طبیعی رضا کوستریله‌مز . مثلا انسان باشقه‌لرینی آلداتمق ایستر ؛ فقط کندیسنك آلداتلدیغنی ایسته‌مز. ارادهٔ شر، بلاتناقض کلیت صورتنی اکتساب ایده‌مز . خیر ایسه بالعکس هرزمان ، هریرده کرك انسانك کندیسی ، کرك باشقه‌لری ایچون بلاتناقض اراده ایدیله‌بیلیر . ناموسلی برآدم ایشله‌دیکی برفعلی هم تکرار ایشله‌مکه ، همده اوفعلك کندیسی کبی دیکرلری طرفندن ایشله‌نمسی اراده‌یه حاضردر . غایت مشهور وخلق آراسنده شایع اولان شو : (کندی حقکزده یاپیلمه‌سنی آرزو ایتمدیککز شیئی باشقه‌لری حقنده‌ده یاپمه‌یکز .) ،(کندی حقکزده یاپیلمه‌سنی آرزو ایتدیککز شیئی باشقه‌لری حقنده‌ده یاپیکز) وجیزه‌لری اساسا « قانت » طرفندن وضع ایدلمش اولان دستورك نتایجندندر.

ایکنجی باب

سیرت انسانیه‌نك سوائقی
و
حیات انسانیه‌نك غایاتی

افعال انسانیه‌نك باشلیجه بواعثی — افعال انسانیه‌نك بواعثی نه قدر چوق اولورسه اولسون جمله‌سنك میلان ، منفعت ، وظیفه نامیله اوچه ارجاعی ممکندر . انسان ، طبیعتنك تمایلنی تطمین ایچون اولا میلانه اتباعا حرکت ایدر. کافهٔ تأملاتدن مقدم وسائق تسمیه‌سی دها موافق اولان بوباعث ، بواعث سائره‌نك الك قدیمیدر . چوجق همان بوندن باشقه برشی طانیماز. اخلاقیون بونی لذت یاخود احتراص دییه تعریف ایتمشلردر . بوباعث بزده حصول بالذاتك ، یاخود غریزه‌نك تأثیر مبرمنی تمثیل ایدر . طبیعت افراده کوره الك متخالف یعنی الك نجیب صورتلر کبی الك خسیس صورتلرده‌ده اقتران ایده‌بیلیر. بوباعث، انسانك نفسنی اداره‌ده‌کی عجزی نسبتنده قوی اولدیغندن منشأی اولان حساسیت کبی شعوره غیرمستند ومتحولدر .

منفعت یعنی سعادت شخصیه تحریسی ایسه، بالعکس تأمله مقرون برباعث اولوب هم انا وآتی مفهوملرینی، همده فعلك آزچوق بعید اولان نتایجی وفائدهٔ نهائیه‌سی ایله دائمی برتقییدی تضمن ایلر. تمایلدن داها بطی اولان منفعت داها متجانس ، دها مطرددر . زیرا کافهٔ تمایلاتك

برتمایل اساسی دیمك اولان تمایل شخصی‌یه اتباعندن منبعثدر. بالذات بواتباعده اثر ادراك واراده‌در.

بعض احوالده انسانك، حتی کندی تمایل ومنفعتی خلافنه حرکت ایتدیکی بیله واقعدر. چونکه بویولده حرکتك خیر اولدیغنه یاپمغه مجبور اولدیغی شیئك، خلاصه وظیفه‌سنك بوندن عبارت بولوندیغنه حکم ایدر. اوچنجی باعث اولان وظیفه‌نك برمفهوم محض یعنی یالکز بزه نظراً دکل، حد ذاتنده غایات سائره‌نك کافه‌سنه نظراً ده اصلح برغایه مفهومی اولدیغی کورونمکده‌در. بو باعث، نه ملایمك نه‌ده مفیدك جاذبه‌سیله ملتبس اولمیان وجیبه حسیله مترافقدر. برماوجب، برمعقول مطلق واصلح مفهومی کبی برمفهوم محض ایچون تمایلات ومنافعنی، حتی حیاتنی فدا ایده‌جك مرتبه‌ده حرکت ایتمك انسانك خاصه‌سیدر.

بواوچ باعث آراسنده ضروری برتمانع یوقدر. برفعل هم منفعت وتمایله هم ده، وظیفه‌یه موافق اوله‌بیلیر. وظیفه بعض کره منفعته غلبه ایتمك ایچون تمایل ایله، یاخود تمایلی مغلوب ایتمك ایچون منفعتله اتفاق ایدر.

تمایل ایله منفعت وحدته ارجاع ایدیله بیلیر. اساساً بونلرك ایکیسی ده بعض کره شعوردن عاری اولوب حالی اوزره ترك، بعض کره ده عقل طرفندن تنویر واداره ایدلمش اولان برحساسیتدن باشقه برشی دکلدر. وظیفه ادراك وحساسیتدن قطع نظر آمر بالذات اولان عقلدر.

حیات انسانیه‌نك غایه‌لری — ذکری سبق ایدن بواعث، بزی غایات مختلفه‌یه سوق ایدر. مثلا تمایل بزی بعض کره کندی حقمزده، بعض کره ده باشقه‌لری حقنده عطفه تحریسنه ترغیب ایلر. منفعت ایسه بوتون فعالیتمزی

سعادت شخصیه‌یه توجیه ایدر کبی کورونور. وظیفه‌یه کلنجه، بزه کمال شخصی ایله برلکده انسانیتك ترقیسنی وجیبه اوله‌رق تحمیل ایلر.

بوغایات مختلفه‌دن عندالاقتضا دیکرینه ترجیحی لازم کلن، وقدمای فلاسفه ایله معاً «خیراعلی» تسمیه ایدیله‌بیلن غایهٔ علیا عجباهانکیسیدر؟

خیرك تعیینی، منهج تجربی — بوغایه‌یی تعیین ایچون وهلهٔ اولیده اك طبیعی کبی کورونن منهج بزم بوقاریده یاپدیغمز وجهله انسانلر طرفندن تعقیب ایدیلن غایاتك فعلاً هانکی غایه‌لر اولدیغنی تجربه ساحه‌سنده تحری ایتمك، بونلر میاننده غایات سائره‌نك کافه‌سی کندیسنه تابع قیلنان برغایه موجود اولوب اولمادیغنی تدقیق ایلمکدر. ایشته منهج تجربی بودر.

بومنهج نتائج کافیه ویرمز؛ زیرا انسانلر طرفندن تعقیب ایدیلن غایاتك اونلردن هر برینك سجیه‌سنه، وضعیتنه کوره پك مختلف، علی الاکثر یکدیکریله متعارض اولدیغی وآرالرنده غایات سائره‌نك کافه‌سنی علی الدوام کندیسنه تابع قیلان برغایه‌نك موجود بولونمادیغی بالتجربه ثابت کبیدر. بوندن چیقه‌جق نتیجه‌ده، مطلق وکلی برغایه موجود اولمیوب خیرك اشخاص وظروف احوال ایله معاً غیر محدود برصورتده تبدل ایتدیکی نتیجه‌سیدر. فی الحقیقه غایات انسانیه‌یه عائد اولان بو اختلافاتك ظاهری اولدیغی، تقلیلی وحتی واحده ارجاعی ممکن بولندیغی ادعا ایدیله‌بیلیر.

سعادت — مثلا انسانلر طرفندن، باشقه شیلرك کافه‌سی آنجق تأمل سعادت اولمق مقصدیله تحری ایدلدیکی، بناءً علیه خیراعلانك سعا-

دندن عبارت اولدیغی ایلری سوریلیر. «بنتام»[*] ایله «ستووارت میل»[**] کبی نفعیونك مبدأ اخلاقیلری بودر. آنجق غایات انسانیه‌نك بو صورتله واحده ارجاعی حقیقی اولمقدن زیاده اعتباریدر. حقیقتده سعادت نه‌دن عبارتدر؟ اویله ظن اولنور که سعادتك عنصری، ماده‌سی لذت (اول باول کافهٔ آلامك منقودیتندن متحصل لذت منفیه، بعده حضور دینان لذت مثبته) در. معهذا یالکز بر لذت حصول سعادتی موجب اوله‌ماز. زیرا سریع الزوالدر؛ باشلادیغی آنده زوالی استدلال اولنور. برده اکر لذت، غیر محدود بر صورتده دوام ایتمش اولسه ایدی، اعتیاد بزی اوکا قارشی لاقید قیلار ایدی. شو حالده سعادت، دائما تبدل وتجدد ایدن لذائذك تعاقب دائمیسی ظن اولنور.

«بنتام» ده سعادتی، «آلامك اعظم مقدار ممکنی کندیسندن تنزیل ایدلمش اولان لذائذك، اطول زمان ممکنده اعظم مقدار ممکنی» دیه تعریف ایلدیکی صرده سعادتی بویله تصور ایتمه‌مشمی ایدی؟

[*] بنتام انکلیز حقوق شناس وفیلسوفلرندر. (١٧٤٨ ـ ١٨٣٢)، بو ذات اجتماعیاتی لذات وآلام اوزرینه یوروتدیکی بر نوع حسابه کوره تأسیس ایله‌مشدر. قناعتنه نظراً لذت خیر، الم شردر. فرده عائد رفاهیتك مقدارینی تزیید ایدن هر شی نافعدر.. ذاتاً حیاتدن منتظر اولان فائده‌ده بوندن عبارت اولدیغندن هر زمان بو مقصد تأمین، بو مقدار تزیید ایدلملیدر. (بنتام) دن اول کلن بعض فلاسفه‌ده بو یولده فکرلر درمیان ایتمشلردی.. انکلتره‌ده‌کی رادیقال فرقه‌سی بنتامك تأثیریله وجوده کلمشدر.

[**] «استووارت میل» انکلتره‌ده ظهور ایدن اك بیوك فیلسوفلرندندر. «١٨٠٦ ـ ١٨٧٣». بالخاصه منطقده، عظیم بر مهارت کوسترمشدر. مسلك اخلاقیسنده سعادت عمومیه ایله سعادت فردیه‌نك شی واحد اولدیغنی قبول ایدرك سعادت عمومیه‌یه سعادت فردیه‌نك مبدأ‌امدبری نظریله باقار ایدی.

اکر بویله ایسه، ذاتاً هر زمان حصول سعادت ایچون کافی اولمایان لذات کثیرهٔ مختلفه مفقود ایکن سعادتك موجود اوله‌میه‌جغی نه ایله اثبات ایدیله‌بیلیر؟

مع ذلك بو تعاقب لذات، سعادتك کندیسی اولمقدن زیاده ماده‌سیدر. سعادت علی الانفراد بو لذتلرده دکل، اونلرك ترکیبنده‌در؛ اونلرك محصلهٔ آهنکداریدر. بنابرین سعادت لذائذ سائره‌نك کافه‌سنه انضمام واو لذتلر زائل اولدقدن صکره دوام ایدن بر لذت، لذت حیات تسمیه ایدیله‌بیلن متمادی، عمیق بر ممنونیت دیمك اولور.

شو حالده سعادتله لذتی بذاتهما تدقیق کافی دکلدر. اونلرك علت وجودی نه اوله‌بیله‌جکی ده تحری ایدلملیدر.

لذائذمزك علت اولاسی، اونلری وجوده کتیردیکی ظن ایدیلن ظروف احوال خارجیه‌ده دکل، بالذات بزده، بزم طبیعت صمیمیه‌مزده‌در. بونك دلیلی ده عین اشیانك استعدادات اشخاصه کوره ملایم یاخود غیر ملایم اولمسیدر. معمافیه لذات آراسنده داها دوغرودن دوغرویه ظروف احوال خارجیه‌یه تابع بر طاقم لذتلر وار ایسه‌ده، بونلردن چوغنك منشأی بزم فعالیتمزدر. بر چوجغك ویا بر کنجك اویون اوینارکن قوتلرینی سربست استعماللرندن متحصل لذتلرله، بر عالمك مشغوفانه تحری حقیقتده دویدیغی لذت بو قبیلدندر. سعادتك هیئت مجموعهٔ لذاتدن عبارت اولدیغنی قبول ایدنلر، شبهه‌سز اونی بر طاقم لذات انفعالیه‌دن ترکیب ایله‌مکده وسعادتی تعقیب ایدن فعالیتدن خارج بر غایهٔ ثابته صورتنده کوسترمکده ایسه‌لرده، بالذات بو تعقیبك، سعادت ایچون غایه اولمق اوزره اثبات ایله‌دکلری کافهٔ لذائذك چوق فوقنده بر لذتی احتوا ایده‌بیله‌جکنی تخمین ایتمه‌مکده‌درلر.

اكرسعادت ، فعلده ايسه عجبا اونى تشكيل ايدن هانكى فعللر؟ اجراى فعل ديمك ، برغايه‌يه توجه ايتمك ، ياخود تقرب ووصول ايچون جهد ايلمك ديمكدر. بنا برين اكر سعادت فعاليتمزك يكانه غايهٔ ممكنه‌سى ايسه سعادت تحرىٔ سعادتدن عبارت ديمك اولور.

شوراسنى بيلملى يزكه لذت كبى سعادت ده بزم غايهٔ اصليه وطبيعه‌مز دكلدر. بزه اونى تعقيب ايتديرن غريزه دكل ، مخيله‌در. فعاليتمزك فى الاصل بعض تمايلاتى ، بنا برين اونى كنديسنه جذب ايدن غاياتى واردر. فعاليتمز لذتى ، آنجق بو غايه‌لردن هر برينك تعقيبنده بولور. بوتون بو ميلانلرك مجتمعاً تطمين ايدلديكنى تصور ايده‌لم ؛ عجبا بو حال ، سعادت اولمايه‌جقميدر؟ شو تقديره كوره سعادت ، لذاتها موجود اولميوب لذت كبى برضميمه ، برعلى الحادثه‌در [*] سعادت محوىٔ خاصى اولميان برصورت اولديغندن نه زمان غايه‌لرمزك هپسنه وصول ميسر اولورسه بزجه ، مرجح اولان غاياته انضمام ايلر. بنا برين سعادت ، غايه‌لرك يكونى ، وفاقى ، وحدتى اولمقدن فضله برشى دكلدر.

بوندن غايت مهم برطاقم نتيجه‌لر چيقار:

اولا ، سعادت بحسب الذات نسبى برشيدر ؛ افراد ايله و حتى افرادك هر برنده سجيه‌يى تشكيل ايدن وقوتلرى مادام الحيات اصلا لايتغير اوله‌رق قالمايان تمايلات ايله معاً تبدل ايلر.

ثانياً ، سعادت هر زمان آز چوق غير تامدر. زيرا ميلانلريمز

---

[*] على الحادثه ، برحادثه‌يى وجوده كتيرميوب يالكز اوكا انضمام ايدن ديكر حادثه ديمكدر.

على الاكثر متعاكس اولديغندن كافه‌سنك تطمينى غير ممكندر ؛ ايستر ايسته‌مز بعضيلرندن فراغته مجبورز.

ميللريمز واسع صورتده سجيه وارادهٔمزه تابع اولديغندن آرزو ايده‌بيله‌جكمز سعادتك جنسى ، طبيعت اصليه ، ياخود اعتيادات مكسوبه‌مز طرفندن بالضروره تعيين ايدلمشدر. سعادتمزك قسم اعظمى بو صورتله سعادت اولمق اوزره تخيل ، ياخود اراده ايدرك سعادت صورتنه افراغ ايلديكمز شيلردر. سعادتك وجود خاصى اولماديغندن كولكه كبى بذاتها أله كچيريلمسى ممكن دكلدر. على الخصوص تعقيب ايدنلردن قاچديغى سوزى پك اسكى برحقيقتدر. اك مسعود آدملر سعادتله مقيد اولميانلردر. سعادتدن محروم اولمق ايچون اك شاشماز طريق ، سعادتى هدف اتخاذ ايلمكدر. نائل سعادت اولمق ايسته‌يورمى يز؟ باشقه برغايه‌يه وصول ايچون چاليشملى يز. « ده‌قارت » ك (سعادت توجيه سلاح ايديله‌جك برهدف دكل ، الده ايدنلرك نائل اولدقلرى برمكافاتدر.) سوزى پك حقليدر.

بالذات نفعيه مسلكنه سالك اولانلرك ده ايستر ايسته‌مز واصل اولدقلرى نتيجه بودر. « استووارت ميل » : سعادته نائل اولمق ايچون يكانه چاره ، دوغرودن دوغرويه سعادتى غايهٔ حيات اتخاذ ايتمه‌مكدر ، ديمشدر. مسعود او كيمسه‌لردركه سعادتلرندن باشقه برشيئه ، مثلا ديكرلرينك حصول سعادتنه ، انسانيتك اصلاح احوالنه ، حتى تعقيب ايتدكلرى هر فعله ، واسطه دكل ، مفكورى بر غايه اولمق اوزره توجه ، بو صورتله باشقه برشيئك حصولنى تمنى ايدركن كذركاهلرنده سعادته تصادف ايدرلر.

سعادتك انسانلر طرفندن صورت عمومیه‌ده تعقیب و دیکر غایه‌لرك کافه‌سنه تقدیم ایدیلن غایه اولدیغنی بیله قبول ایده‌یله‌مز . زیرا سعادت تصوری تمایلات حاکمه حقنده وجدان تأملیی تضمن ایدیلر. حالبوکه چوجقلرده بو وجدان یوقدر. حتی بیوکلرده بیله هرزمان بولونماز. انسانلرك سائقهٔ منفعتله حرکتدن اول تمایله اتباعاً حرکت ایتدکاری ، علی الاکثر تمایل اوغورنده منفعتی بیله فدا ایلدکاری کورولمشدر . اویون اوینایان برچوجق مسعود اولمق ایچون دکل ، اکلنمك ایچون اوینار؛ محترص ، سعادتدن زیاده قوتی استهداف ایدر. انسانلر آراسنده لذت طرفدارلری مقدار وقناعت اعتباریله منفعت شخصیه طرفدارلرندن آزدکلدر . بنابرین منهج تدریبی بر غایهٔ کلیه تعیین ایده‌مز. فرض ایده‌لم که بویله برغایه تعیننه موفق اولسون ، عجبا بوغایه حقیقةً مطلق و کندیسندن وظائف استنباطی ممکن برغایه اوله‌جقمیدر ؟ انسانلرك کافه‌سی فعلاً بو غایه‌یی تعقیب ایدییورلر دینه‌بیلیر . معذلك بوغایه‌نك حقاً یعنی عقله نسبةً وجود وعدمی مساویدر . انسانلرك بوغایه‌یی یالکز موجودات حاسه‌دن اولملری حیثیتیله آرزو والتزام ایلمکده اولدقلری بالتجربه ثابتدر. عقول صرفه وجهاً من الوجوه بونکله مقید اولماز. حتی انسان حساسیتنی برطرف ایده‌جك اولورسه بوغایه ایله قطع علاقه‌یله ایدر. بنابرین بوغایه تماميله اضافیدر. بز اوکا مجلوب ایسه‌كده اونك بزی اجبار ایلدیکی مشهودمز دکلدر .

اخلاق تربیه‌نك قسمی — اویله ظن اولنور که انسانك فعالیتی ایچون عقلدن قطع نظر یالکز حساسیتده برغایهٔ کافیه ، حقیقةً ارادهٔیی

اجباره صالح برقانون بولمق ایچون تدریبی نقطهٔ نظردن اجرا ایدیلن تشبثاتك کافه‌سنه اساساً عدم موفقیته منجر نظریله باقیله‌بیلیر . نتایجك تدقیقی بو حکمی تأیید ایده‌جکدر .

نفعیه مذاهبی

لذته مستند اخلاق — نفعیه‌نك ایلك والك عادی صورتی «قیروان» لی « آریستیپ » ك [*] علی الاکثر اخلاق قیروانیه یاخود لذته مستند اخلاق دنیلن مذهبنده کوریلیر .

« آریستیپ » ه کوره انسان ایچون یالکز برخیر واردر: لذت؛ یالکز برشر واردر : ألم . انسان بونلردن باشقه خیر وشر طانیماز. استقبال مشکوك ، یالکز حال محقق اولدیغندن ، حقیقی حکمت ، موجود و حال حاضره خاص اولان لذاتك کافه‌سندن استفاده ایلمکدر. بزی بوکا سوق ایلیه‌ین غریزه ، عقلدن دها ایی بررهبردر. بو مذهب ، انسانیته خاص اولان عقائد اخلاقیه‌نك کافه‌سنی رد ایتمکده ، کافه‌سنك خلاف طبیعت برطاقم عقائد باطله‌دن باشقه برشی اولمدیغنه قائل اولمقده‌در . حتی علمه مستند اولان هر اخلاقی ، هرصناعت حیاتی رد ایلمکده‌در . فی الحقیقه

[*] نیم سقراطیلردن اولان « آریستیپ » ، برقه خطه‌سنك مرکزی اولان قورنه‌ده دوغمشدر. (ق . ٤٣٥) سوقراطدن تحصیل علوم ایلدکدن صوکره برمدرسه تأسیس ایدوب استادی طرفندن وضع ایدلمش اولان اخلاق قواعدینی دکیشدیرمش ایدی. بو فیلسوف ، حیاتك علت غائیه‌سی اذواق ولذائذ نفسانیه‌نك استیفاسندن عبارت اولدیغی فکرینی التزام ، بوتون مساعیسنی حصول اذواقه خادم وسائلك استکمالنه حصر ایدرك ، حیاتنك قسم اعظمنی سیراکوزه حکمداری ظالم (ده‌نیس) ك سرایـنده ذوق وصفا ایله کچیرمشدر .

غریزه کفایت ایلدکدن صوکره نظریات ووصایای اخلاقیه‌نه‌یه یارار؟ بومذهبك مبدأنی مناقشه لابددر.

لذتك برخیر اولدیغنه شبهه یوقدر. فقط لذت «خیراعلی» دکلدر. اونی حصوله کتیرن علتلرله کندیسنی تعقیب ایدن آثاردن قطع نظر، لذتك حد ذاتنده برخیر اولمدیغی کوریلیر. اول باول انسان حقیقی، حریص تلذذ بربهیمه دکلدر. صوك درجه معضل برمخلوقدر. حساسیتی، غریزه‌سی نصل مصرانه تطمین ایدلمك ایسترسه ادراکی، اراده‌سی‌ده اویله‌جه مصرانه تطمین ایدلمك ایستر.

بوندن ماعدا ارسطودن صوکره رواقیلر [*] طرفندن‌ده بیان ایدلدیکی وجهله بالذات لذت، نه فعلیتك برغایهٔ اصلیه‌سیدر، نه‌ده برمبدأ.

[*] « رواقیه »، یونان فیلسوفلرندن اولوب میلاددن ۳٤۰ سنه اول وفات ایدن قبریسلی « زه‌نون » طرفندن مؤسس مسلك فلسفیدر.

منتسبلری، موجوداتك اجسامدن عبارت، ماده‌نك قوتدن، قوتك ماده‌دن غیرقابل انفکاك اولدیغنه، هرایکیسنك بعد مجردی دولدوردیغنه قائل ایدیلر. فکرلرینه کوره منشأ معرفت تجربه‌در. تجربه‌نك مستند اولدیغی مبادی‌ده، دها عالی برطاقم تجارب متقدمه‌دن استنباط ایدلمشدر. مبدأ مدبر اولان عقلك طبیعتی شعوردر. خیراعلی فضیلته مصروف اولان جهددر. باشقه شیئلر اهمیتی حائز. حتی الم بیله برشر دکلدر. رواقیون، انسانلری احوال خارجیه‌نك تحت تأثیرنده قالمقدن آزاده بولندیرمغه چالیشیرلر ایدی. بوندن دولایی ارادهٔ داخلیه‌نك هردرلو تأثیرات خارجیه‌دن مصونیتی تأمین ایچون خشونت درجه‌سنی بولان برنوع حسسزلکك مروجی اولمشلردر. بعض لسانلرده صلابت ومتانت مفرطه اصحابنه (رواقی) دنمه‌سی بوندن منبعثدر. رواقیلر، هرشیئك اساسی عقل وعقلك‌ده انسانلر آراسنده مشترك اولماسی حسیله بوتون افراد انسانیه‌نك یکدیکرینه مساوی اولدیغنی قبول، بوصورتله شفقت عامه اصولی تأسیس ایتمشلردر. رواقیلر جناب حقك روح عالم اولدیغنه قائل ایدیلر.

اوبرنتیجه‌در. مقصد طبیعت اعتباریله‌ده لذت برغایه دکل، برواسطه‌در. غایه، بنابرین خیر، انسانك نفسنی محافظه ایتمسی، نشو ونما بولمسی سربست، بلا مزاحم، بوتون قوای طبیعه‌سنی استعمال ایلمسیدر. فعلیت، غایه‌سنه واصل اولور، یاخود تقرب ایلرسه لذت حصوله کلیر. ارسطونك دیدیکی کبی، لذت فعله انضمام ایدن بر «شیٔ زائد»در. علی الاکثر لذته وصولك چاره‌سی، لذتله مقید اولمامقدر؛ لذاتها بیلیرباشقه برغایه تعقیب واثنای تعقیبده لذته تصادف ایدیلیر.

اکر لذت برخیر، الم‌ده برشر ایسه طبیعت بونلری غیرقابل انحلال برصورتده یکدیکرینه ربط ایتمشدر. بنابرین لذت تعقیب ایدیلیرکن علی الاکثر المه تصادف ایدیلیر؛ لذته واصل اولمق ایچون چوق دفعه المی طاتمق لازم کلیر.

شوحالده طبیعته موافق اولدیغنی ادعا ایدن بومذهب حقیقتده طبیعته مخالفدر. طبیعت نه انسانلری نه‌ده سائر مخلوقاتی غنا کنجه‌یه قدر مناعمدن مستفید اولمق ایچون خلق ایتمه‌مشدر. بواخلاق، اصحابی ایچون آتیده‌کی نتایج مشئومه‌یی تولید ایلر: افراد ایچون کلال، جنت، وقتسز اولوم؛ اقوام ایچون‌ده فوضی واستبداد.

ئپیکور مذهبنده منفعته مستند اخلاق — « ئه‌پیکور [*] » لذته

[*] ئه‌پیکور: میلاددن اوچ یوزقرق برسنه اول سیسام آطه‌سنده دوغمش بر یونان فیلسوفیدر. لذتك خیراعلی اولدیغنه، مساعیمزك استیفای لذته مصروف اولماسی لازم کلدیکنه قائل اولور ایدی. مسلك فلسفیسی اخلافی طرفندن تغییر وافکاری بعض مرتبه سوء تفسیر ایدلدیکندن، ئه‌پیکور مسلکی لسان خلقده سفاهتك مرادفی اولمشدر. حال بوکه حقیقت بویله دکلدر.

مستند اولان اخلاقی، منفعته تحویل ایتمشدر. بوفیلسوف لذتك خیراعلی اولدیغنی‌ده قبول ایتمکده‌در. فقط بولذت دواملی ، مؤمن وکافهٔ آلامدن عاری اولمیدر. بزی بولذته ایصال ایچون آرتق غریزه کافی دکلدر؛ عقلك وجودی‌ده ضروریدر. ایشته علم اخلاقك ، صناعت حیاتك فائده‌سی بوندن منبعثدر . زیرا « ئه‌پیکور » ه کوره ایکی درلو لذت واردر: بریسی شدید، حتی عنیف فقط سریع الزوال ، مستتبع الم ؛ دیکری معتدل ، ساکن ، مستمر ونتایج مشئومه‌دن عاری اولان لذتدر . اصلاحك تدارکی ایسر اولدیغندن مقتضای حکمت ، بولذتلرك ایکنجیسنی برنجیسنه ترجیح ایله‌مکدر . انسان ایچون اصلح اولان شی ایسه احتیاجات طبیعیه‌نك تطمینیله فقدان المدن عبارتدر. براز آرپه اتمکی، برازده صو اولنجه «ژوپیته‌ر» ایله مسعودیت مسابقه‌سنه چیقیله‌بیلیر.

مع ذلك قناعته مستند اولان بومذهب « ئه‌پیکور » ك تلمیذی « مترودور »[*] دن صوکره « قیروانیه » دنیلن مسلکده قرارقیلمشدر. زیرا لذت ایله منفعت بر برینه‌یك یاقیندر. اکرلذت (هرایکی مذهبك مبدأ مشترکی) خیر ایسه، هرکس بولدیغی یرده استیفای لذت خصوصنده مختاردر. سزساکن لذتلری ترجیح ایدرسکز؛ باشقه‌لری‌ده لذات عنیفه‌یی ترجیح ایدر. زیرا مسئله برمزاج مسئله‌سیدر. نفعیه مذهبی، بالخاصه معاصرلرده تدقیق یدلمیدر.

«بنتام»ك اخلاق نفعیه‌سی — بوفیلسوف منفعت یاخود سعادتی حقوق ایله اخلاقك مبدأ اولی اولمق اوزره قبول ایدیور .

سعادت ، آلامك مقدار اعظمی کندیسندن تنزیل ایدلمش اولان

[*] «مترودور » آتنه‌لی برفیلسوفدر . ئه‌پیکورك محبی وتلمیذی ایدی .

مقدار اعظم سروردر . نتایج ملایمه‌سنك مجموعی نتایج مؤلمه‌سنك مجموعندن زیاده اولان برفعل ، مفید ؛ عکس تقدیرده مضردر .

اخلاق ، افعال انسانیه‌یه عائد فائده‌نك حسابیدر . بوفعللردن هر برینك نتیجهٔ عادیه‌سنی بالتجربه استدلال ایله اونلرك مفید یاخود مضر اولانلرینی ، بناءً علیه ترجیح ویا اجتناب ایدلمسی لازم کلنلرینی تعیین ایلر . زیرا هروظیفه ، اسباب ظاهره وباطنه ایله دکل، نفعنه عائد برسببله تأیید ایلر. عفت واعتدال وسائره جملهٔ وظائفدندر، چونکه عندالحساب اونلرك فضله لذتی استیفا ایتدیردکلری کورولور.

« بنتام » ه کوره بوحسابی یاپمق ایچون لذات وآلام یدی مختلف نقطهٔ نظردن مطالعه ایدلمه‌لیدر : (۱) شدت ، (۲) امتداد [لذات شدید یاخود ضعیف، سریع الزوال یاخود دواملی اوله‌بیلیر] (۳) قرب (٤) محققیت [لذات قریب یاخود بعید ، محقق یاخود مشکوك اوله‌بیلیر] (٥) خالصیت [لذت خالصه کافهٔ آلامدن عاری اولان لذتدر .] (٦) ولودیت [برلذتدن صوکره لذائذ کثیره حاصل اولورسه اولذت ولوددر.] (۷) وسعت[برلذت نه قدرچوق اشخاص طرفندن استیفا ایدیلیرسه اونسبتده واسعدر.]

کوریلیور که« بنتام» لذاتی کیفیتلرینه کوره تفریق ایتمیور. اعتقادینه نظراً کافهٔ لذات ، متجانس و یا برنوعدندر. لذات آنجق کمیت (شدت، امتداد)، یاخارجی ظروف احوال اعتبار یله یکدیکرندن آیریلیر. فائده یاخود سعادتدن نفع غیر ملاحظه‌سنی‌ده ضروری اوله‌رق اخراج ایتمیور « بنتام » ه کوره مبدأ تشریع ، اکثریت عظیمه‌نك اعظمی سعادتیدر. بالذات کندیسی‌ده تعیین وظائف خصوصنده منفعت شخصیه‌دن

زیاده منفعت عمومیه‌یی نظر ملاحظه‌یه آلمقده‌در. زیرا فکرینه کوره، سعادت فردیه‌نك سعادت عمومیه‌دن انفکاکی غیر قابلدر بونك‌ده ایکی سببی واردر:

اولا، فرد جمعیت خارجنده نفسنی مدافعه، حیات ایچون ضروری اولان اسباب استراحتی تدارك ایده‌مز. شو حالده فردك منفعتی باشقه‌لرینك منفعتی ایله مشترك و اونلرك ضمانی تحتنده‌در. آری قووان ایچون چالیشدیغی اثناده بالذات کندیسی ایچون چالیشیر

ثانیاً، انسان بر مخلوق عطوفدر. کندیسنه خاص اولان لذاتك اکثری، باشقه‌لرنده کوردیکی، یاخود ابنای جنسنه استیفا ایتدیردیکی لذات دولاییسیله حاصلدر شو حالده متأثر (یعنی خوشکام) باشقه‌لرینك سعادتنه قارشی علاقه کوسترمك صورتیله سعادت شخصیه‌سی نقطهٔ نظرندن‌ده یالکاش بر حساب یاپیوردیمکدر.

«استوارت میل» ك نظریهٔ مصححه‌سی — «استواورت میل»، «بنتام» ك مسلکنی ایکی صورتله اصلاح ایدییور:

اولا: لذتك یالکز کمیتنی دکل، کیفیتی‌ده نظر اعتباره آلیور. بعض لذاتك بر کیفیت و قیمت ذاتیه‌سی اولورکه اولذتلری، بی‌عدیل لذات عدادینه الحاق ایدر؛ بونلر پك شدتلی، پك چوق، فقط زیاده‌سیله عادی دیکر بر طاقم لذات ایله مقایسه ایدلدیکی زمان، شرائط و نتایجی لام عظیمه بیله اولسه دیکرلرینه ترجیح ایدلمه‌لیدر. اذواق حسیه‌یه نسبةً اذواق عقلیه بو قبیلدندر. (غیر ممنون بر سقراط اولمق، ممنون بر شخص سفیل اولمقدن داها خیرلیدر)

ثانیاً: سعادت بشریه‌یی اخلاقك مبدأ اولی اولمق اوزره صراحةً درمیان

ایدییور: انسانیتك حصول سعادتنه خادم اولان هر فعل، حسن؛ او سعادتی تهلکه‌یه القا یاخود تعویق ایدن هر فعل، قبیحدر.

نفعیه‌نك صورت عمومیه‌ده انتقادی — نفعیه‌یه قارشی باشلیجه ایکی اعتراض درمیان ایدیله بیلیر: منفعت، محقق اوله‌رق، وظیفه کبی عین نتیجه منجر بیله اولسه، بوندن دولایی حقیقی بر اخلاقیت وجوده کتیرمش اولماز. «بنتام» چالیشقان، معتدل، عادل، رحیم اولمقلغمزك منفعتمز اقتضاسندن بولوندیغنی ادعا ایدییور. فرض ایده‌لم که بو ادعاسنده حقلی اولسون؛ عجبا اونك وصایاسنی قبول ایده‌جك اولورسه‌ق فضیلتکار اوله‌جقمی‌یز؟ خیر؛ یالکز صاحب مهارت اوله‌جغز. وجدان بشر، بری سائقهٔ منفعت، دیکری حس وظیفه ایله خیرایشله‌ین ایکی کیمسه‌یه دائما باشقه نظرله باقه‌جقدر. ناموسکارلغك جوهری حسبه‌در. کافهٔ افعالك سائقی منفعت اولدیغنی بشریته تأمین ایدیکز، حسیات اخلاقیه‌در حال محو اوله‌جقدر؛ محبسه کوتوریلن بر سارق حقنده: ایشته حسابنی یاکلیش یاپان بر آدم! دینه‌جکدر. خیرکار بر آدم تقدیر ایدیله بیله‌جك ایسه‌ده توقیر اولونمیه‌جقدر. شریردن شکایت، احتمال اونکله استهزا ایدیله‌جکدر، فقط شریر تحقیر ایدلمیه‌جکدر. بناءً علیه «بنتام» اخلاقك ظواهر کاذبه‌سنی محافظه، فقط روحنی نزع ایدییور، دیمکدر.

ثانیاً: منفعتك ساحهٔ معاملاتده دائما وظیفه‌نك نتیجه‌منجر اولدیغی غیر واقعدر. فی الحقیقه و قایعك حد وسطیسنده وظیفه ایله منفعت معاً موجوددر. فقط بریله‌دیکری آراسنده تخالف ممکن، حتی نسبةً دائمی‌در. «ناموسکارلق سیاستلرك اك ایسیدر» دینیلمشدر. بو سوز قاعدهٔ عمومیه اولمق اعتباریله

دوغرودر. فقط «بنتام» استثنا آته محل براقمازسه‌ده نیك بین اولیور، دیمکدر. مثلا منفعت، اوقات عادیه‌ده بزه خیرسزلق ایتمه‌مکی توصیه ایدر؛ اکر پاره کلیتلی اولور، سرقت اثبات، فاعلی تأدیب ایدیله‌مزسه، بالذات افکار عمومیه‌ده ثمرهٔ سرقتله صاتون آلنه‌بیلیرسه، منفعتمز بزی بوحرکت سرکذشت جویانه‌یه آتیلمغه ترغیب ایتمزمی؟ چونکه منفعت احوال واشخاص ایله تبدل ایدر. خیرده‌کی کلیت وقطعیت اونده یوقدر. کذا نفعیه‌نك هر قاعده‌سی برامر شرطیدر. هرکس اوکا رعایت یاخود عدم رعایت خصوصنده مختاردر. اوقاعده لذاتها شایان حرمت، حقیقةً مجبوری دکلدر. صنعاتك کافه‌سنده وسائط حکمنده اولان قواعدك یاننده، کندیلری ایچون قواعد جدیده وضعی ضروری بر طاقم استثناآتك وجودی ده ممکندر؛ شوحالده قواعد قدیمه‌یی تعقیب ایتمك بر عقیدهٔ باطله‌دن باشقه برشی دکلدر. روایته نظراً آوستریالیلر، کویا برنجی قاعده غلبه‌دن عبارت دکلمش کبی، اوته‌دن بری جاری اولان تعبیه اصولی خارجنه چیقه‌مدقلرندن دولایی «بوناپارت» طرفندن مغلوب ایدلمشلردر. بنابرین اخلاق نفعیه‌ده برنجی قاعده موفق اولمقدر.

«استووارت میل نفعیه‌سنك انتقادی — عجبا نفعیه‌یی بو اعتراضلردن قورتارمق ایچون «استووارت میل» ایله برابر کمیت لذاتك یرینه کیفیت لذتك اقامه‌سی کافیمیدر؟ ظن ایتمه‌یز. بوفرضیه‌یه کوره آرتق اخلاقیت دقیق، ممتاز براستیثاردن، برنوع اخلاق مراقندن باشقه برشی اولمادقدن ماعدا، «کیفیت لذت» مبدأی ده مشکوك ومغلق اوله‌رق قالمقده‌در.

برلذتك رجحانی موجب اولان شی، اونی حصوله کتیرن علتك

(میلان یاخود ملکه) رجحانیدر. علت ایسه آنجق اخلاقیتك وجوداً تقدمنی قبول ایله متحقق وحائز قیمت اوله‌بیلیر. بونقطهٔ نظر «استووارت میل» ایچون ممنوعدر. بنابرین منشألری نه اولورسه اولسون لذاتك کافه‌سی عین طبیعتده‌در. لذات آنجق کمیتنه نظراً تفریق ایدیله‌بیلیر.

«استووارت میل» دییورکه: ایکی لذتدن برینی تذوق ایدن برکیمسه کمیت اعتباریله دون اولان برلذتی دیکرینه ترجیح ایده‌جك اولورسه بوجهت، ترجیح ایدیلن لذتك کیفیةً رجحانی اثبات ایتمزمی؟ اونك بوسؤاله: بوترجیحده خیر ووظیفه‌دن استنباط ایدلمش اولان برسبب اخلاقی موجود اولمادیغنی اثبات لازم کلیر، دیه جواب ویریله‌بیلیر. حال بوکه تجربه همان دائما عکس حالی تأیید ایلمکده‌در.

برده اکر مبدأ، صحیح بیله اولسه نصل تطبیق ایدیله‌بیله‌جکی بیلینه‌مز. زیرا انواع لذاتك کافه‌سنه خاص اولان کیفیتی کیم تقدیر ایده‌جك؟ «استووارت میل» لذاتی تذوق ایتمینلرك سوزینه اعتبار ایدلمز، دییور. عیش عشرتك لذتنی دها نزیه لذتلره ترجیح خصوصنده فنا برحاکمدر. فقط احتمال که عیاش ده عفیف برآدمك حکمنی رد ایده‌جکدر. شوحالده بوکبی احوالك کافه‌سنده صاحب اختصاص، اهل خبره اولان برحکمی نره‌ده بولمالی؟

بعضی کیمسه‌لرك کافهٔ لذاتی تذوق ایتدکدن صوکره، الك عالی لذتلری ترجیح ایلدکلری واقع ایسه‌ده، «پول ژانه» بوآدملر حقنده دییورکه: «اونلر بومقایسه‌یی آنجق سن شیخوختلرنده یاپه‌بیلمشلردر. اوسنده ایسه لذات حاضره‌یی یکدیکریله مقایسه ایتمیوب بلکه بولذتلری لذات ماضیه‌یه عائد خاطرات ایله مقایسه ایتمکده‌درلر.» دیکر طرفدن

« سه‌زار » ، « کوته » کبی برطاقم آدملر ، برینی دیکرینه ترجیح وهیچ برینی استخفاف ایتمکسزین نوبتله برنوع لذتدن دیکر برنوع لذته کچمشلردر .

بنابرین هردرلو مفکورهٔ اخلاقیه برطرف ایدیله‌جك اولورسه لذات آره‌سنده اونلرك علویت ونزاهتنه کوره دکل ، بلکه شدتنه ، امتداد وسائره‌سنه کوره وجه ترجیح بولنه‌بیلیر .

سعادت بشریه اساسنه مستند اخلاقك انتقادی — نفعیه‌نك الك بیوك استحاله‌سی منفعت شخصیه وسعادت فردیه‌یی دکل ، منفعت عمومیه وسعادت بشریه‌یی اخلاقك موضوعی اولمق اوزره قبولدن عبارتدر . نظر عقلده سعادت عمومیه‌نك ، کمال اعتباریله سعادت فردیه‌یه تفوق ایله‌دیکی ، بنابرین سعادت فردیه‌یه ترجیحی لازم کلدیکی شبهه‌دن وارسته ایسه‌ده بوجهت ، آنجق حساسیت ساحه‌سنده جولان ایده‌بیلن نفعیه ایچون ممنوعدر .

حال بوکه ، حساسیت ایچون سعادت فردیه‌دن ، یعنی نفسك سعادتندن باشقه سعادت یوقدر . سعادت خصوصیه‌سنه مراجعت ایدلمدکجه فردی تماميله حسی قیلمق اصلا ممکن دکلدر . موجود حساس اولمق حیثیتله فرد بالطبع کندی سعادتی عموم بشریتك سعادتنه ترجیح ایدر . فی‌الحقیقه کندی منفعتی باشقه‌لرینك منفعتیله متساند اولدیغی وعطفه ، کندیسنی ایستر ایسته‌مز بنی نوعنك لذات وآلامنه اشتراك ایتدیردیکی جهتله ، بردرجه‌یه قدر باشقه‌لرینك سعادتی‌ده نظر اعتباره آلمسی فرده توصیه ایدیله‌بیلیر ایسه‌ده ، کندی سعادتی باشقه‌لرینك سعادتنه مربوط قیلمسی یاخود باشقه‌لرینك سعادتی اوغورنده فدا ایتمسی ایچون اجبار ایدیله‌مز ..

بومسلکك انسانلری سوق ایتمك ادعاسنده بولندیغی نتیجه ایله نقطهٔ حرکتی اولان مبدأ آراسنده تناقض واردر . بومبدأ ، حیات وفعالیتك یکانه علت وجودی سعادتدن عبارت اولدیغی ؛ نتیجه‌ده ، انسانك لدی‌الحاجه ، کندی سعادتی بشریتك سعادتی اوغورنده فدا ایتمسی لازم کلدیکیدر . مبدأدن نتیجه‌یه انتقال ایچون ، تصور ایدیلن حد اوسطلرك غیرکافی اولدیغی بدیهیدر .

عموم انسانیتك فرددن اولی اولدیغی ، هرشیده اولی اولانك ترجیحی لازم کلدیکنی یالکز عقل اثبات ایده‌بیلدیکندن ، سعادت عمومیه‌یی سعادت خصوصیه‌یه یالکز او ترجیح ایتدیره‌بیلیر .

مذاهب حسیه

اخلاق حسیه مسالکنك مبدأ مشترکلری — مذاهب حسیه ، حسبه‌نك منفعتدن ، اخلاقیتك استیثاردن استنباطی غیر ممکن اولدیغنی آکلامشلر ، بالذات حساسیتده برحسبه وبر اخلاقیت مبدأی بولدقلرینه ذاهب اولمشلردر .

اونلره کوره نفوس انسانیه‌ده ایکی درلو حسیات وتمایلات واردر : بونلرك بعضیلری استیثاری وحسبه‌دن عاری ، بعضیلری‌ده حسبی ، اجتماعی یاخود هیچ دکلسه غیرشخصیدر . اخلاقیت ایکنجی حسلری برنجیلره ترجیح ایتمك وبوترجیحك آثارنی سیرتده کوسترمکدن عبارتدر .

مذاهب حسیه‌نك خاصهٔ اخلاقیه‌ی ، خیرخواهلق ، عطفه مذهبلری تماميله اوچ مذهبه ارجاعی ممکندر .

حاسهٔ اخلاقیه مذهبی — اسقوچیا مدرسه‌سی منتسبرندن بعض فلاسفه طرفندن التزام ایدیلن حاسهٔ اخلاقیه مذهبنك، وجدان اخلاقی‌یی علم النفس نقطهٔ نظرندن ایضاح خصوصنده نه قدر غیر کافی اولدیغی بوندن اول کورولمش ایدی. بومذهب عمدهٔ اخلاق نظریه‌سی اولمق ایچون ده غیر کافیدر. خیر وشرك بزی، نوعی ذاتنه خاص بر طاقم حسیات ایله متحسس قیلدیغنی قبول ایتمکله بوواقعهٔ استبصاردن فعله خاص بر قاعده‌نك نه صورتله استنباط ایدیله‌بیله‌جکی آکلاشیله‌ماز.

اولا، اخلاقی لذتك بحسب الذات سائر لذتلردن فرقی یوقدر. شو حالده اکر بولذت کندی کندیسنی ترجیح ایتدیرمزسه اونك لذات سائره‌یه ترجیحی ایچون هیچ برسبب یوق دیمکدر. اکر لذت، بلذت ایچون ایسه اویله ظن اولنورکه هرکس ذوقنه توافق ایدن لذتك انتخابنده مختاردر. هیچ کیمسه معتدل برلذتی، کندیسنی دها زیاده جذب وتهییج ایدن دیکر لذته ترجیحه مجبور دکلدر.

ثانیاً، اخلاقی لذت اشخاص ایله برابر تبدل ایدر. عین فعل بعضیلرینك حاسهٔ اخلاقیه‌سنه ملایم، بعضیلرینکینه غیر ملایم کلیر. عجبا بونلرك هانکیسی حقلی، هانکیسی حقسزدر؟ بونی تقدیر ایچون اَلده هیچ برواسطه یوقدر.

ثالثاً، بعض کره لذتك مفقودیتی ده ممکندر. لذت حس ایتمیترسه نه دینه‌بیلیر؟ بو آدملر، حقنده هیچ برفکر حاصل ایتمدکلری لذتك لذات سائره‌یه ترجیحی خصوصنده ناصل اقناع ایدیله‌بیلیرلر؟ بومذهبه کوره اخلاق، متحول وعلی الاکثر انسانلرده‌کی حاسهٔ اخلاقیه ایله متناقض بر طاقم تأثراتك فهرستی اسامیسی اولمقدن باشقه برشی اوله‌ماز.

«**هوچسونك**» [*] «**ك خیرخواهلق مذهبی**» — اسقوچیا فیلسوفلرندن «هوچسون» ه کوره مبدأ اخلاق خیرخواهلقدر. اخلاقیتك محبتدن عبارت اولدیغنی قبول ایدن مذاهبك کافه‌سی بومذهبه تقریب ایدیله‌بیلیر. (علم الٰهی منتسبلرندن بعضیلرینك مذهبیله «اوغوست قونت» ك حب غیر مذهبی کبی) «هوچسون» ه کوره افعال فاضله خیرخواهلق تلقین ایدن فعللردر. بوافعال، افعال خیرخواهانه‌نك افعال منفعت جویانه‌یه نه قدر کوچلکله غلبه سندن منبعث اولورسه اونسبتده مدحه شایان اولور. بنابرین دیکر وظائفك کافه‌سی خلاصه ایدن وظیفه، محبت واخلاصدن عبارتدر.

محبته غیر قابل ارجاع اولدیغی بدیهی بولونان حیثیت شخصیه ایله عدالتی اصلا نظر اعتباره آلمادیغی جهتله بومذهبه ناتمام دییه اعتراض ممکندر. فقط بومذهبه قارشی درمیان ایدیلن اك قطعی اعتراض، حقیقتده هیچ بروظیفه تأسیس ایتمه‌مسیدر. زیرا حد ذاتنده خیرخواهلق ده دیکر حسلر کبی برحسدر. بوحس، بشریتك منفعتنه، جناب حقك اراده‌سنه، حتی وظیفه‌یه ده توافق ایده‌بیلیر. فقط غایتی، برواقعهٔ طبیعیه‌در. اکر انسانلر فعلاً حسیات خیرخواهانه ایله غیر متحسس، یاخود

---

[*] هوچسون «١٦٩٤ - ١٧٤٧»، افکارلدیه‌یی رد، معلوماتمزك کافه‌سنی حس ووجدانه عطف ایدیور. حاسهٔ اخلاقیه ایله بر غریزهٔ خصوصیه‌نك وجودینه قائل اولیور. بوغریزه ایچون، فعالیتمزك سائقی، دیور. بدیعیات حقنده‌کی فکرینه کوره، انسانده برحسن وآهنك حاسه‌سی واردر. بوحاسه عقلی وعملی هرنورلو ملاحظه‌دن عاری وحسی برلذتك منشأیدر.

ضعیف برصورتده متحسس ایسه‌لر ، بو حسیات ایله حسیات منفعت جویانه‌دن دها قوتلی برصورتده تحسسه مجبور ایدیله‌مزلر .

هایدی حسیات خیرخواهانه‌نك حسیات سائره‌یه تفوقنی قبول ایده‌لم ، زیرا بشریتك حکمی بو مرکزده کبیدر . هرحالده بوتفوقك ایضاح واثباتی لازمدر . « هوچسون » بونی یاپمیور . یالکز خیرخواهلغك استیثار یاخود نفرتدن اولی اولدیغنی ادعا ایدیور . فقط بوادعاسنی اثبات ایتمیور .

« آدام سمیت [*] ك » **عطفه مذهبی** — « آدام اسمیت » ك مختلف حسیاتك (یالکز خیرخواهلق حسنك دکل) افعال فاضله الهام ایده‌بیله‌جکنی آکلامش ؛ بوندن ماعدا انسانلر طرفندن بوحسیاته عطف ایدیلن تفوقك سببنی کشفه قیام ایتمش ؛ بوسببی ، حساسیتك قانون عمومیسنده ، یعنی عطفه‌ده بولدیغنه ذاهب اولمشدر . اوکا کوره ، عطفه (اویله هر کسك آکلادیغی کبی) خصوصی برحس دکلدر . حسیات سائره‌نك کافه‌سنك خاصهٔ مشترکه‌سی ، بوحسیاتك برقلبدن دیکر قلوبه انتقالی خاصه‌سیدر . انسانك کندیسی غیرارادی اوله‌رق مسرور ، محزون ، خائف اولمقسزین حزن وسرورك ، خوف و سائره‌نك شاهدی اوله‌ماز .

فقط شوراسی شایان دقتدر که ، اولا حسیاتك کافه‌سی عین درجه‌ده ساری یاخود عطفه‌یی داعی دکلدر . « آدام سمیت » ه کوره الك آز

[*] آدام اسمیت ، انکلیز فیلسوفلرندن وعلم ثروتك واضعلرندندر . « حسیات الاخلاقیه نظریه‌سی » عنوانلی اثرنده ، انساندن صادر اولان افعالك سائقی عطفه اولدیغنی قبول ایله‌مشدر .

عطفه‌یی داعی اولان حسلر [*] ، برطرفدن شدید ومفرط ، دیکر طرفدن الك بدخواهانه و غرضکارانه حسلردر . ثانیاً ، بالذات عطفه ، لذت و الم ، شوق حسیات ثانویه‌سنك منشأیدر . انسان باشقه‌لرینك حسیاتنه اشتراك ایتدیکی ، بالخصوص باشقه‌لری طرفندن کندی حسیاتنه اشتراك ایدلدیکنی وردیکی اثناده برلذت دویار . عطفه‌نك فقدانی المدر ؛ بنابرین انسانلر بنی نوعلرینك عطفه‌سنی ارزو ایدرلر ، اونی الده ایتمکه چالیشیرلر . شو حالده عطفه ، یوقاریکی حسیات ثانویه‌نك ده منشأی اولمش اولور . استحسانده بونکله ایضاح ایدیلیر . برفعلی استحسان ایتمك ، اونی الهام ایدن حسه میل ومحبت وتقلیده مجبوریت حس ایتمکدر . وجیبه‌ده کذا . زیرا وجیبه ، سائقی کورنلرك نفرتنی موجب اولان برفعلك تصوریله نفسمزده حاصل اولان برراحتسزلك وتضییق حسیدر . مزیت (مدحه استحقاق) عدم مزیتده بونکله ایضاح ایدیلیر . برکیمسه دیکر برکیمسه‌یه برایلك ایده‌جك اولورسه بوحالی مشاهده ایدن کیمسه‌نك عطفه‌سی مضاعف اولور . یعنی هم ایلك ایدن کیمسه‌یه محبتله اونك حرکتنی تقدیر ، همده ایلك ایدیلن کیمسه‌یه محبت ایلر . ایلك کورن کیمسه‌نك حسی ، حس تشکران وایلکه ایلکله مقابله آرزوسیدر . مشاهده‌ده ، ایلکه ایلکله مقابله ایدلمسی آرزو ، ایلکك مستحق مکافات اولدیغنه حکم ایلر . برکیمسه دیکر برکیمسه‌یه فنالق ایده‌جك اولورسه عطفه عمومیتله متجاوزدن زیاده

[*] لسانمزده‌کی صورت استعماللرینه کوره اساساً غلط اولان حسیه ، حسیات وتحسس ... الخ کلمه‌لرینك خلق آراسنده شایع وهرکسجه غایت مأنوس اولملرینه بناءً استعماللرنده بأس کورلمه‌مشدر .

متجاوز علیهه توجه ایلر . شو حالده متجاوز علیه کبی نفـالغه، فنالغه مقابله ایدلمسی آرزو ، فنالغك تأدیبه مستحق اولدیغنه حکم ایلر .

خصوصات آنفه‌دن طبیعی اوله‌رق استنباطی ممکن ظن اولونان قاعده شودر : « مشاهدلردن قسم اعظمنك اعظمی درجه‌ده عطفه‌سنی جلب ایده‌جك صورتده حرکت ایت ؛ » مع ذلك « آدام اسمیت » اکثریت طرفندن اظهار ایدیلن عطفه‌نك هر زمان خیر وشرك تخلف ناپذیر بر مصداقی اوله‌میه‌جغنی تصدیق ایتمکده‌در . هیچ شبهه یوق که « سوقراط » ی تهییج ایدن حسیات ، همشهریلرینك قسم اعظمی نظرنده اوقدر عطفه‌یی جالب اولمقله برابر « سوقراط » اونلره قارشی حقلی ایدی . بنابرین « آدام اسمیت » ه کوره قاعده ، بی طرف ، و بی غرض بر مشاهدك عطفه‌سنی غایه اتخاذ ایتمکدر .

عطفه مذهبنك انتقادی — اولا باول (آدام اسمیت) ك تحلیلاتی علم النفس نقطهٔ نظرندن مدققانه وبعض مرتبه حصهٔ حقیقتی حاویدر . برچوق کیمسه‌لر (متکبر ، حریص وضعیف القلب اولانلر) اطرافلرنده‌کی کیمسه‌لرك عطفه‌سنی قاعدهٔ افعال وحسیات اتخاذ ایدرلر . « عجبا نه دییه‌جکلر » اندیشه‌سیله بعض نفوسده پك قوتلی اولان حس ناموس ، شوق عطفه‌نك آز چوق یوکسك صورتلرندن باشقه برشی دکلدر . فقط بو شوقك ، وجدان اخلاقینك باشلیجه عاملی اولدیغی فکری باطلدر . استحسان ایله عطفه‌نك ترافقی ممکن ایسه‌ده بونلر تمامیله آیری آیری شیلردر . شبهه یوق که ، بن نه زمان برفعلی استحسان ایده‌جك اولورسه‌م اوفعلی الهام ایدن حسه بلاقید و شرط محبت

ایده بیلیرم . فقط بوراده عطفه ، استحسانك علتی دکل ، اثریدر . دیکر طرفدن ، محبت ایلمکده اولدیغم برحسك اثر تلقینی اولان برفعلی استقباح ده ایده بیلیرم . اوزمان حسدن صرف نظر ، بالذات فعلك تقدیر قیمتی ایچون کوجم یتدیکی قدر عطفه‌یی امحا ایدرم . شو حالده « آدام اسمیت » ك مذهبی بالذات اخلاق نقطهٔ نظرندن ده اوقدر باعث تطمین دکلدر .

بو فیلسوف یالکز معتدل و خیرخواهانه حسلرك عطفه‌یی داعی اولدیغنی ادعا ایدیور . حال بوکه واقعات بو دعوایی تکذیب ایلمکده‌در . حقیقتده مشاهدلر برحسله نه درجه‌یه قدر تحسسه مستعد واونکله الفت ایلامش اولورلرسه بو حس اونسبتده عطفه‌یی داعی اولور . مثلا ، خونریز ، متجاوز آدملردن متشکل بر جمعیتده خونریزانه ومتجاوزانه حسلرك ملایم ، خیرخواهانه حسلردن زیاده عطفه‌یی تهییج ایتمسی ضروریدر . شو حالده عطفه‌نك قاعده‌سی ، نصل حسیات اولورسه اولسون بولونیلان محیطه عکس ایتدیرمکدن عبارت دیمك اولور .

« آدام اسمیت » بو قاعدهٔ غیر ثابته‌یی ، برجم غفیرك یرینه بی طرف بر مشاهد اقامه‌سی صورتیله تثبیت ایده‌جکنه ذاهب اولمشدر ؛ لکن بو مشاهد نه کندیسنك ، نه‌ده کندی اطرافنده اولانلرك حسیاتیله متحسس ایدلمسی ممکن اولمایان برشخص مخیلدر . اکر بو آدم بی طرف ایسه یا هر ایکی طرفك حسیاتنه قارشی اثر تعطف کوستره‌جك ، یاخود کوسترمیه‌جکدر . بنابرین عطفه بحسب الذات متحول و غیر معین بر حالده قالیر ادعا اولونان قاعدهٔ کلیه‌نك کندیسی‌ده آنجق عقلده بوله بیله‌جکی دیکر بر قاعده‌یه محتاج اولور .

مذاهب حسیه حقنده‌كی اعتراضات عمومیه — حساسیتدن بر اخلاق عمده‌سی یاپیله‌ماز. زیرا اول امرده حساسیت، بحسب الذات متحول، اوندن استنباط ایدیلن قاعده‌لرده غیر ثابتدر. ثانیاً: حساسیت، اراده‌یی تهییج واماله ایتسه و كندیسنه تابع قیلسه‌بیله، مجبور ایده‌مز. «انسانلر بو صورتله حركته متمایلدر.» مقدمه‌سندن: «بنابرین بو صورتله حركته مجبوردر.» نتیجه‌سی اصلا چیقاریله‌ماز.

خیر نظریه‌سی

خیرك تعیینی و اخلاق عقلیه — یالكز تجربه اوزرینه مؤسس اولان مذاهب اخلاقیه‌نك كافه‌سی حقنده‌كی تدقیقاتمز، بزه تجربه‌ده قانون اخلاقك حقیقةً مجبوری، كلی و مطلق بر مبدأنی تحری خصوصنك بیهوده اولدیغی نتیجه‌سنی استنباطه صلاحیت ویرمكده‌در. عقل مداخله ایتمدكجه خیر اعلی تعیین ایدیله‌مز. تدریبیلرك اخلاقده عقله تالی، عرضی بر موقع ویرنلری شبهه‌دن وارسته‌در. اونلره كوره، حیات انسانیه‌نك بزه حساسیتله معلوم اولان غایاتی حقنده عقلك نوعما مدخلی یوقدر. عقلك بوتون وظیفه‌سی بو غایاته موافق اوله‌بیلن وسائطی بولمغه منحصردر. لكن بو غایات یكدیكریله متعارض اولدیغندن عقل بونلردن هیچ برینك غایهٔ علیا اولمدیغنی نصل آكلاماز؟ مكر كه كندی اساسندن بر قاعدهٔ ترجیح و مقایسه استنباط ایتمه‌مش اوله.

بو غایه‌لرك غایهٔ واحده‌یه ارجاعنه موفقیت حاصل اولسه، عقل

اونده‌كی ضرورتی كورمدكجه بو غایه، كندیسندن هیچ بر وظیفه صدوری ممكن اولمایان بر واقعه حالنده قالیرایدی. بنابرین خیر اعلانك هر شیدن اول عقلی اولمسی لازمدر. عقل آنجق كندیسنه توافق ایده‌بیلن شی ایله علاقه‌دار اولور. «قانت»دن مقتبس بر تعبیر وجهله «مختاریت عقلیه مبدأی» تسمیه ایدیله‌بیلن بو مبدأ، علم اخلاقك اساسیدر.

اساساً اخلاق عقلیه مسالكنك كافه‌سی (سقراط، افلاطون، رواقیون مسلكلری كبی) آزچوق ضمنی بر صورتده بو مبدأ اوزرینه بنا ایدلمشلردر. بو مسلكلرده خیر مفهومی عقل ایله معقول حقنده حاصل ایدیلن فكر ایله معاً، ضروری اوله‌رق آزچوق تبدل ایلر. حتی تدریبی مسالكك چوغی بیلمیه‌رك بو مبدأی قبول ایتمیورلرمی، دیه بر سؤال بیله وارد اوله‌بیلیر. مثلا نفعیه مسلكنه سالك اولانلر، منفعت شخصیه تحریسنك بر غایهٔ معقوله، انسانلر ایچون یكانه غایهٔ معقوله اولدیغنی اثباته چالیشدقلری صرده‌ده معقول بر غایه‌نك أیی، الك معقول بر غایه‌نك‌ده الك ایی بر غایه اولدیغنی ضمناً فرض ایتمیورلرمی؟ خیر اعلانك تعیینی مسئله‌سی آنجق استحاله‌یه اوغرایوب حل ایدیلمه‌مشدر. اكر خیر، معقول ایسه معقولك كندیسی نه‌در؟ معقول، نه‌دن عبارتدر؟ عقل، كندیسنه موافق اولان شیئی نه كبی بر علامتله بیلیر؟

مالبرانش [*] ایله لایبنیچه كوره كمال مستند اخلاق. —

[*] «مالبرانش» فرانسز راهب و فیلسوفلرندندر. «۱۷۱۵-۱۶۳۹» اعتقادینه كوره اشیای خارجیه‌نك نفوس، نفوسك اشیای خارجیه اوزرنده اصلا تأثیری یوقدر. اشیا ایله نفوس آراسنده موجود كبی كورونن تأثیرات

مالبرانشه كوره عقل ، اشياده نسب كميه ، نسب كيفيه ناميله ايكى درلو نسبت بولمقده‌در .

نسب كميه ، عين طبيعتده اولان ايكى شى آراسنده بولنور و تماميله تقدير ايديلير . بو نسبتلر صرف نظرى اولان حقايق وجوده كتيرير . (حقايق رياضيه ومنطقيه) نسب كيفيه طبيعتلرى مختلف اشيا آراسنده بولنور و تماميله تقدير ايديله‌مز .

نسب كيفيه‌يه كوره انسان حيواندن ، انسانده‌كى روح بدندن ، روحده‌كى عقل حواسدن اكملدر . بنابرين فعلا انسان حيوانه ، بدن روحه ، عقل حواسه . . . الخ تابع قيلنمه‌ليدر . بو نسبتلرك هيئت مجموعه‌سى انتظامى تأسيس ايدر . شو حالده انتظام خير اعلى‌در .

« مالبرانش » مذهبى ، خيرك كمال و علويتدن عبارت اولديغنى قبول ايدن بعض فيلسوفلر طرفندن زمانمزده تكرار التزام ايدلمشدر . بو مذهب صحيح اولمقله برابر ناقصدر . يوقاريده كورلديكى وجهله كمال مفهومى عقلده‌كى مفهومات حاكمه‌دن برى ايسه‌ده اصل مسئله غايات مختلفهٔ طبيعيه آراسنده‌كى درجهٔ كمالك نه صورتله تصور و تقدير ايدلديكنى بيلمكده‌در : « مالبرانش » مذهبى اساساً افعال حدسيه‌يى قبول ايديور ديمكدر . زيرا عقل ، فلان غايه‌نك فلان غايه‌دن دها مكمل اولديغنى بداهةً

متابله حقيقتده جناب حقك تأثيرندن باشقه برشى دكلدر . عالمده يالكز بر علت واردر كه او ده جناب حقدر . علت ظن اولنان شيلرك كافه‌سى ، علل حقيقيه دكل ، علل عاديه قبيلندندر . سابق لاحق ايچون علت اوله‌ماز . سابق تحقق ايدنجه جناب حق لاحقى يارادير . بو فيلسوف علم الهينك بر آينه‌يه ، اشياى خارجيه‌نك ده بو آينه‌يه عكس ايدن صور و اشكاله مشابه اولديغنه ، انسانلرك اشيايى علم الهيده مشاهده ايلدكلرينه قائل ايدى .

مشاهده ايديور . فقط بو مشاهده‌سنده نه‌كى دليله استناد ايتديكنك تعيينى غير ممكندر . بو ايسه حاسهٔ اخلاقيه مذهبنه رجوع كبى برشيدر .

شو حالده « لايبنيچ » ك يابديغى كبى كمال مفهومنك دها بسيط ايكى مفهومه ، يعنى اولا نسبةً آز وياخود چوق واسع ، آز ياخود چوق شديد و تام اولان وجود مفهومنه ؛ ثانياً ، مفهوم متعقليه يعنى وفاق و كثرتده وحدت مفهوملرندن عبارت اولوب عقل طرفندن اشياده تحرى ايديلن و حقيقتله حسنك مبدأ مشتركى اولان مفهوم انتظامه ارجاعى صورتيله توضيحى جهتنه كيديله‌جكدر .

عجبا وجود و متعقليت دنيلن شيلر ، بالذات كنديسى حى و حقيقى اولديغى جهتله آنجق ساحهٔ حيات و حقيقتده اجراى فعل ايده‌بيلن واسيايه قارشى ، قدرت مدبره‌سنى اظهاره محل اولملرى نسبتنده علاقه كوسترن عقلك متعلقاتندن باشقه نه اوله‌بيلير ؟

بنابرين خير ، حقيقتك ، آهنكك ممكن اولان الاعالى درجه‌سى يعنى حقيقت مطلقه و آهنك مطلق ديمك اولور . ايشته « مالبرانش ولايبنيچ » منهجنى تعقيب ايله واصل اولونان ايلك نتيجه بودر .

« قانت »ه كوره كليت ارادهٔ اخلاقى — قانت طرفندن تعقيب ايديلن منهج باشقه‌در . بو منهج يوقاريكى منهج كبى خيرك تضمنى [*] دكل ،

[*] مفهومات كليه‌ده تضمن و شمول دينيلن ايكى شى واردر : بر مفهوم كلينك تضمنى ، بو مفهومك تحتنه داخل اولان افرادك اوصاف مشتركه‌لرى ، شمولى ده بو افرادك مقدارى ديمكدر . مفهومات كليه‌نك تضمنى ايله شمولى آراسنده‌كى نسبت ، نسبت معكوسه‌در ؛ تضمن آزالدقجه شمول چوغالير ، شمول چوغالدقجه تضمن آزالير . مثلا حيوان مفهومنك تضمنى آز ، شموله

شمولی ارزیرینه مؤسسدر . قانته کوره معقولك وصف ممیزی کلیتدر .
عقل حد ذاتنده هرشیئی قوانین کلیه‌یه ارجاع منکه‌سیدر . بنابرین
برغایه عقله نسبةً کلی اوله‌رق اراده ایدلمکه صالح اولورسه ، آنجق
اوزمان مشروعدر : مثلا ، بر کیمسه‌نك هر زمان ، هر یرده هم
کندیسی ، هم ده باشقه‌لری طرفندن اراده ایدلمه‌سنی بلا تناقض
ایسته‌یه‌مدیکی هرغایه غیر معقول وشردر . ابدی ، تبدل وندامتدن عاری
اولان برارادهٔ کلیه‌نك موضوعی خیردن باشقه برشی اوله‌ماز

کلیتك ، معقوله بنابرین خیره عائد اوصاف ممیزه‌دن بری اولدیغنی
قانت ایله معاً قبول ایدیله‌بیلیرسه‌ده تمامیله خیر اولدیغنی قبول ایدیله‌مز .
زیرا کلیت ، محوی‌یه محتاج برصورت صرفه‌در . بو صورتده برمحوی
مفهومنك فقدانی تقدیرنده غیرقابل تطبیق اولدیغی بدیهیدر . غایات
مختلفه آراسنده اکتساب کلیت ایتمسی ممکن ، یاخود غیر ممکن اولان
غایه‌لر عجبا نه کبی علائمله معلوم اولور ؟ بونك ایچون تجربه‌یه مراجعتدن
برشی چیقماز . زیرا تجربه یالکز فلان غایه‌نك حقاً دکل ، قوانین
طبیعه‌دن دولایی فعلاً اکتساب کلیت ایده‌میه‌جکنی اثبات ایلر . شو
حالده عقلك ، اکتساب کلیت ایتمسی ممکن اولان غایات ایله ممکن اوله‌میان

چوقدر . انسان مفهومنك ایسه بالعکس تضمنی چوق ، شمولی آزدر . زیرا ،
انسان مفهومی داخلنده‌کی افرادك اوصافی ، حیوان مفهومی داخلنده‌کی افرادك
اوصافندن چوقدر . اك چوق تضمنی اولان مفهوم ، فرد مفهومیدر . زیرا
برفردك حائز اولدیغی اوصاف بالطبع دیکر برفردده تمامیله موجود اوله‌ماز .
اك چوق شمولی اولان مفهومده اصلا نوعی اوله‌مایان جنس عالی مفهومیدر .
موجود مفهومی کبی که بومفهومك ذات باری‌یه وموجودات سائره‌نك کافه‌سنه
شمولی واردر .

غایاتی یا افعال حدسیه ، یاخود بالذات غایاتده کوردیکی بر وصف ممیزله
یکدیکرندن تمییز ایلمه‌سی لازم کلیر . اویله ظن اولنور که بو وصف
ممیزده او غایه‌لرك علویتندن ، یاخود کمالدن باشقه برشی اوله‌ماز .
«قانت» شخصیت انسانیه‌یی بذاتها یعنی برارادهٔ کلیه‌نك متعلق یکانه‌سی
اولمغه صالح ولایق برغایهٔ مطلقه اتخاذ ایلدیکی صیره‌ده نهایت بو صوك
مصداقه واصل اولیور . بوده شخصیتك کمال یاخود بالذات علویت
اولدیغنی ضمناً قبول دیمکدر . شو حالده نظراً بذاته ملاحظه والك مجرد
اوصاف ممیزه‌سنه ارجاع ایدیلن خیر ، کمال کلی ایله تعریف ایدیله‌بیلیر .

خیر مفهومی ومفکورهٔ اخلاقیه — بو صورتله تجرید ایدلمش اولان
مفهوم خیر بوش برچرچیوه اولدیغی کبی موجودات ممکنه‌نك کافه‌سی
ایچون ((صاحب عقل اولانلرینه کوره)) مفید اولمسی ملحوظ
بولنان ، فقط ارادهٔ انسانیه‌نك غایه‌سی ، انموذجی اولمق خصوصنده
طبیعت وحیات انسانیه شرائطندن پك بعید ، غیر معین اولان بر
نوع سمه [*] دکلدر .

بنابرین خیر مفهومنك تعین وتکمل ومفکورهٔ خیره تحول ایتمسی
لازمدر . مفهوم خیر بو استحاله‌سیله‌ده بالضروره نسبی اولور .
آرتق بو مفهوم ، خیر بذاته مفهومی اولمیوب خیر انسانیت
مفهومیدر . بو حیثیتله خیرده ، بعدما مطلق صورتده آهنك ، حقیقت
وکلیت دکل ، حقیقتك ، آهنکك ، کلیتك حیات انسانیه‌ده ممکن اولان

---

[*] سمه ، پلان ، شکل ، مبدأ وصورت کلمه‌لرینك مرادفی اوله‌رق
قوللانیلیردی . عمومیت اوزره سمه ، طبیعةً شکلدن عاری اولان برشیئك
شکل تحتنده تمثیل واستحضاری دیمکدر .

الك عالى درجه‌سيدر. عقل نظريه‌نك تدقيقى اثناسنده، عقل مفهومنك علت، جوهر وغايه مفهوملرى كبى كافه‌سى آز چوق تجربه وفكر انسانى شرائطنه عائد مفهوملاته نه صورتله تحول ايلديكى كورلمشدى. عقل عملى مفهوم اساسيسى ده حيات انسانيه‌نك شرائطنه توافق ايتمك ايچون اويله بر استحاله‌يه اوغرار. بنابرين انسان ايچون مفكورۀ اخلاقيه، طبيعتنى محافظه واوكا حرمتدن، كافۀ ملكاتنى عقلك حاكميتى تحتنده سربست وآهنكدار بر صورتده انكشافه مقارن قيلمقدن، كافۀ اشخاص انسانيه‌نك صورت متساويه‌ده استقلال وحيثيتلرندن وسائقۀ محبتله صميمى اتحادلرندن عبارتدر.

بو مفكوره‌نك بوتون خطوطى خيره عائد اوچ وصف مميزك يعنى حقيقتله آهنك وكليتك طبيعت انسانيه‌يه تطبيقى نتيجه‌سيدر. بو اوصاف مميزه‌يى دها مكمل بر صورتده تعيين ايله كنديلرندن وظائفك باشليجه انواعنى استنباط اخلاق عمليه‌يه عائددر.

قانون اخلاقينك اساس مطلقى — خيرك بر آز نظله مجرد بر اسمله تسميه‌سى ديمك اولان مفكورۀ اخلاقيه قانون اخلاقك مبدأيدر. فقط عجبا بو مفكوره بو قانونك يكانه، تام بر مبدأى واساس مطلقيميدر؟ تعبير ديكرله وظيفه — عقلك خيرى تصورى اثناسنده اونى مجبورى اولمقدن باشقه بر صورتله تصورينه امكان بولونه‌مياجق مرتبه‌ده — ضرورى اوله‌رق خيردن استنباط ايديليورمى؟ فلاسفه والهيات منتسبلرندن بعضيلرينه كوره، خير لذاته مجبورى اولمايوب آنجق ارادۀ الهيه‌نك تعلقندن دولايى مجبورى اولور. اكر امر الهيدن صرف

نظر ايديله‌جك اولورسه خير بزى يالكز كنديسنه جذب ايدن، فقط بر قانون كبى مجبور ايلەمەين بر مفكوره حالنده قالير وبر درجه‌يه قدر (هيچ دكلسه خيرى مدرك اولان اصحاب عقول اوزرنده) تأثيرينى محافظه ايده‌بيلير ايسه‌ده آرتق بر سلطه‌يى حائز اوله‌ماز. دها واضح بر تعبير ايله آنجق كنديلرينى مكلف قيلمق ايسته‌ينلرى مكلف قيلار.

حال بويله اولمقله برابر خير لذاته وظيفه‌نك مبدأيدر. عقل، كافۀ غايات ممكنه‌نك فوقنده اولديغنه وبو حيثيتله او غايه‌لرك كافه‌سنه ترجيحى لازم كلديكنه حكم ايتمكسزين كلى تصور ايده‌مز. دەقارت ايله ديكر بر فيلسوف طرفندن اقامه ايديلان اثبات واجب دليلنك (وجود اكمل دليلى) قيمت منطقيه‌سى حقنده‌كى فكر نه‌دن عبارت اولورسه اولسون، بو دليل، صورت مطلقه‌ده مكمل اولان بر وجود مفهومنه عقلك وجود ضرورى مفهومنى اضافه، ياخود بو مفهومى اونده مشاهده ايتمه‌مسنه امكان اولمديغنى پك كوزل اثبات ايتمكده‌در.

ايشته بونك كبى خير مفهوم معلومنه وظيفه مفهومنى علاوه، ياخود بو مفهومدن وظيفه مفهومنى استنباطه اجبار ايله‌ين شى ده عين قانون عقليدر. بنابرين وظيفه، مفكورۀ اخلاقيه‌نك ارادۀ انسانيه‌يه عائد كافۀ غاياته عقلاً قبول ايديلان رجحانيله بو مفكوره‌نك بالذات بو رجحاندن دولايى بزم اوزريمزده اجرا ايلديكى بر نوع سلطه ديمك اولور.

وجيبه ومؤيده — مع ذلك صرف عقلى اولان وظيفه مفهومنى بو مفهومك حساسيتمزه عائد مختلف ميلانلرله نتيجۀ تصادمى اولان وجيبه‌دن تفريق لازمدر. وظيفه مفهومى عقل محض اولديغى

فرض ایدیلن و کندیسنده دائما اراده عقله توافق ایله ین بر موجوده بولنور. وجیبه حسی ایسه آنجق انسان کبی عقل ایله حسك برلشدیکی برموجودده اوله بیلیر. بنابرین انسان یالکز خیرك تحقق ایتدیرلمسی لزومنه حکم ایتمز ،میلانلرینك مقاومتنه رغماً بالذات کندیسنك خیری تحقق ایتدیرمسی لازم کلدیکنه ده حکم ایدر: «اوزریکه لازم اولانی یاپ ، صوکی نه اولورسه اولسون . »

فقط بو حکم شو حیثیتله برحس مجاهده وتضییق دیمك اولان وجیبه حسیله مترافقدر. اخلاق ایچون وظیفه یی یالکز عقله نسبةً دکل ، حساسیته نسبةً ده محق قیلمق ضرورتی انسانده کی بو حالت خصوصیه نك نتیجه سیدر . عقل ایله وظیفه شیء واحد حکمنده اولدیغندن وظیفه عقله نسبةً موجه اولور . یوقاریده کوردیکی وجهله خیر ، معقول دیمکدر. بناءً علیه خیرك تحقق ایتدیرلمسی لزومنی ادعا ایتمك عقلك تطمینی لزومنی ادعا ایله مکدر. عقل ، وظیفه یی اعلان ایتمسیله کندی تفوقنی اعلاندن باشقه برشی یاپماز. حساسیت نقطهٔ نظرینك التزامی تقدیرنده بونده مصادره علی المطلوب [*] اولدیغی ، عقلك

[*] مصادره علی المطلوب : مدعایی دلیل صورتنده اتیان ، موضوع بحثی صحیح ، مثبت فرض ایتمکدن واونکله هنوز صحتی تحقق ایتمه مش اولان دیکر برشیئی اثباته قیام ایله مکدن عبارت سفسطه در . مثال : آغیر جسملرك طبیعتی مرکز عالمه دوغرو کیتمك ، خفیف جسملرك طبیعتی ده مرکز عالمدن تباعد ایتمکدر. آغیر جسملرك مرکز ارضه دوغری کیتدیکی ،خفیف جسملرك اومرکزدن تباعد ایتدیکی بالتجربه ثابتدر . بناءً علیه مرکز ارض مرکز عالمدر. ارسطودن منقول اولان بوقیاسك کبراسنده

کندی دعواسنده هم حاکم همده مدعی موقعنده بولندیغی بولنده بر اعتراض درمیان ایدیله بیلیر. برموجود عاقل ایچون عقلك تطمینی خیر اولدیغنده شبهه یوقدر ؛ فقط حساس برموجود ایچون میلانلرك تنظمنی ده برخیردر. شو حالده انسان کبی هم عاقل ، همده حساس اولان برموجودده عقل البته کندی خیرینك خیر حساسیته فائق اولدیغنی ، اوکا ترجیح ایدلمسی لازم کلدیکنی ادعا ایده بیلیر . فقط حساسیت نقطهٔ نظرندن ده کندی خیرینك اساساً خیر حساسیته قابل ترجیح یاخود دها واضح بر تعبیر ایله هر ایکی خیر آراسنده کی جدالك آنجق برجدال ظاهری اولدیغنی وحقیقی خیر حساسیتك خیر عقلی ایله ملتبس بولندیغنی اثبات ایتمسی ده لازم کلیر.

بو اثبات آنجق «قانت» ك تسمیه سی وجهله موضوعات اخلاقیه دینیلن (وجود باری ، بقای روح احوال آخرت کبی) بعض فرضیات مابعد الطبعه نك قبولیله تمام اولور .

مصادره علی المطلوب واردر . چونکه هنوز مرکز عالم تعین ایتمه دن آغیر جسملرك اورایه دوغری کیتدیکنی ، یاخود اورادن تباعد ایتدیکنی ادعا دوغری دکلدر. مصادره علی المطلوبك برآرقداشی ده دوردر . دور ، برقضیه یی دیکر برقضیه ایله اثبات ایتدکدن صوکره ایکنجی قضیه یی برنجی قضیه نك دلیل مثبتی صورتنده اقامه ایتمکدر. روح مجرددر ، چونکه غیرفانیدر ؛ روح غیرفانیدر ، چونکه مجرددر ، مثالنده اولدیغی کبی .

اوچنجی باب

مسئولیت ومؤیده

مسئولیت — مسئولیت ، فعللرینك حسابنی ویرمكه ، یعنی فاعل كندیسی اولدیغنی اعتراف وفعللرینك نتایجنی تحمل ایتمكه مجبور ومقتدر اولان اشخاصك وصف ممیزیدر .

مسئولیت تعبیری ، قابل اسناد تعبیرینه توافق ایدر . لكن مسئولیت ، اشخاصده ؛ قابل اسناد ، افعالده مستعملدر . بر فعلی بر كیمسه‌یه اسناد ایتمك ، او فعلی اونك حسابنه كچیرمك ، او كیمسه‌یی فعلندن دولایی مسئول ایلمكدر . ایكی درلو مسئولیت واردر : مسئولیت قانونیه یاخود اجتماعیه ، مسئولیت اخلاقیه .

اجتماعی نقطهٔ نظردن انسان قوانین موضوعه‌یه مخالفتندن دولایی حضور محاكمده مسئول اولور . اخلاق نقطهٔ نظرندن ایسه ، كافهٔ افعالندن ، بو افعالك اخلاقاً درجهٔ حسن وقبحلری نسبتنده كندی وجدانیله بنی نوعنك وجدانه ، جناب حقه قارشی مسئول اولور . مسئولیت قانونیه اعتبارات بشریه اثری ، مسئولیت اخلاقیه‌ده بزم طبیعتمزك بر نتیجه‌سیدر . هر شخص ، كندیسنك فاعل مختار یعنی خیر وشری ترجیحه قادر اولدیغنه ووظیفه‌یه تابع ، یعنی خیری شره ترجیحه مجبور بولندیغنه حكم ایلمك حیثیله بالضروره مسئول اولدیغنه‌ده حكم ایدر .

مسئولیت اخلاقیه‌نك مبدأ وشرائطی — مسئولیت اخلاقیه‌نك برطاقم شرائطی واردر . بو شرائطك مهمی اولان ومبدأ مسئولیت نظریله باقیله بیلن شرط ، (اراده) در . انسان آنجق بالاراده آرزو ایدیلن ، یعنی بالذات تشبث یاخود قبول اولنان افعالدن مسئول اوله بیلیر .

بوندن دولایی اشیا وحیوانات ، كندیلرنده ارادهٔ اخلاقیه‌نك مفقودیتندن دولایی غیر مسئولدر . هیچ كیمسه ، كوزل یاخود چیركین ، ذكی یاخود غبی اولدیغندن وبونلره مماثل شیلردن مسئول دكلدر . اطفال ، ولیلرینك ارتكاب ایتدیردیكی افعالدن مجنونده حال جنونده ایشله‌دیكی فعللردن مسئول اولماز . انسانده ارادهٔ اخلاقیه‌یی تعطیل وتقلیل ایدن تأثیراتك كافه‌سی مسئولیتی ده تعطیل وتقلیل ایلر . بالذات حریت مادیه ، اراده‌نك شرطی اولدیغی صورتده مسئولیتك ده شرطی اولور . انسان مادةً اجراسنده مضطر قالدیغی افعالی اراده ایده‌مز . بنابرین او افعالدن مسئول‌ده اوله‌ماز . (هیچ كیمسه غیر ممكن اولان شیدن مسئول دكلدر .)

مع ذلك مسئولیت اخلاقیه هر زمان ، بذاتها نظر ملاحظه‌یه النان اراده‌یه مربوط اولوب اراده‌نك آثار خارجیه‌سنه مربوط دكلدر . قانونی نقطهٔ نظردن اراده غیر كافیدر . اراده‌دن باشقه اجرایه مباشرت‌ده لازمدر . اخلاق نقطهٔ نظرندن ایسه نیت ، فعل حكمنده‌در .

مسئولیت اخلاقیه‌نك ایكنجی شرطی خیر وشرك معلوم اولمسیدر . مسئولیت اخلاقیه بونكله مسئولیت قانونیه‌دن آیریلیر . قانون مدنی ،

افرادی قانونی بیلمکه مجبور ایتمك مقصدیله ، هر زمان ایچون سری اسهل اولان معذرت جهلی قبول ایتمز . هیچ کیمسه‌یه قانونی بیلمز نظریله باقیلماز ، هر کس قانون بیلیر فرض اولنور .

فقط اخلاق نقطهٔ نظرندن هیچ کیمسه جهلندن دولایی مسئول دکلدر . قانون اخلاق ، آنجق قانون اخلاقی بیلنلری مجبور ایدر — جهل ، غیرارادی وغیر قابل مقاومت ایسه غیر مسئولدر . بوکا مقابل تنور نسبتنده مسئولیتده آرتار . بو مسئولیت عالم انسانیتده‌کی ترقیات مدنیه ایله معاً تزاید ایدر .

مزیت وعدم مزیت — مسئولیت اخلاقیه‌نك ایکی صورتی واردر . « پول ژانه نك » فکرینه کوره مزیت وعدم مزیت کرك ذاتلری ، کرك نتیجه‌لری یعنی مکافات ومجازات ایله مناسبتلری اعتباریله نظر ملاحظه‌یه آلنه‌بیلیر . بذاتها نظر اعتباره آلنان مزیت ، شخصه عائد قیمت اخلاقیه‌نك تزاید ارادیسیدر . بر کیمسه‌یه صاحب مزیت دینمسی بو معنی اعتباریله‌در . عدم مزیتده بالعکس شخصه عائد قیمت اخلاقیه‌نك تناقص ارادیسی ، شخصك کندی افعالندن منبعث تدنی وسقوط اخلاقیسیدر .

زیرا شخص انسانی حیثیت وعلویتنی مستلزم بر قیمتی حائزدر — شخص بو قیمتك بر قسمنی بر موجود عاقل ومدرك اولمق حیثیتله کندی طبیعتندن آلیر . « حقاً » دیمك اولان بو نقطهٔ نظره کوره کافهٔ اشخاص مساوی ویکدیکرینه قارشی حرمت متقابله ایله مکلفدر . دیکر قسمنی ده کندی اراده‌سندن ، افعالندن آلیر ، مزیت نقطهٔ نظری دیمك اولان بو نقطهٔ نظره کوره اشخاص ، مفکورهٔ خیری آز یاخود چوق تحقق

ایتدیرمه‌لری نسبتنده دائرهٔ مساواتدن چیقارلر . سیرت اشخاص ایله تحول ایدن ، اشخاص ایچون حرمت فائقه ، تقدیر وتحسین ، مکافات حقی تأمین ایله‌ین بو زیادهٔ حیثیت وعلویتده مزیت دینیلن شیدر . عدم مزیت ، یالکز مزیتك فقدانی دیمك دکلدر ؛ او بر مزیت ناقصه واخلاقجه بر نوع کمیت منفیه‌در .

« پول ژانه » اشخاصك قیمت اخلاقیه‌لرینی ، اشیانك قابل تنزل وترفع اولان قیمت اقتصادیه‌لرینه تشبیه ایدیور . مزیت کویا ترفع اخلاقی ، عدم مزیتده تنزل اخلاقیدر . نتائجی اعتباریله نظر تأمله آلنان مزیت ، عامل اخلاقی ایله مکافات آراسنده‌کی نسبت ، اونی مکافاته لایق ایدن کیفیتدر ؛ عدم مزیت ده بالعکس ، عامل اخلاقی ایله مجازات آراسنده‌کی نسبت ، افلاطونك تعبیری وجهله تأدیبه استحقاقدر .

مزیت وعدم مزیتك تحولنی موجب اولان ایکی حال ، وظیفه‌نك قیمت ذاتیه‌سی ودرجهٔ صعوبتیدر . برنجیسنك تعیینی اولدقجه مشکلدر . بو حال ، وظیفه‌نك آغیرلغی واهمیتیله قاریشدیریله‌ماز . زیرا (قتل وسرقت ارتکاب ایتمه‌مك کبی) وظائف عدلیه اك مهم وظائفدن اولمقله برابر بو وظائفه رعایت او قدر موجب مزیت دکلدر . پك مشکل وهمان مجبوری کبی اولان ، غایه‌سی (یالکز شخصه عائد بر وظیفه‌یی اکمالدن عبارت بولنان (ژیمناستیق ایله قوای بدنیه‌نك تزییدی کبی) افعاله‌ده بیوك بر مزیت عطف ایدیله‌مز . اویله ظن اولنور که وجدان عامه ، مزیت ویا عدم مزیتك تعیینی خصوصنده ملاحظات عقلیه قدر ملاحظات بدیعیه اوزرینه‌ده مؤسسدر . یعنی بو خصوصده ملاحظات بدیعیه‌یی ده نظر اعتباره آلیر . اك زیاده شایان

مدح اولان بر وظیفه وجدان عامه نظرنده «اك كوزل» یعنی نادر بر نجابت حسیه یه، نادر بر متانت طبعه دلالت ایدن وظیفه‌در؛ (قهر مانلق كبی). صرف اخلاق نقطهٔ نظرندن ایسه مزیت، بلكه بالذات وظیفه‌نك ماده‌سندن مستقلدر. اولوركه بر فعل حقیقةً مجبوری اولسون. او فعل یالكز بو حیثیتله موجب مزیت، شایان مدحدر. فعلك مزیتی ده یالكز اونده‌كی عسرتك درجه‌سیله تقدیر ایدیلیر. بنابرین بر وظیفه‌نك ایفاسی نه‌قدر مشكل اولورسه او وظیفه او نسبتده شایان مدح و مزیتی جالبدر. مثلا سفیل بر آدم ارتكاب سرقت ایتمه‌مكله بیوك بر مزیته صاحب، مدحه شایان اوله‌بیلیر. وظیفه‌نك ایفاسی نه‌قدر سهل ایسه او وظیفه‌ده او نسبتده آز مدحه شایاندر. بر زنكین باشقه‌سنك مالنی غصب ایتمه‌مكله بیوك بر مزیته صاحب اولمش اولماز.

بالعكس عدم مزیت، وظیفه نه‌قدر كوچ اولورسه او نسبتده آز، نه‌قدر قولای اولورسه او نسبتده چوق اولور. بر وظیفهٔ معلومه ایچون مزیت و عدم مزیت، او وظیفه‌ده‌كی عسرت و سهولت ایله معكوساً متناسبدر، دینلمسی بوندن دولاییدر.

فضیلت — فضیلت نظریه‌سی مزیت نظریه‌سنك متمم طبیعیسیدر. زیرا فضیلت، وظیفةً ایشله‌نن برچوق افعالك نتیجه‌سی اولان دائمی، معتاد بر مزیتدن باشقه نه اوله‌بیلیر؛ بو نظریه متقدمینك علم اخلاقنده اهمیت عظیمه‌یی حائز، اونلرك علم اخلاقی همان بوندن عبارت و منهجلری ده بزمكندن چوق تركیبی ایدی. متقدمین وظائف مختلفه‌یی تعیین ایده‌جك یرده كویا بر رجل حكیمك، فضیلتك اك عالی درجه‌سنه واصل اولمش بر آدمك تصویرینی یاپارلر و بزم اخلاق نظریه‌ده تدقیق ایتدیكمز

باشلیجه مسائلی فضیلتك شرائط اساسیه‌سی بحثنده مناقشه ایدرلر ایدی. بوندن دولایی فضیلت مدارس مختلفه طرفندن مختلف صورتلرده تعریف ایدلمشدر.

سقراط ایله افلاطونه كوره، فضیلت، معرفت خیر اولدیغی كبی رذیلت ده، جهل خیردر. سقراط «هیچ كیمسه اختیاریله شریر اوله‌ماز» دیر ایدی. بو ایسه اخلاقده حساسیتك مدعیاتنه قارشی آچیقدن آچیغه عقلك حقوقنی ادعا ایتمك ایدی. فی الحقیقه فضیلتك شرط ضروری و اساسیسی اولان معرفت خیر و شر، هرشیدن اول عقله عائد بر مسئله‌در. فقط بوندن ده انسانك وظیفه‌سنی ایفا ایچون یالكز وظیفه‌یی بیلمسی كافی اولدیغی نتیجه‌سی چیقماز. وظیفه‌یی سومك، سربست، متین، ثابت بر اراده ایله ایتمك ده لازمدر. شبهه یوق كه خطایای انسانیه‌دن برچوغی حقنده (اونلری عفو ایدیكز، نه یاپدقلرینی بیلمیورلر) جمله‌سی معذرتی اتیان ایدیله‌بیلیر. فقط انسان علی الاكثر «خیری كوریورم؛ تقدیر ایدیورم، ینه شری ایشله‌یورم» قول مشهورینك مفادنجه شری بیله بیله ارتكاب ایلر.

افلاطون، فضیلتی بر آهنك دییه تعریف ایدیور. فضیلت، كوكافهٔ ملكاتی وفاق تام ایله نغمه‌پرداز اولان نفسك آهنكی اولدیغی كبی فردك ده جمعیت و كائنات ایله آهنكی، وفاقیدر. بو صورتله افلاطون بر طرفدن بالخاصه، آهنكدن یعنی انتظامدن عبارت اولان خیرك وصف ممیزه‌سنی تعیین، دیكر طرفدن فضیلتك، نفسی ساده‌لكه آلشدیرمقدن، داها دوغریسی كسر ایلمكدن عبارت اولدیغنی قبول ایدن «زهد و تقوی» مسلكنی ضمناً رد ایدیور كبی كورونمكده‌در.

اجزای انسانیه‌دن هیچ بری مفکورۀ اخلاقیه دائره‌سندن اخراج ایدلمه‌مشدر. حتی بدنك بیله اوراده برموقعی واردر. زیرا بدنده اجزای عالیه‌یه تبعیت شرطیله موجودك آهنکی ایچون ضروریدر.

افلاطون فضیلت ایچون «تشبه بالله» دیر ایدی. زیرا افلاطونه کوره، ذات باری تحققه مقرون برغایةالکمالدر. موجوداته خاص اولان کافۀ کمالاتك کندیسنده اجتماع وائتلاف ایلدیکی وحدتدر. هیکلتراش کندی انموذجنه توجیه نظر ایلدیکی کبی انسان فاضل ده دائما جناب حقه توجه، وبوصورتله نفسنده علی التدریج کمال اخلاقی هیکل لاهوتیسنی عمل ایلیه‌جکدر.

«ارسطو» فضیلتی اعتیاد «ملکه» دیه تعریف ایده‌رك افلاطوندن آیریلیور. فضیلتکار اولمق ایچون یالکز فضیلتی بیلمك کافی دکلدر. انسان ساز چاله چاله سازنده اولدیغی کبی افعال فاضله‌یی ایشلیه ایشلیه‌ده انسان فاضل اولور. انسان فاضل اولمق ایچون یالکز بعض افعال کافی دکلدر؛ افعالك کمیتی ودوام واتصالی ده لازمدر. «برقیرلانغیجله بهار اولمدیغی کبی برفعل فضیلتله‌ده فضیلت اولماز.» عجبا بواعتیاد «یاخود ملکه» نه‌دن عبارتدر. بواعتیاد ایکی منتهی آراسنده‌کی «حاق» وسطدر.

«ارسطو» کندی نظریه‌سنی تأیید ایچون ایکی دلیل اتیان ایلمکده‌در. اوکا کوره اولا: هر افراط وتفریط مضر اوله‌کلمشدر. چوق یه‌مك، کافی درجه‌ده یه‌مه‌مك؛ افراط فعلیت، فرط عطالت... الخ.

ثانیاً خیر، یاخود کمال، نه کندیسنه برشی علاوه، نه‌ده کندیسندن برشی تنزیل ایدیله‌مه‌ین مفهوم اولمق حیثیتله افراط وتفریط آراسنده‌کی «حاق» وسطدر.

«ارسطو» بونظریه‌یی برچوق فضائل اوزرنده تحقیق ایدیبور: تهورله جبانت آراسنده شجاعت، خست وتبذیر آراسنده اقتصاد وسائره..

ارسطو کافۀ فضائلی حساسیته خاص اولان اعتدال ایله قاریشدیرمقده‌در. فی الحقیقه قانون اشواق و احتراصات، مقیاسدر. فقط مفکورۀ اخلاقیه یالکز اعتدال احتساساتدن عبارتدر دنیله‌مز. خیر، صرف برکیت مسئله‌سی دکلدر. عجبا مدافعۀ مملکت، یاخود دعوای فضیلت وعدالت مسئله‌سی موضوع بحث اولدیغی زمان بونلر اوغورنده بذل حیات درجه‌سنده فداکارلق کوستریله‌جك اولورسه بوبر افراطمیدر؟ بالذات بوافراط وتفریطلرك، آنجق خیر نزدده اولدیغنی بیلنلرجه تعیینی ممکن ایکن خیرك افراط وتفریط ایله تعیینی ادعاده مثال سابقده اولدیغی کبی نوعما دور واردر. خیرك علی الاکثر افراط و تفریطلردن بریله ملتبس اولدیغی ده واقعدر. ارسطونك مذهبی حرفیاً قبول ایدلدیکی تقدیرده افعال حماستکارانه نك کافه‌سی دائرۀ فضیلتدن اخراج ایدیلیر.

فقط حقیقتده ارسطونك خطاسی، فضیلتك طبیعتدن زیاده خیرك طبیعتنه عائددر. ایستر مقیاس ایله ایستر باشقه برشیله تعیین ایدیلسون، فضیلتك اعتیاد «ملکه» خیر اولدیغی دوغرودر.

یالکز بواعتیاد خیر، علمی و ارادۀ مخصوصه‌سی اولمقسزین صباوتندنبری افعال فاضله ایشلمك صورتیله یتشدیریلمش اولان بر آدمك اعتیادی کبی غیر شعوری، غیر ارادی اولمامیدر. بواعتیادده علمی وارادی اوللی، بوکا محبت خیرده علاوه ایدلملیدر. فی الحقیقه بعض نفوسده محبت، فضیلتی اکمال ایدرسه‌ده بومحبت بالذات فضیلت

دكلدر. انجق محبت نفوسك كافه‌سنده فضيلتى اعداد و تأييد ايلر. عقل و اراده ايچون غريزه نه ايسه، فضيلت ايچون محبت ده اودر. ديكر برمعنى اعتباريله محبت، فضيلتك اثرى و مكافاتيدر. ارسطو ديوركه؛ «انسان فاضل افعال فاضله‌يى ايشله‌مكله متلذذ اولور. «قانت» ايله رواقيلرك حقسزلقلرى، فضيلت ايچون، يالكز عقلك اثرى ديمه‌لرى و فضيلتدن حس محبتى اخراج ايلمه‌لريدر.

والحاصل معرفت، محبت، اراده، اعتياد، معاصر فيلسوفلردن برينك تعريفى وجهله «علم و اراده و محبتله قانون اخلاقه اطاعت ملكه‌سيدر» ديه تعريف ايديله‌بيلن فضيلتك شرطلريدر. فضيلتك اصلا وصول ميسر اولمقسزين دائما تقرب ايلمكده اولديغى شى مفكورهٔ قدسيتدر. بوده بلاتكلف اطاعت ايده‌جك مرتبه‌ده كندى قانونيله اتحاد ايتمش اولان بر اراده‌نك حاليدر.

مؤيده — مسئوليت اولسون، مزيت و فضيلت اولسون بو تعبيرلرك كافه‌سى خير عقلى ديمك اولان خير اخلاقيله، خير حسى ديمك اولان سعادت آراسنده بر نسبتى تضمن ايلر. يوقاريده كورلديكى وجهله عقل، بزه خير اخلاقى‌يى ديكر خيرلرك كافه‌سنه ترجيح ايتمكى، ديكر خيرلرى بو خيره تابع قيلمغى، بو خير اوغورنده حتى كندى سعادتمزى فدا ايتمكى امر ايلمكده‌در؛ ايشته مكلفيت اخلاقيه بوندن عبارتدر. لكن هر حالده انسان كبى صاحب حس بر موجودك كندى سعادتيله علاقه‌دار اولمسى، عقل نظرنده ده طبيعى و محق دكلميدر؟ حتى بالذات عقل، بزه تكليف ايتديكى غايه‌نك، اساساً بزم غايهٔ حساسيتمزله وفاق و ايتلافنى اثباته مجبور دكلميدر؟ اكر مفكورهٔ اخلاقيه صاحب حس موجوداتك محق و طبيعى غايه‌سنى خارجده براقمش اولسه‌ايدى، خير اخلاق خير اعلى اوله‌مه‌جغى كبى كلى، مطلق بر آهنك، بر حقيقت ده اولمازدى.

شو حالده خير ايله سعادتك تعارضى آنجق سطحى و موقت اوله‌بيلير.

سعادت، خيرك نتيجه‌سى، تعبير ديكرله مؤيده‌سى اولمليدر. زيرا بر قانونه رعايت ياخود مخالفت نتيجه‌سى اولان مكافات و مجازاتك هيئت مجموعه‌سنه او قانونك مؤيده‌سى دينير.

قوانين بشريه‌نك كافه‌سى مؤيددر. واضع قانون، كنديسنه اطاعتى التزام ايتديكندن قانونه رعايت ايدنلره مكافات وعد ايدوب قانونى اخلاله متجاسر اولانلرى على الاكثر تأديب ايله تهديد ايلر. بنابرين بو اراده واسطهٔ اطاعت يالكز مؤيده‌در. حالبوكه قانون اخلاقك مؤيده‌سى بويله اولامز. اخلاق قانونه خوف مجازات، ياخود اميد مكافات ايله اطاعت ايتمك اساساً بو قانونه اطاعت ايتمه‌مك ديمكدر. انسان وظيفه‌سنى خوف و طمعله دكل، وظيفه اولديغى ايچون ايفا ايدرسه او زمان ايفا ايلمش اولور. شو حالده عقلمزك «خير ايشله‌ين مسعود اولمليدر، شر ايشله‌ين جزاسنى چكمه‌ليدر» قاعده‌سنى قبول ايتمه‌سى نه‌دن نشأت ايدييور؟ ديه بر سؤال وارد اولور.

«قانت» ه كوره؛ بو قاعده‌نك توجيهى، خير اخلاق ايله خير حسى يعنى فضيلتله سعادت مفهوملرينى غير قابل انحلال صورتده يكديكريله توحيد ايدن خير اعلى مفهومنك ذاتنده‌در. انسان ايچون مفكورهٔ تامه و مطلقه، نه سعادتسز فضيلتدر نه‌ده فضيلتسز سعادت. كمال، فضيلتله حق قازانمش اولان سعادت، ياخود سعادته نائليتله مكافات كورمش اولان فضيلتدر.

بزنه زمان فاعللرى حقنده خيرك شرى، شرك ده خير داعى اولديغنى كوره‌جك اولورايسه‌ك، بر مناقضه، بر مناسبتسز حاله تصادف ايتمش كبى رنجيده

اولوروز . فقط اویله ظن اولنور که بو حال، موقت وظاهری بر یولسزلقدر. خیر ایشله ینك اثر فعلندن مستفید اولمسی، دوغرو یولدن انحراف ایدنك تأدیب ایله یوله کتیریلمه سی ترتیب وقایع داخلنده در، دینه بیلیر.

عجبا عقلمزك بو موضوعه سی تجربه ایله تحقیق ایدلمشمیدر ؟ واقعات بو مفکوره یه تواتق ایدییورمی ؟ خلاصه ، اخلاق قانونی مؤیدمیدر ؟

فی الحقیقه اخلاق قانونی، قوانین مدنیه کبی بر اصول دائره سنده تأیید ایدیلمه مش ایسه ده ، بدایت حیاتدن اعتباراً ، فضیلت مسعود اولمق ایچون اك امین بر واسطه در دینه بیله جك قدر تأیید ایدلمشدر . شو حالده وظیفه یه اطاعت وعدم اطاعت نتیجه سی اولان آثارك باشلیجه لری جمع ایدیله جك اولورسه ، بونلرك هیئت مجموعه سنه اخلاق قانوننك اونسبتده مؤیده لری نظریله باقیله بیلیر .

اول باول کرك خیرك کرك شرك على الاکثر فاعللری ایچون مفید یاخود مضر نتائج طبیعیه سی واردر . اعتدال ، صحتی محافظه وحیاتی تمدید ایدر ، جاهل وکاهل بر آدم ایشی مشکلات ایله باشاره بیلدیکی حالده، تعلیم وتربیه کورمش چالیشقان بر آدم همان هر زمان ایشك ایچندن قولایلقله چیقار . ایشته بو ، اشیانك ذاتنده کی عدالت، تعبیر دیکرله اخلاق قانوننك فیزیقی یاخود طبیعی مؤیده سیدر.

بوندن ماعدا جمعیت بشریه ، ایکی صورتله یعنی کرك تلطیف وتأدیب کرك توقیر وتحقیر علنی ایله مکافات ومجازات ایدر . قانونك یتیشه مدیکی یره افکار عامه یتیشیر. بوندن ده بری صرف معنوی واخلاقی، دیکری قانونی اولمق اوزره ایکی درلو مؤیدهٔ اجتماعیه حصول کلیر.

قانونی اصدار ایدن وجدان ، اونك حاکم مؤیدر . انسان فاضل ایفای وظیفه دن متحصل انشراح صدرده مکافاتك اك صاغلامنی ، اك کوزلنی بولور . عذاب وجدانی ، اثر اعتسافی اولان رفاهیت عالمنده بیله ظالمك پیشنی براقماز .

بنابرین تجربه ، عقلمزك موضوعه سنی تحقیق وتصدیق ایدییور دیمکدر. فقط بو تحقیقك تام ، حتی کافی اولمسی ایچون دها بعض شیلر لازمدر. یالکز بو عالمده کی احوالی نظر اعتباره آلمقله خیر هر زمان شره قارشی حق قازانه ماز . حقك تحقیر و استهزایه معروض اولمسی ، قوتك کستاخانه احراز غلبه ایلمه سی کبی حالات على الاکثر وجدانی دوچار حزن ایدر . اکثر اوقاتده ، موتك ، شریر متجاوزله ، دوچار تجاوز اولان کمسه یی عین فناء نهائیده برلشدیردیکی ظن اولنور . لکن شئون عالم تجاربه مقصور دکلدر. شو حالده ، عقل کندی موضوعه سنی حدود تجربه نك ایاریسنده ده کوتوره بیلیر ، وکوتورمسی ده لازم کلیر . بو صورتله مابعد الطبیعه ده اخلاقك متمم ضروریسی اولمش اولور . جناب حقه ، بقای روحه ایمان عقلاً وظیفه یه اعتقادك لازمیدر .

دردنجی باب

اخلاق شخصیه

اخلاق عملیه، تعیین وظائفك مبادیسی — وظائفك انواع مختلفه‌سی اخلاق نظریه‌جه، موضوع مبادیدن استنباط صورتیله تعیین ایدیلیر.

بو مبادی مفکورۀ اخلاقیه‌یاخود خیر اعلایه عائد عناصرك تعریفاتیدر. بو عنصرلرده، اولا؛ لذاته، کلی ومجبوری برقانون مفهومی: «اویله حرکت ایت که وجزئ فعلك قانون کلی صورتنه افراغ ایدیله بیلسین» ثانیاً؛ عدالت یاخود حقوق غیره حرمت؛ ثالثاً؛ حیثیت شخصیه مفهوملریدر.

خیر اعلینك بوایکی عنصری بر وعین مبدأك یعنی «قانت» طرفندن «کرك کندی نفسکده، کرك باشقه‌لرنده انسانیته (یعنی شخص انسانی‌یه) اصلا بر واسطه دکل، برغایه اولمق اوزره معامله ایدرکبی حرکت ایت» صورتنده وضع ایدیلن «شخص انسانینك قیمت مطلقه‌سی» مبدأنك ایکی صورتیدر.

بدیهیدر که، اکر مفکورۀ انسانیه‌نك تمامی، طبیعت وحیات انسانیه‌نك کمالی ایسه بو مفکوره‌نك تحققی ایچون لابد اولان ایلك شرط، شخص انسانینك طبیعتنه، حیاتنه حرمتدر.

بوندن‌ده «حیثیت شخصیه‌که مغایر برشی یاپما»، «باشقه‌لرینك حیثیتنه مغایر برشی یاپما» صورتنده ایکی مبدأ کلی وجوده کلیر.

رابعاً: تکمل اخلاقی، یاخود شخصیتك انکشاف عقلیسی مفهومی:

بو مفهوم، خیر اعلی مفهومنك عینی اولان کمال مفهومندن بلاواسطه استنباط ایدیلیر. شو حالده کمال مفهومی اولا حقیقت وقدرت دیمك اولان وجوده، ثانیاً انتظام، یاخود آهنك مفهومنه ارجاع اولنور.

خامساً: تساند واخوت انسانیه مفهومی: هرشی مساوی اولمقله برابر جمعیتك فرددن اولی اولدیغی بدیهیدر. بناءً علیه مفکورۀ اخلاقیه منفرد، شخصی بر کمال مفکوره‌سی دکل، بالقوه انسانیتی دائرۀ شمولی داخلنه آلان وبلکه بوتون کائناتی محیط اولنجق مرتبه‌ده اوداٸره‌دن‌ده ایلری کیدن بر کمال اجتماعی مفهومیدر. بناءً علیه فرد یالکز کندیسی ایچون دکل، بالخاصه کل ایچون‌ده یاشار.

مفکورۀ اخلاقیه عناصرینك کافه‌سی ضروریدر. بونلر طبیعت وحیات انسانیه‌یه تطبیق ایدیلن الك بیوك کمال، کمال مطلق مفهومندن استنباط ایدیلیر. تعیین وظائف ایچون بو مبادی‌یه مراجعتدن اول وظائفك تصنیفی موافق اولور. وظیفه‌لر صورت، یاخود ماده‌لرینه کوره تقسیم ایدیله بیلیر.

وظائفك صورتلرینه کوره تقسیمی — وظائف صورتلرینه کوره مثبت، منفی نامیله ایکی‌یه تقسیم اولنور. وظائف مثبته فعلی امر ایدر. «ذهنکی تربیه، ابوینکه اطاعت ایت، هرکسه عائد اولان شیئی کندیسنه ویر» مثاللرنده اولدیغی کبی. وظائف منفیه‌ده فعلی نهی ایدر. «یالان سویله‌مه، خیرسزلق ایتمه، آدم اولدیرمه» کبی.

وظائف مثبته دها زیاده تکمل اخلاقی‌یه یاخود شفقته راجعدر. بونلر وظائفك الك جمیلی، الك نزیهی اولوب بیوك بر مزیتی‌ده مستلزمدر. «قانت» بو وظیفه‌لره وظائف فضیلت تسمیه ایدییور وبونلری وظائف

عدالت تسمیه ایتدیکی وظائف سابقه‌یه مقابل قیلیور. بنابرین بنی نوعمزك حیاتنه خدمت ایتمك عدالت، اونلرك حیاتنی قورتارمق ایچون کندی حیاتمزی تهلکه‌یه القا ایله‌مك ده فضیلتدر.

وظائف مثبته، اوندن آشاغی بر درکه‌ده حیات اخلاقیه ممکن اولمایان، انسانك طبیعتی تردی ایدن برنوع حد اصغر افاده ایتمیوب هر کس طرفندن هر زمان بعض درجات علاوه‌سی ممکن اولان غیر معین بر حد اعظم افاده ایلر.

اخلاق منتسبلرندن بعضیلری وظائف منفیه‌یه (وظائف قطعیه) و وظائف مثبته‌یه ده (وظائف غیر قطعیه) تسمیه ایدییورلر، بو صورتله وظائف منفیه‌یه تمامیله اطاعت مجبوری، وظائف مثبته‌نك ده نوعما اختیاری اولدیغنی سویلمك ایسته‌یورلر. محتاج تأمل اولان بو نظریه، مفکورهٔ اخلاقیه‌یی ایکی‌یه آییروب کمالی خواصه حصر ایله ذلك دوننده اولان درجه‌یی سائر کیمسه‌لر ایچون غایه اولمق اوزره تعیین ایله‌مکده‌در. اکر وظائف مثبته اختیاری ایسه، اونلره وظیفه دیمکده تناقض واردر. زیرا وظیفه دنیلدیکی آرتق اونی تکلیف دیمکدر. حقیقت وظیفه‌نك مجبوری اولمه‌سندن، تکلیفی تضمن ایتمسندن عبارتدر.

فی الحقیقه وظائف مثبته، وظائف منفیه درجه‌سنده بر وضوح ایله تعیین و اونلرك هر شخص ایچون ظروف و عوارضه کوره اکتساب ایده‌جکی لایعد صورتلرده اولدن تقدیر ایدیله‌مز. بنابرین بو وظیفه‌لره مربوط اولان تکلیف، نظریاته کوره، هر کس طرفندن ظروف و عوارض موجبنجه فعلاً تعیین ایدلمسی لازم کلن کلی و نوعما غیر معین بر تکلیف اولدیغندن، وظائف غیر قطعیه یالکز غیر معین، وظائف

قطعیه‌ده معین وظائف دیمك اولور. صورت ظاهره‌ده اك غیر قطعی اولان بر وظیفه، تعیین مفروضیله وظیفهٔ قطعیه اولور.

وظائفك ماده‌لرینه کوره تقسیمی — وظائف، ماده‌لری یاخود متعلقلری نقطهٔ نظرندن اولا: جناب حقه، ثانیاً: نفسه، ثالثاً: سائر انسانلره عائد وظائف صورتنده تقسیم ایدیله‌بیلیر.

اخلاقیوندن بعضیلری حیواناته، اشیایه قارشی اولان و دیگر بعض اخلاق منتسبلری طرفندن بالواسطه بو وظائف میانه ادخال ایدیلن وظیفه‌لری ده بو تقسیمه علاوه ایدییورلر. جناب حقه قارشی وظائف، امر باری و مراد الهی موجبنجه غایهٔ خلقتمزی تحقق ایتدیرمکدر. نفسه قارشی وظائفدن آیریجه بحث ایدیله‌جکدر.

باشقه‌لرینه قارشی اولان وظائفدن بعضیلری عمومی یعنی اوصاف اشخاصدن مستقل، بر طاقملری ده خصوصی یعنی انسانلر آراسنده ممکن اولان (عائله ویا حکومت اعضاسندن اولمق کبی) مناسبات مختلفه‌یه متعلقدر.

مادهٔ وظائف نقطهٔ نظرندن باقیله‌جق اولورسه متعلقات وظائفده آز یاخود چوق بر شمول و علویت اولدیغی کوریله‌بیلیر. وظائف، متعلقلرینك درجهٔ شمولنه کوره: نفسه، عائله‌یه، وطنه، انسانیته قارشی وظائف صورتنده ترتیب ایدیلیر. موضوعلرینك درجهٔ علویتنه کوره ده: خیرات خارجیه (ثروت، ناموس، شهرت.. الخ)، خیرات بدنیه (قوت، صحت، حیات.. الخ)، خیرات نفسیه (حقیقت، عدالت، حیثیت.. الخ) ه عائد وظائف صورتنده ترتیب اولنور.

تعارض وظائف — مختلف اولملری حیثیتیله وظیفه‌لر آراسنده تعارض و تناقض حصولنی مستلزم بعض احوال ظهور ایده‌بیلیر. تعارض وظائف مسئله‌سی بالخاصه مدرسهٔ رواقیه طرفندن تدقیق ایدلمشدر.

بو تعارضه دائر بعض مثاللر : عائله‌سنك يكانه استناد كاهى اولان بر آدم ، حياتى چوجقلرى ايچون لازم اولديغى جهتله ، شبهه‌سز محافظهٔ حيات وظيفه‌سيله مكلفدر . عجبا بو آدم باشقه‌لرينك حياتنى قورتاره‌بيله‌جكى بر فلاكتده ، كندى حياتنى تهلكه‌يه القا وظيفه‌سيله‌ده مكلفميدر ؟

بر اولاد ، پدرينك بر قتل جنايتنده ياخود حكومت عليهنه ترتيب ايديلن بر جمعيت فساديه‌ده ذى‌مدخل اولديغنى خبر آليور . عجبا بونى مرجعنه اخبار ايتمليميدر ؟

عصريمز اخلاقيونندن «پول ژانه» ، بو مشكلاتك حلنه مدار اوله‌جق بعض قواعد وضعنه تشبث ايتمشدر . بو ذات ، اولا خيرات و وظائفى بونلرك درجهٔ شمول و علويتلرينه كوره ترتيب ايديور :

اكر ايكى وظيفه آراسنده علويت نقطهٔ نظرندن بر تعارض وقوعه كله‌جك اولورسه ، هر ايكى وظيفه‌ده‌كى شمولك عين درجه‌ده اولديغى فرض ايدلمكله الك عالى وظيفه ديكرينه ترجيح اولنور . بناءً عليه حيات ثروته ، حيثيت شخصيه ياخود عدالت حياته ترجيح ايدلمليدر .

اكر ايكى وظيفه آراسنده شمول نقطهٔ نظرندن تعارض وقوعه كله‌جك اولورسه هر ايكى وظيفه‌ده‌كى علويتك عين درجه‌ده اولديغى فرض ايدلمكله الك شامل وظيفه ديكرينه ترجيح ايدلمه‌ليدر .

بناءً عليه انسانك عائله‌سى نفسنه ، وطنى عائله‌سنه ، انسانيت وطننه ترجيح ايدلمه‌ليدر .

ايكى وظيفه آراسنده هم علويت همده شمولدن دولايى بر تعارض وقوعه كله‌جك اولورسه ، علويت نقطهٔ نظرى شمول نقطهٔ نظرينه تفوق ايدر . بناءً عليه ناموس ثروتدن عالى اولديغندن انسان ، عائله‌سنى

نائل سامان ايتمك ايچون بيله خلاف ناموس بر حركتده بولونمامليدر .

انسانك كنديسنه قارشى وظائفى — انسانك نفسنه قارشى بر طاقم وظائفى واردر كه ، بونلرك ايفاسى ديكر كيمسه‌لره قارشى ايفاسى لازم كلن وظائفك شرط ضروريسيدر . انسان ، حريص ، غضوب ، تنبل ، مفرط اولورسه حقيقى صورتده عادل و رحيم اولاماز . شو حالده وظائف فرديه ياخود شخصيه ضمناً شو دستوردن استنباط ايديله‌بيلير : « انسان باشقه‌لرينه قارشى ايفاسيله مكلف اولديغى وظائفى ايفايه مانع اولان ميلانلرى ازاله ايدوب مساعد اولان ميلانلرى‌ده انكشاف ايتديرمليدر .

انسان ، حتى دنياده يالكز باشنه قالسه ، ياخود بوسبتون جمعيتدن آيريلسه‌ بينه حيثيتنه رعايت و تكميل ذات وظيفه‌سيله مكلفدر . وظائف فرديه‌نك ايكى اساسى واردر . برنجيسى طبيعت انسانيه‌نك ، كندى نفسمزده حرمتيله مكلف اولديغمز حيثيتيدر . بوندن‌ده باشقه‌لرى حقنده ايفاسيله مكلف اولديغمز وظائف عدالته توافق ايدن بر طاقم وظائف منفيه ظهور ايدر .

ايكنجيسى ، طبيعت انسانيه‌يه عائد و نفسمزده انكشافه مقارن قيلنمسى مقتضى اولان (قابليت كمال) در . بوندن‌ده باشقه‌لرى حقنده ايفاسيله مكلف اولديغمز وظائف شفقته ، احسانه توافق ايدن بر طاقم وظائف مثبته حصوله كلير .

وظائف فرديه ، طبيعت انسانيه‌نك اجزاى مختلفه‌سنه نظراً بدن و روحه عائد وظائفه تقسيم اولنور . روحه عائد وظيفه‌لرده ذهنه ، اراده‌يه ، حساسيته عائد وظائفه آيريلير .

بدنه متعلق وظائف — حيات ، صحت ، قوت و حركات بدنيه‌ده

سهولت كبی شیلر ذاتلرینه نظراً خیردن معدود دكلدر . فقط بونلر نفسك حیاتیله نفسه عائد وظائفك ایفاسی ایچون اقتضا ایدن قابلیتك شرائط ووسائط حصولی اولملری نسبتنده خیردن معدود اولورلر . اكر بونلر بزده موجود ایسه‌لر محافظه ایتمكه ، دكل ایسه‌لر الده ایتمكه چالیشمالی یز .

بو مبدأدن دیكر وظائفه تابع ، همان كافه‌سی غیر معین برطاقم وظیفه‌لر ظهور ایلر : اولاً ، حیاتمزی ازاله یاخود تهلكه‌یه القا ایتمكدن بینه كندی حیاتمزی منع ایدر .

انتحاری تقبیح ایدن سبب عمومی هم انسانك برطاقم وظائفی حائز هم‌ده حیاتنه نهایت ویرمك صورتیله بو وظائفك كافه‌سندن قورتولمه‌سی جائز اولدیغنك بلاتناقض قبول ایدیله‌مه‌مسیدر . «قانت»ه كوره انتحار وظیفه‌یه قارشی ارتكاب عار قراردر .

حیات مادیه ایفای وظائفك شرط عمومیسی اولدیغی جهتله بزم ایچون یالكز بو نقطهٔ نظردن قیمتلی اولملیدر . اكر بر وظیفهٔ بدیهیه (سلامت وطن كبی) فدای حیاتی استلزام ایدرسه ، ناموس حیات ترجیح ایدلمه‌لیدر .

ثانیاً ، انسان افراط وتفریط ، عدم احتیاط كبی شیلرله بالاراده صحتنی اخلال ایتمه‌ملیدر .

بناءً علیه حفظ صحت ده‌دولاییسیله علم اخلاقه داخل اولدیغندن وصایای حفظ صحتی مساعدهٔ امكان درجه‌سنده بیلمك ، تطبیق ایتمك بر وظیفه‌در . شو حاله نظراً ، كرك حیثیت شخصیه‌یه حرمت نقطهٔ نظرندن مأمور اولدیغمز نظافته

كرك ، قریباً بیان ایدیله‌جكی وجهله فردی واجتماعی قابلیت اخلاقیه‌نك شرائط عمومیه‌سندن اولان عفته رعایت خصوصنه‌نه قدر عطف اهمیت ایدلسه آزدر .

ثانیاً قوت وممارسهٔ بدنیه‌یی اكتساب یاخود ترقی ایتدیرمكده چالیشمه‌لیدر . زیرا ضعف وعدم ممارسه علی الاكثر برچوق وظائفك ایفاسنه مانع اولور . یاخود ایفاسی قابلیتنی تقلیل ایلر .

ایشته متقدمین طرفندن ریاضت بدنیه وژیمناستیقه عطف ایدیلن اهمیتك اسبابندن بری ده بودر .

روحه متعلق وظائف — حیات عقلیه واخلاقیه‌یه متعلق وظائف فردیه ، متقدمین طرفندن نفسك اوچ قوتنه توافق ایدن : (١) حكمت یاخود فضیلتِ ، (٢) شجاعت یاخود فضیلت ارادیه‌یه ، (٣) عفت یاخود فضیلت حساسیته ارجاع ایدلمش ایدی .

حكمت — وظائف حكمت ، بالذات ذهنه یاخود ذهنك موضوعی اولان حقیقته راجعدر .

اول باول ذهنك افراط درجه‌ده اوهام وخیالاته قاپیله‌رق تغییر وافساد ایدلمه‌مسنه دقت اولونمه‌لی ؛ تأمل ، استبصار ، حكم ، نظر كبی ملكات ذهنیه‌یی تنمیه ایتمه‌لی ؛ انسان كندی ذهنی نوعما كندی تربیه ایتملی . اولا تربیه ایچون لابد اولان معلوماتی اكتساب ایدوب بعده وظائفمزه تعلق ایله‌ین ، مسلكمزده موفق اولمق ایچون ضروری ، والحاصل بزجه اكتسابی ممكن اولان معلوماتك كافه‌سنی الده ایتملیدر .

كافهٔ وظائف ، « تحصیل علوم ایت » سوزیله خلاصه ایدلمشدر .

تحصیل ایكی صورتله ضروریدر . اولا ، عهده‌سنه ترتب ایدن وظائفك كافه‌سنی لایق وجهله ایفا ایتمسی ایچون انسانك صاحب

معلومات اولمسی لازمدر. بر ارادۀ جاهله خیر ایشلهمك نیتیله پك بویوك برشر ایشلهیهبیلیر. بویله بر اراده، آنجق جهلی غیر ارادی اولدیغی تقدیرده معذور، بنابرین معفو اولهبیلیر. ثانیاً علم برخیرشائقدر. شبهه یوق که انسان بیلمك ایچون یارادلمشدر. بر موجود عاقلك مفکورهسی، عقلنی استعمال ایتمهمکدن عبارتدر دیمك مغایر عقلدر. حقیقته نظراً، حقیقته محبت، حقیقتی تحری ایتمك وظیفهسی تحصیل علوم وظیفهسیله ملتبسدر. حقیقتی تحری ایله برابر جهل مرکبدن ده توقی ایتملی یز. بنابرین، قبوله سائق اولان سبب احتساس و منفعت نه اولورسه اولسون هیچ بر رأی تدقیق ایدلمکسزین، بداهتی یاخود دلائلی معلوم اولمقسزین قبول ایدلمهملی. بر رأی ادلۀ کافیهسی اولمقسزین قبول ایدیلهجك اولورسه یقین دکل ظن صورتنده قبول ایدیلهبیلیر. بر رأیك صحتی تحقق ایتدکدن صوکرا اوندن رجوع ایتدیرهبیلهجك سبب احتساس و منفعت نه اولورسه اولسون بو سببه التفات ایتمیوب رأیی قبول ایتملیدر.

بو وظائف شو سوزلرله خلاصه ایدیلیر: نفسکه قارشی صمیمی اول. افادۀ حقیقت قول ایله اولدیغی کبی فعل ایله، سیرت ایله ده اولور. حقیقت اصلا تغییر ایدلمهملی. کذب یالکز عدل واحسانه دکل، حیثیت شخصیهیه ده منافیدر. بعض احوالده حقیقتی سویلهمهمك ده جائزدر. فقط بیان حقیقته مجبوریت حاصل اولورسه انسان دوشوندیکنی سویلهملی. سیرتده اعتقاداته توافق ایتدیرملی. کذبی تقبیح ایدن اسباب ریایی ده تقبیح ایلر.

شجاعت — اراده وصف خاصی اولان اختیار ایله معاً اخلاقیتك

شرط اولیدر. حر و مستقل اولمیوب باشقه انسانلرك، باشقه شیلرك اسیری اولان انسان معنیً معدوم حکمندهدر.

بوندن دولایی بنی نوعمزله اولان مناسباتمزده ارادهمزی اصلا باشقهلرینك یدینه تسلیم ایتمهملی یز. منفعت، کسل، خوف یاخود محبت کبی اسبابدن متولد اسارت اختیاریه معنوی بر انتحار دیمکدر. بز کندی ارادهمزله باشقهلری طرفندن اسارته، ظلمه دوچار ایدلمکلکمزده ده راضی اولماملی یز. حیثیتمز، امنیت مادیه و معنویهمز ایچون موجب تهلکه اولمقسزین حقوقمزدن فراغت ممکن اولمیان یرلرده حقوقمزی مدافعه ایتملی یز. کرك جبانت، کرك جعلی محویت سائقهسیله بلا مقاومت ظلمه تحمل ایتمك، هم بالذات ظلمی تشجیع ایتمك، هم ده ایلریده ظلمه قربان اولهجق کیمسهلره و ارتکاب ظلم ایدنلره قارشی مجرم اولمق دیمکدر.

استقلال شخصی و حیثیت شخصیهیی محافظه وظیفهسی قانوناً مافوقمز اولانلره قارشو مکلف اولدیغمز ادب و حرمته مانع اولمدیغی کبی بزی دیکر کیمسهلره مربوط قیلان روابط منفعت یاخود مخادنته، عفو تجاوزاتهده مانع دکلدر.

اشیا ایله اولان مناسباتمزدهده نفسمزه حاکم اولمغه چالیشمهلی یز. بوندن ده المه تحملی امر ایدن وظیفۀ صبر ایله، المی استحقار، لدی الحاجه موته، مهالکه کوکس کرمکی امر ایدن وظیفۀ شجاعت ظهور ایلر.

بو وظیفهلر ایکی کلمه ایله خلاصه ایدیلهبیلیر: «ارادهکی تمرین و تقویه ایت» زیرا سربست و قوتلی بر ارادههمان کافۀ وظائفك شرط ایفاسیدر. بو اراده، حتی الزم اولدیغی بر زمانده بیله، دفعةً الده ایدیلهمز.

١٠ اعتدال — حسسيته متعلق اولان الك عمومى وظيفه ، نه‌قدر شديد اولورسه اولسون ، نه‌درجه عصمت ونجابته مقارن بر احتساس كبى كورينيرسه كورونسون ، برفعلك بذاته خير اولديغنه يقين حاصل ايدلمدكجه ، او احتساسك الجاسيله او فعله قاپيلمامليدر . زيرا الك محق ، الك اىى احتساسات عقل طرفندن مراقبه ايدلمدكجه ، اراده‌جه ضبط وربط آلتنه آلنمدقجه بزى اخلال وظائفه سوق ايدر . بنابرين احتساساتك كافه‌سى مراقبه ايدلملى ، ضبط وربط آلتنه آلنملى‌در .

وظيفهٔ اعتداله ده وظيفهٔ حرث انضمام ايدر . احتساسات آراسنده برطاقم احتساسات سيئه ايله (غضب ، حسد ، استهزا ، بغض .. الخ) حدينى تجاوز ايدنجه موجب تهلكه اولان بعض ضررسز (احتساسات شخصيه‌نك اكثرى) واخلاقيتله طبيعةً دوست اولان (شفقت ، مرحمت ، خيرخواهلق ، محبت ذات ، حب وطن ، حب حقيقت ، حس دين .. الخ) احتساسات ده واردر . برنجيلر نفسدن قلع وقمع ايدلملى ، ايكنجيلر حد اعتدال اوزره طوتولملى ، اوچنجى احتساسات ده تنميه اولنملى ؛ خلاصه انسان كندى قابليت احتساسيه‌سنى كندى تربيه ايتملى .

١١ سعى — انسانك نفسنه قارشى باشليجه وظائفى بونلر اولديغنى تقديرده حكمت ، شجاعت وعفت دنيلن فضائلى اكتساب ايچون لازم كلن وسائط عمليه‌نك نه كبى شيلر اولديغى حقنده برسؤال وارد اوله‌بيلير . بو وسائط باشليجه ايكى‌يه ارجاع اولونور . معرفت نفس ، سعى . كندى نفسنك مربيسى اولمق ايچون شبهه‌سز انسانك نفسنى بيلمسى ، بنابرين تدقيق ايتمسى لازم كلير . تدقيق وجدانى تكمل معنوى ايچون اىى بر واسطه‌در .

سعى ، كافهٔ ملكاتمزك بر فعل مفيده على الدوام تطبيقيدر . سعى حساسيته تأثير ، ذهنى ، اراده‌يى على التدريج تقويه ايلر . انسان فعاليت ايچون ياراديلمش اولديغندن فعال اولميان برآدم بوندن دولايى عاطل ديمك دكلدر . بويله برآدمك فعاليتى بلارويه عبث ياخود فنا فعللره مصروفدر . « كسل ام الرذائلدر » سوزى امثالدندر . شو حالده سعى ايچون ده « ابو الفضائل » دينه‌بيلير . تنبل دائما جبيندر . شجيع ملتلر چاليشقان اولانلريدر .

١٢ اضرار وداء الكؤل — اخلاق خصوصيه وعموميه‌نك الك بويوك دشمنلرندن برى ، كنديسنه قارشى صنوف جمعيتك كافه‌سنى محافظه واجب اولان داء الكؤللدر . داء الكؤل حقنده بين الناس باطل بر فكر واردر . داء الكؤل على الاكثر سرخوشلقله قاريشديريلير . حالبوكه انسان سرخوشلق نه‌در بيلمه‌دن داء الكؤله مبتلا اولور . بو علته مصاب اولمق ايچون آز مقدارده كؤل استعمالى كافيدر . كؤل بطائتله دفع ايدلديكندن على التدريج وجودده تراكم ايدر . بوندن ده حقيقى بر تسمم حصوله كله‌رك اعضانك كافه‌سنى ، قره‌جكرى ، قلبى ، شريانلرى ، آز چوق على الخصوص دماغ ايله اعصابى تغيير ايلر .

دائمى صورتده مسكرات استعمالندن دولايى عياشك وجودنده حصوله كلن اغتشاشاتك الك بويوك وخامتى بونك يالكز كندى نفسنه انحصار ايتميوب داها زياده توسع ايتمك صورتيله اولادينه وتناسل دوام ايتديكى مدتجه احفادينه انتقال ايتمسيدر . بو علته مبتلا اولان كيمسه‌لرك انسالى ميانده سخافت عقل ، بلاهت ، هزال ، اختناق رحم ، صرعه ، كبى

استحالات ردیئه‌یه اوغرامش اولانلرك هر تورلوسی پك چوق اولور. داءالکئول جنتك الك بویوك متعهدیدر. مجانینك آبا واجدادلری میاننده بهمه‌حال داءالکئوله مبتلا، هیچ دکلسه مسکرات قوللانان کیمسه‌لر واردر. داءالکئول مصابلرینك اولادندن برچوغی ابوینلرندن بوزوق بر موازنهٔ عصبیه، شدتلی وهمان غیر قابل ضبط بر کئول انهما کی توارث ایلدکلرندن حاللری‌ده اونسبتده وخیم اولور.

بناءً علیه داءالکئولك عرقه، عائله‌یه نه‌قدر مضرت ایراث ایلدیکی کورولمکده‌در. برده، داءالکئوله مبتلا بر پدر ویا والده‌نك اولاد اوزرنده نه‌قدر نفوذی اوله‌بیلیر؟ ابوین قهوه‌خانه‌یه، میخانه‌یه دوام ایچون عائله یوردینی ترك ایده‌جك اولورلرسه چوجقلرینك تربیه‌سنه نصل اعتنا ایدرلر. متمادیاً تزاید ایلمکده اولان استهلاك کئول بلیه‌سنك جنایت انتحار، کوچوك چوجقلرده‌کی وقتسز وفیات وامراض سائرهٔ عقلیه وعصبیه اوزرنده‌کی تأثیرات بارزه‌سی دوشونیله‌جك اولورسه کئولك جمعیت ایچون نه عظیم بر آفت اولدیغی آکلاشیلیر.

١٣ **حیوانات واشیایه متعلق وظائف** — حیوانات ایله اشیا حقنده‌کی وظیفه‌لر نفسه قارشی اولان وظائف عدادینه الحاق ایدیله‌بیلیر. زیرا انسان مخلوقات سافله ایله اولان مناسباتنده بالذات نفسنه، یعنی عاقل ومختار بر موجوده یاقیشه‌جق صورتده حرکت ایتمکله مکلفدر. بنابرین سببسز، لزومسز اوله‌رق، یاخود کندیسنی تحت اسارتنه آلان، شعورینی سلب ایدن احتراصاتك تطمینی ایچون جناب حقك مخلوقاتنی اتلاف واسراف وتخریبدن مجانبت ایتمه‌لیدر.

بشنجی باب

اخلاق بیتیه

اخلاق بیتیه — اخلاق بیتیه عائله اعضاسنك وظائفندن باحث اولوب شو صورتله تقسیم ایدیله‌بیلیر:

١ : عائله نظریه‌سی، ازدواج وزوجین آراسنده‌کی وظائف
٢ : ابوینك اولاده قارشی وظائفی
٣ : اولادك ابوینه قارشی وظائفی
٤ : اولاد آراسنده‌کی وظائف

وظائف بیتیه‌نك قسم اعظمی علاقهٔ دمله قلباً یکدیکرینه مربوط اولان مخلوقاتك یکدیکرینه قارشی حس ایلمکده اولدقلری محبت طبیعیه‌نك اثر تعلیمیدر. فقط بو وظائفی، مبادئ عمومیه‌دن اولان عدل واحساندن استنباط وتعیین ایدن ده آنجق عقلدر.

(١) **عائله وازدواج** — عائله مؤسسه‌سی ایکی ضرورتدن ناشیدر: اولا، قوهٔ مادیه اعتباریله ارککك دونده، اخلاق، حقوق نقطهٔ نظرندن ارککه مساوی اولان قادینك حقوقی؛ ثانیا: حقوق اولادك محافظه‌سی.

اولا: بر طرفدن، ارککله قادین، بالاراده یکدیکرینه قارشو تحت تعهده کیروب مساوی، متقابل بر طاقم حقوقی حائز، وظائفله مکلف اولدقلرینی قبول ایتدکجه یالکز اتحاد جنسین ایله قادینك حیثیت وحریتی محافظه ایدیله‌مز.

دیکر طرفدن ، چوجقلرك محافظه و تربیه‌لری ، آنجق پدر و والده‌نك ، واقعهٔ ابوت و امومت طرفندن کندیلرینه الزام ایدیلن کافهٔ وظائفی درعهده ایتملریله تأمین اوله‌بیلیر .

عائله‌نك اساسی دیمك اولان ازدواج بر مقاوله‌در که بو مقاوله موجبنجه ارککله قادین مشترك بر حیات کچیرمك ، معاونت متقابله‌ده بولونمق ، چوجقلرینی تربیه ایتمك مقصدیله بالاراده اتحاد ایدرلر . هیئت اجتماعیه ، کندی شرط بقاسی اولان ازدواجه یالکز شاهد صفتیله دکل ، بو مقاوله‌ده علاقه‌دار اولان هر شخصك ، علی الخصوص ایلریده دوغه‌جق چوجقلرك وکیل حقوقی صفتیله مداخله ایدر .

ازدواج ، زوجینه صداقت و معاونت متقابله وظائفنی تحمیل ایدر . وظیفهٔ معاونت زوج ایچون داها مبرمدر . زیرا زوج داها قوی ، داها تجربه‌دیده و خارجده چالیشمغه داها مستعد اولدیغی جهتله عائله‌یی داها ای حمایه و نائل سعادت ایده‌بیلیر . بنابرین چالیشمق ، زوجه‌سنه ، چوجقلره وقف نفس ایتمك زوجك عهده‌سنه ترتب ایدر . ائك قوی‌یه خاص بر امتیاز دکل ، بلکه ائك مهم وظائفك واسطهٔ ایفاسی اولان سلطهٔ زوجیه یاخود ادارهٔ عائله حقی بو مکلفیت و مسئولیتدن دولاییدر .

(٢) ابوینك اولاده قارشی وظائفی ، تربیه — ابوینك اولاده قارشی وظائفی شو ایکی کلمه ایله خلاصه ایدیله‌بیلیر : تربیهٔ اولاد . یعنی اونلرك حیاتنی محافظه ، تعیشلرینی تأمین ، تحصیللرینه اعتنا ایلیه‌رك باشقه‌لرینه محتاج اولمیه‌جق ، کندیلرینی حسن اداره ایده‌جك اشخاص یتشدیرمك .

بو وظیفه‌لرك منشأی بالذات واقعهٔ ابوتدر . ایلریده نه اوله‌جغنی دوشونمکسزین بر انسانی دنیایه کتیرمك جائز دکلدر . چوجق هر کسك کیفی اوله‌رق وجوده کتیروب ترك و تخریب ایده‌بیله‌جکی اشیادن معدود دکلدر . بر موجود اخلاقی اولمسی حیثیتیله اولادك ابوین اوزرنده بر طاقم حقوقی واردر . موافقتی اولمقسزین بر شخصك منافعی یاخود حیاتی تهلکه‌یه قویان کیمسه ، بالاخره او شخصی اوغرادیغی مشکلاتدن قورتارمق مجبوریتنده‌در . بو قاعده ابوین ایله اولادك حال و موقعلرینه ده قابل تطبیق اولدیغی شبهه‌دن وارسته بولونان بر عدالت کلیه قاعده‌سیدر . بنابرین تربیهٔ اولاد وظیفه‌سی اوته‌دنبری ادعا ایدلدیکی وجهله یالکز بر وظیفهٔ شفقت دکل بلکه بر وظیفهٔ عدالت اولدیغندن جمعیت بو وظیفه‌یه رعایتی الزام ایده‌بیلیر و ایتمسی ده لازم کلیر .

چوجقلرك سعادتنی تأمین ایتمك ، حیاتی اونلر ایچون سهل و لطیف قیلمق وظیفه‌سنه کلنجه ، بو بر وظیفهٔ شفقتدر که اکثر اوقاتده سائقهٔ محبتله ایفا اولونور .

عائله‌ده سلطه — بو وظائفی ایفا ایچون ابوینك چوجقلری تحت نظارتلرنده بولوندیره‌جق ، تربیه‌لری ایچون لزومنه قائل اولدقلری هر شیئی امر ایده‌جك ، اونلری بو امرلرینه اطاعت ایتدیره‌جك ، بنابرین چوجقلره مکافات و مجازات ایلیه‌جك قدرتی حائز اولملری لازم کلیر . اجانب مستثنی اولدیغی حالده ابوینه ویریلن بو قدرت سلطهٔ ابوتدر .

بو سلطه‌یی تأسیس ایدن عین سبب اونی تحدیدده ایدر . بو حالده

ابوین اولاده كیفی اوله‌رق تصرف ایدیلن برشی كبی بلاسبب اونلری تعذیب ایتمه‌ملی، جاهل براقاملی، اخلاقلرینی بوزماملی.

(٣) **اولادك ابوینه قارشی وظائفی** — اولادك برنجی وظیفه‌سی اطاعتدر. چوجوق بویودكدن صوكراده ابوینه قارشی منت وشكران، حرمت ومحبت پرورده ایتمه‌لیدر.

(٤) **اولادك یكدیكرینه قارشی وظائفی** — بر عائله اولادی یكدیكرینه قارشو حرمت ومعاونت متقابله‌ده بولنملیدر. عائله‌یه متعلق خصوصاتده ابوینه معاونت ایتمك؛ ابوین، عائله‌یه قارشو ایفاسیله مكلف اولدقلری وظیفه‌یی ایفایه موفق اوله‌مادن وفات ایده‌جك اولورلرسه اونلرك یوقلغنی بیلدیرمه‌مك بالخاصه اكبر اولادك عهده‌سنه مترتبدر. فضائل خصوصیه وعمومیه‌نك كافه‌سی عائله یوردنده اوكره‌نیلیر. عائله بویوك بر مكتب عدالت وصداقتدر. عائله اصولی پایدار اولدقجه انسانده‌كی قابلیت اخلاقیه‌نك بقاسندن قطع امید ایدلمه‌ملیدر.

آلتنجی باب

اخلاق اجتماعیه

اخلاق اجتماعیه — اخلاق اجتماعیه انسانك ابنای جنسنه قارشی مقابله‌سیله مكلف اولدیغی وظائفدن باحثدر.

بو وظائفك انسانلر آراسنده وجودی ممكن اولان مناسبات خصوصیه‌دن قطع نظر، عمومیت اوزره جمعیتده یاخود، شو ایكی مناسبتدن دولایی تبدلاته اوغرامش اولان عائله وحكومتده تدقیق ایدیله‌بیلیر.

وظائف اجتماعیه‌نك مبدأ مشتركی اولان تساند — وظائف اجتماعیه‌نك مبدأ مشتركی تساند یعنی انسانلردن هیچ بری بنی نوعنك مظاهرتی اولمقسزین تأمین حیات وترقی ایده‌میه‌جكی جهتله افراد بشرك یكدیكرینه اولان ضروری مربوطیتیدر.

تساند ایكی مختلف نقطهٔ نظردن، یعنی بر واقعهٔ طبیعیه یاخود قانون اخلاق اولمق اوزره نظر ملاحظه‌یه آلینیر.

برنجی نقطهٔ نظره كوره تساند انسانی، تساند كلینك بر حالت خصوصیه‌سیدر. زیرا موجوداتك كافه‌سی رابطهٔ متقابله نسبتلریله یكدیكرینه مربوطدر. هر شی آز چوق یكدیكری اوزرینه اجرای تأثیردن خالی دكلدر. «لایبنیچ»ك «حال ماضی ایله دولو، استقباله كبه‌در.» سوزی بو معنی اعتباریله‌در. «فیخته» بر طاش سبیله دكز موقعنی دكیشدیرر» دیمشدر. [*]

[*] آلمان فیلسوفلرندن «فیخته»، ایجابات متسلسله نتیجه‌سنده وقوعه كلن حادثاتك ضروری ولایتغیر، عالمده، ولو بر قوم دانه‌سنه بیله تبدیل موقع ایتدیرمك غیر ممكن اولدیغنی، هر شیئك نه حالده ایسه اوحالده اوزره اولمسی

بو تساند طبیعیدن دولایی هر فرد ، کندی شخصنده عائله‌سنك ، عرقنك ، نوع بشرك عقلی ، اخلاقی ، اجتماعی ، مادی نقطهٔ نظردن بوتون تاریخنی خلاصه ایلدیکی کبی کندی افعالیله انسانیت مستقبله‌نك مقدراتی اوزرنده‌ده اجرای تأثیر ایدر . اکر بز زمان یرینه مکانی نظر تأمله آلاجق اولورایسه‌ك ، هر فرد کندی بولوندیغی نقطه‌ده کرهٔ ارض اوزرنده‌کی افراد انسانیه‌یه عائد سعادت وفلاکتلرك کافه‌سندن متحصل عکس العملدن آز چوق متأثر اولور دیه‌بیلیرز . مدنیت ترقی ایدوب ملل مختلفه‌یه منسوب انسانلر آراسنده هر درلو مناسباتی تزیید ایلدکجه ، بوتساند داها صیقی داها عمومی برصورت اکتساب ایلر .

ضروری بولوندیغی حکیمانه برلسان ایله آکلاتدقدن صوکرا دکز کنارنده‌کی بر قوم دانه‌سنك ، بولوندیغی محلدن برقاچ خطوه داها ایلریده ، یاخود کریده بولونمسی ایچون اجزای کائنات آراسنده براوجی ازله دیکری أبده منتهی بر تبدله عظیم وقوعی ضروری اولدیغنی سویله‌یور . « فیخته » دکز کنارنده‌کی بر قوم دانه‌سنك برقاچ خطوه داها ایلریده بولونمسی ایچون اونی ساحله آتان دالغه‌نك داها قوتلی برصورتده سوق ایتمسی ، بونك ایچون‌ده دالغه‌یی حصوله کتیرن روزکارك اوکون داها شدتلی اسمه‌سی ، روزکارك شدتلی اسمه‌سی ایچون‌ده اوکونکی درجهٔ حرارتك اولکندن فرقلی اولمسی لازم کله‌جکنی ، بناءعلیه علل ومعلولات متسلسله‌نك ساحهٔ توالیسی اولان کائناتك بوکونکی حالدن باشقه برحالده بولونمسی اقتضا ایلیه‌جکنی آکلاتمق ایسته‌یور .

حال بوکه بو حقیقتی « فیخته »دن برقاچ یوز سنه اول کشف وبویله بیچه بیچه حقایق غامضه‌نك قائلی اولان حکیم شهیر محمود شبستری شو بیتنده صراحةً سویله‌مشدر :

اکر یك ذره را برداری ازجای
خلل یابد همه عالم سراپای

کلشن راز

شو حالده نظراً هر فرد ایله معاصرلری ، اسلافی ، اخلافی آراسنده دائمی ، ضروری بر تساند وار دیمك اولور .

فی الحقیقه بعض احوال خصوصیه‌ده انسان بو تساندن قورتولمغه چالیشیر ، بر درجه‌یه قدر بوکا موفق‌ده اولور . فقط هر بر مزی دیکر انسانلره مربوط قیلان لایعد روابطك فکی غیر ممکندر . حتی موت بیله بو روابطی فك ایده‌مز . زیرا خاطره‌مز ، افعالمز بزدن صوکراده یاشار .

افراد انسانیه آراسنده ضروری اولان بو تساند حقیله آکلاشیلدقدن صوکره هیچ کیمسه‌نك ، استفاده ایلدکده اولدیغی منافع مادیه ومعنویه واخلاقیه‌یی کندیسنه مال ایده‌میه‌جکی‌ده آکلاشیلیر . بونلرك کافه‌سی سلف یاخود معاصرلرینك اثریدر . بوندن دولایی هر فرد ، جمعیت بشریه‌یه مدیون اولدیغندن دنیایه بر بورج ایله کلمشدر .

هیچ بر فکرك ، هیچ بر فعلك حائز اولمدیغی‌ده آکلاشیلیر . نفسمزه منحصر ظن ایتدیکمز هر فعل ، نتایجی اعتباریله حقیقتده برچوق کیمسه‌لری عکسندن متأثر ایلر . بزه حزم واحتیاط ونفسه حاکمیت لزومنی تفهیم ایچون فعللرك بو غیر محدود شمولندن خبردار ایدلمکلکمز کافی اولدیغنه شبهه یوقدر . آرتق بوندن صوکره کیمسه رذائل وخطایای واقعه‌سنی معذرته استناد ایتدیرمك ایچون خایده بر جملهٔ اعتذاریه اولان « بنم ظلمم انجق کندی نفسمه‌در » دیه‌مز . زیرا انسانك ، باشقه‌لرینه ظلم ایتمکسزین نفسنه ظلم ایتمسی غیر ممکندر .

عجبا بر واقعهٔ طبیعیه اولان بو تساند بزم ایچون اخلاق قانونه تحول ایتملیمیدر ؟ شو راسنه دقت ایتملی بزکه بو تساند ، بزی علی الاکثر اسلافمزك

سفالتلرینه وارث، معاصرلرمزك خطا وجهل مرکبلرینه شریك ایلدیکی جهتله بعض احواله نظراً بر خیر ایسه ده بعض احواله نظراً ده شر اوله‌بیلیر. بنابرین بو تساند انسانی‌یه اشتراك واونی طوتمقله قبول ایله توسیعمی ایتمه‌لی، یوقسه رد ایده‌رك اوندن قورتولمه‌می چالیشملی؟ دیه سؤال ایدیله‌بیلیر.

اویله ظن اولونور که بالذات طبیعت بزی یکدیکرمزه سودیرمك صورتیله بو تسانده میل ایتدیرمشدر. زیرا عاطفه‌نك تمایلی خارجدن داخله انتقال ایله شعوره منقلب اولان بر تساند دکلمیدر؟ عطفه باشقه‌لرینك سروریله مسرور، المیله متألم اولمقدر. بزم ایچون بوندن طبیعی، بوندن ضروری هیچ بر احتساس یوقدر. انسان نوعما کندی حیاتی باشقه‌لرینك حیاتنده تکثیر ایدن بو حصهٔ هیجانه اشتراك ایتمکسزین یاشایه‌ماز.

بو اراده عقل ایله حساسیت متفقدر. انسانك بویوکلکنی موجب اولان شی، کندیسی آنجق بر فرد اولدیغی حالده کائنی ادراك ایتمسیدر. موجود ناطق، کندیسنی بر کلك جزئی، انسانیت ماضیه و حاضره و مستقبله دینیلن هیئت واسعه‌نك بر واحد قیاسیسی کبی تصور ایدر و بو اعتبار ایله نفسنی دیکر انسانلره مربوط قیلان تساندی انکار شویله دورسون، اونی تمامیله قبول ایتمسی واراده‌سنك الك عالی مفکوره‌سی، [illegible] الك قوی سائقی صورتنه افراغ ایتمسی لازم کلدیکنه حکم ایلر.

مهر وعدل — حیات اجتماعیه‌یه عائد وظائف عمومیه ایکی نوعدر: وظائف عدل، وظائف احسان.

عدل تمامیله حقه راجع اولوب «حقه رعایت» ایله تعریف ایدیله‌بیلیر.

حق مفهومی وظیفه مفهومنك لازمی (متضایفی) در.

« لاپینیچ » دیورکه: وظیفه بر ضرورت اخلاقیه اولدیغی کبی حق ده بر قوهٔ اخلاقیه‌در. بنابرین حق، اول باول بر قوت، بر اراده، بر امتیاز، حالبوکه وظیفه بر ضرورت، بر وجیبه، بر تکلیفدر. عامل اخلاق ایچون حق نوعما بر آلاجق، وظیفه‌ده بر بورجدر.

کیتمك، کلمك، بر صنعتی، بر شیئی آلده ایتمك یاخود اوکا متصرف اولمق دیمك، هیچ کیمسه‌نك منعنه معروض اولمقسزین بو فعللرك کافه‌سنی سربستجه اجرا ایده‌بیلمك دیمکدر. عدالت وحریت کلمه‌لرینك دائما یکدیکریله معادل اولملری بوندن دولایی اولدیغی کبی حریت وجدانیه یعنی لذاته درشونمك، حریت شخصیه یعنی هر درلو موانع وتضییقاتدن آزاده اوله‌رق چالیشمق حقلرینك منشأی ده بودر.

لکن حق، منطقاً هرکسه عائد اولان وبونکله برابر فعلاً تعویق وتضییق ایدلمسی امکان داخلنده بولونان معنوی یعنی مفکوری وعقلی بر قوتدر.

وظیفه، کندیسنه عدم رعایت ممکن اولدیغی جهتله الجایه غیر مقرون بر ضرورت اولدیغی کبی حق ده، اخلالی ممکن اولدیغی ایچون علی الاکثر غیر مؤثر بر قوتدر.

حق، بر حقیقت تجربیه دکل بر مفهوم عقلیدر. بو مفهوم، وظیفه‌سنی ایفا، مقدراتنی تعقیب ایده‌بیلمسی ایچون هر شخصده بولونمسی لازم کلن مفهوم اراده‌در. بنابرین حق، اشخاص اخلاقیه‌دن اولملری حیثیتیله انسانلرك کافه‌سنه عائد بولونمه‌سی اقتضا ایدن ارادهٔ تامه ایله حرکت ایتمك قدرتیدر، دیه تعریف ایدلدیکی کبی، دها قیصه بر تعبیر

ايله حق ، هر شخص اخلاقيده بولونمسى لازم كلن حريت حركتدن ، بوده مختاريت شخصيه‌دن عبارتدر ، دينه‌بيلير .

حقك اوصاف مميزه‌سى — حقك ، وظيفه‌يه خاص اوصاف مميزه‌يه مماثل برطاقم اوصاف مميزه‌سى واردر .

اولاً : وظيفه مجبورى ، حق‌ده غير قابل اخلالدر . لكن اخلال ايديله‌بيلير . نتكيم تجربه و تاريخ‌ده بونى صورت كافيه‌ده اثبات ايتمكده‌در . آنجق بوراده موضوع بحث اولان ماوقع دكل ، ماوجب ، حقيقت دكل ، مفكوره‌در . حقك فعلاً اخلالى بيهوده‌در ، زيرا عقل بونى رد و حقك اخلال ايدلمه‌مسى لازم كلديكنى قبول ايدر .

ثانياً : حق مطلقدر . حقك تظاهراتى آز چوق اضافى اوله بيلير . فقط بحسب الذات ملاحظه ايديلن حق غير مقيددر . حق يالكز انسان ياخود شخص اخلاقى صفتنه مربوطدر . انسان يالكز انسان اولمق حيثيتيله برطاقم حقوقى حائزدر . هيچ بر ملاحظه ، منفعت واحتساس بوحقوقه غلبه ايده‌مز . نتكيم ، حقه قارشى حق يوقدر دينمشدر .

ثالثاً حق كلى يعنى انسانلرك كافه‌سنه شاملدر ، فى الحقيقه اشخاص ايله تبدل ايدن برطاقم حقوق خصوصيه واردر . مثلا ضابطك حقى باشقه ، نفرك حقى باشقه‌در . اعياندن برينك حقيله افراددن برينك حقى ده بويله‌در . بوراده موضوع بحث اولان حق ، حقوق سائره‌نك مبداى اولان حق اساسى يعنى حر و مستقل اولمق ، ماخلق لهنى تحقق ايتديرمك حقيدر .

حق كلى اولمق حيثيله اشخاص مختلفه‌يه عائد حقوقك متقابلاً يكديكرينى تحديد ايتمسنى ، بوحقلردن هر برينك حقوق سائره‌يه رعايتله

مشروط اولمسنى انتاج ايلر . بذاته نظر ملاحظه‌يه آلنان حق بوتون انسانلر آراسنده مساويدر . حق ، باشقه‌لرينك حائز اولديغى حريتله غير قابل تأليف اولمايان هرشيئى ياپمق قدرتيدر ، ديه‌ده تعريف ايديله‌بيلير . انسانلر آراسنده‌كى مساوات حقيقيه‌يى تأسيس ايدن ، بومساوات حقوقدر . زيرا صحت ، حسن ، عقل وفعاليت كبى شيلرده انسانلر آز چوق غير مساويدر . فقط حقوق اعتباريله انسانلرك كافه‌سى مساويدر . يعنى شخصيت اخلاقيه ومعنويه‌لرينى تأسيس ايدن خصوصاتده سياناً شايان حرمتدر .

حقوق غيره رعايت ديمك اولان عدالتله بالذات حق غير قابل انفكاك صورتده يكديكرينه مربوطدر . انسان آنجق باشقه‌لرينك حقنه تجاوز ايتمدكجه كندى حقنه صاحبدر . عدالت اولمايان يرده حق‌ده يوقدر . شوحالده عدالت ، اشخاصك حرمت متقابله‌سى ، حقوقك مساواتى ، حريتلرك توازنى‌در . بوندن دولايى قدما عدالتى تسويه آلتى ياخود ترازى ايله تمثيل ايدرلر ايدى .

حق ، انسانلرك كافه‌سنده مساوى اولديغندن وظائف عدالت‌ده بحسب الذات متقابلدر . بنم ياپمق حقنى حائز اولديغم برشيئى باشقه‌لرينك‌ده ياپمغه حقى واردر . بنابرين باشقه‌لرى طرفندن بنم حريتمه حرمت ايدلمسنى آرزو ايلديكم تقديرده ، بن‌ده باشقه‌لرينك حريتنه رعايت ايتمليم . «سزك حقكزده ياپيلمه‌سنى آرزو ايتمديككز برشيئى سزده باشقه‌لرى حقنده ياپمه‌ييكز .» وجيزهٔ مشهوره‌سى بو معاملهٔ متقابله‌يى پك كوزل ارائه ايلمكده‌در .

حقك وظيفه‌دن تمايزيني موجب اولان دردنجی برخاصه‌سی داها واردر. حقه رعايت ايتديرمك خصوصنده قوت استعمال ايديله‌بيلير. فقط كيمسه بنی رحيم اولمق ايچون اجبار ايده‌من. بالذات عدالت بوكا مانعدر. حال بوكه بن عادل اولمق يعنی غيرك حقوقنه تجاوز ايتمه‌مك ايچون اجبار ايديله‌بيليرم. هرحق، صاحبنه حقنی مدافعه ياخود جبراً ادعا صلاحيتنی‌ده ويرر. بوصلاحيت حقوقك كافه‌سنه رفاقت ايدن، واونلری متكفل اولان برنوع حق متممدر. تعبيرديكرله بالذات حقك باشقه بر صفحه‌سيدر. عدالتك بر النده ترازی وارسه ديكر النده‌ده قيليج واردر.

« قانت » ك تضييق مادی تسميه ايتديكی بوحقه على الاكثر مدافعهٔ قانونيه حقی دينير. وظائف عدالت ديكر وظيفه‌لركبی يالكز مجبوری دكلدر. بووظيفه‌لر هم مجبوری همده قابل ادعادر. تضييق مادی حقی حال اجتماعيه‌ده فرد طرفندن استعمال ايدلمز. كيمسه كنديسنه قارشی ايقاع ايديلن حقسزلغك تعمير وتلافيسنه قيام ايده‌من. بوحق جمعيتك يدينه توديع ايدلمشدر. جمعيت حاكملر وعدليه مأمورلری معرفتيله اونی استعمال ايدر. زيرا ضرورت ملجئه اولمادقجه مدافعهٔ قانونيه حقنك طوغريدن طوغری‌يه استعمالی بعض محاذيری تضمن ايدر:

اولا، فرد كندی دعواسنده هم حاكم، هم مدعی موقعنده بولنور. ثانياً، دوچار اولونان حقسزلقله طلب ايديلن تعمير وتلافی آراسنده على الاكثر نسبت بولونماز. بوندن ماعدا حقه قارشی ايقاع ايديلن هر تجاوز بر حقسزلغك تعمير وتلافيسی بهانه‌سيله تأويل ايديله‌بيلير.

برده قوت مطلقا حقلی طرفنده اولماز؛ تجاوزه معروض اولان كيمسه تلافی پيشنده قوشاركن احتمال كندی اوزرينه غير قابل تلافی دكلسه بيله داها وخيم برحقسزلغی دعوت ايدر. بوحقك، منفرداً ملاحظه ايديلن هرشخصدن دهابی طرف، دها قوتلی برحكمه توديعی بوندن طولايی ضروريدر. بوحكمده آنجق هيئت اجتماعيه اولابيلير. قوته مراجعت صورتيله قابل ادعا، غير قابل اخلال، مطلق، كلی، هركسده مساوی وقانون جمعيتك تحت ضماننده اولمق: ايشته حقك باشليجه اوصاف مميزه‌سی بونلردر.

حقك مبدأی — بومسئله مبدأ وظائف مسئله‌سنك حلنه مماثل صور حليه‌يه اقتران ايله‌مشدر.

اون سكزنجی عصرده ظهور ايدن وبو مبحثده « آريستيپ » ك نظيری اولان « هلوه‌تيوس » ه [*] كوره حقك مبدأی شوقدر. احترامك قدسيت ومحقيتنی تلقين ايدن حكايه‌نويسلردن برچوغی طرفندن التزام ايديلن مسلكده بودر. فقط ايكی كيشی عين شيئی آرزو ايده‌جك اولورلرسه بونلردن هربرينك حقنی نه صورتله تعيين ايتملی؟ الك بويوك حقی بخش ايدن الك شديد شوقميدر؟ اكر بويله ايسه بوشوقك شدتی نه ايله تقدير ايديلير؟ شبهه‌سز جهدك اعظم وبالنتيجه موفقيته

[*] « هلوه‌تيوس » فرانسز فيلسوفلرندندر. (١٧٧١ - ١٧١٥) فلسفه‌سی حواسيه‌در. كافهٔ عقولك مساوی اولديغی، عقولده كوريلن تفاوتك تربيه‌دن منبعث بولونديغی غريبه‌سنی التزام ايتمش ايدی. اعتقادينه كوره فضيلت ورذيلت امور نسبيه‌دندر. افعال فاضله بر ملتك سعادتنه خادم اولان فعللردر.

منجر اولمسیله تقدیر ایدیلیر . شو حالده « هلوتیوس » ك مسلکی ، هر کسك آرزو ایتدیکی شی اوزرنده او شیئی ضبط ایده‌جك درجه‌ده قوتلی اولمق شرطیله حقی واردر ، دیمه‌نك عینی اولوب بوده حق قوتدن عبارتدر دیمکدر .

کچن عصرك اوائلنده ظهور ایدن « دستوت دوتراسی » [*] حقی احتیاجدن استنباط ایدییور . اشواق دائما سریع الزوال و علی الاکثر صنعی و غیر طبیعیدر . احتیاجات ایسه دائمی ، طبیعی و انسانلرك کافه‌سنده بردر . هر کس امنیته ، حریته ، تصرفه محتاجدر . بناءً علیه امنیت ، حریت ، تصرف ، حقوق جمله‌سندندر .

لکن شوق ایله احتیاج آراسنده بر حد تعیینی ممکن دکلدر . ترقیات مدنیه فی الاصل اشواقدن باشقه برشی اولمایان شیلری احتیاجاته قلب ایلمشدر . بوندن باشقه عین مشکل ینه باقی دیمکدر . یعنی ایکی کیشی برماله عین احتیاج ایله محتاج اولورلرسه بونلردن هر برینك حقی عجبا هانکی قاعده‌یه توفیقاً تعیین ایدیله‌جکدر . بدیهیدرکه بو حق بالذات احتیاجاتدن استنباط ایدیله‌مز . اکر تعیین حقه مدار اولان قاعده بر مفهوم عقلی دکلسه بر واقعهٔ تجربیه‌دن یعنی قوتدن باشقه برشی دکلدر .

ثالثاً ، حقوقه عائد نظریات تدریبیه‌نك کافه‌سی « هوبس » [**] ك

[*] « دستوت دوتراسی » فرانسز فیلسوفلرندندر . (١٧٥٤-١٨٣٦) اخلاقده (هوبس) ك افکارینی قبول ایدییورسه‌ده اونك کبی حکومت مطلقه و استبداد طرفداری دکلدر .

[**] (هوبس) انکلیز فیلسوفلرندندر . (١٦٧٩ - ١٥٨٨) مادیوندن ایدی . اعتقادینه کوره موجودات اجسامدن عبارتدر . انسان ایچون فعلاً موحقاً دستور حرکت منفعتدن ، کافهٔ فضائل ده شکلنی دکیشدیرمش خودکاملقدن باشقه برشی دکلدر . بو فیلسوف شخص واحدك حکومتیله استبدادك ا‌ك هشتلی مروجلرندندر .

حق قوتدن عبارتدر ، وزینه رجوع ایلمکده‌در . یعنی یاپه‌بیله‌جککز هر شیئی یاپمق حقنی حائزسکز .

آنجق ، حق قوتدن عبارتدر قضیه‌سی یا تحلیلیدر ، یاخود ترکیبی . [*] اکر تحلیلی ایسه بدیهیدرکه انسان دائما اولان ، یاپیلان شیئی یاپه‌بیلیر . دائما اك قوتلی اولان غلبه چالار . یالکز بو صورتله حق ایله قوته شی واحد نظریله باقمق ، اساساً حقی انکار ایلمکدر . حق قوتدر ، دیه‌جك یرده قوت قوتدر ، یاخود خلق آراسنده مشهور بر مثل مفادنجه « قوته قارشی اصلا مقاومت یوقدر » دینلی . اکر قضیه ترکیبی ایسه بدیهی دکل دیمکدر . سزاك قوییسکز ، فقط بو کیفیت ، حق سزاك یدکرده بولوندیغنی ، یاپمق قدرتنی حائز اولدیغکز برشیئی قانونی صورتده یاپمش اولدیغکزی اثبات ایتمز .

شو حالده قوتك قانونیتنی ، مشروعیتنی اثبات ایچون نصل بر دلیل اقامه ایدملی ؟ اویله ظن اولونورکه بو خصوصده شو دلیلدن باشقه بر دلیل اقامه‌سی ممکن دکلدر : مادامکه بن موفق اولویورم ، جناب حق بنمله برابردر . آنجق قوتك ، باطنی دینك اولان شو وصف

[*] قضیهٔ تحلیلیه محمولی موضوعنده ضمناً مندمج اولوب لدی التحلیل محمولندن استنباط ایدیلن قضیه‌در : مثلث قائم الزاویه‌ده بر زاویهٔ قائمه واردر . مثلثك اوچ ضلعی ، اوچ زاویه‌سی واردر . دائره‌نك نصف قطرلری یکدیکرینه مساویدر ، قضیه‌لرنده اولدیغی کبی . بر قضیه‌ده محمولك افاده ایلدیکی مفهوم موضوعده مندمج مفهومه برشی علاوه ایدرسه او قضیه قضیهٔ ترکیبیه‌در . محمولك موضوعه علاوه ایتدیکی شی ده یا عقلی و اولی یاخود تجربیدر . عقلیه مثال : هر حادثه‌نك بر علتی واردر . تجربیه مثال : قار بیاضدر ، دمیر سرتدر . الخ

تميزی قدر مبهم ومحتاج نظر هيچ برشی يوقدر . جناب حق حاشا ثم حاشا بر قوهٔ عميا دكلدر . ذات باری هرشيدن اول صفت علم وحكمتله متصفدر . بوندن باشقه انسانك حائز اولديغی قوت دائما محدود وموقتدر . وجودی ادعا ايديلن بوكونكی حقه يارينكی حق ايله مقابله ممكندر. بوده، قوتده حقك اوصاف مميزه‌سندن بری يوقدر ، بالعكس قوت ، بحسب الذات اضافی ومتبدلدر ديمه‌نك عينيدر. قوت هيچ برزمان حقی تأسيس ايتمز . قوتك كنديسی‌ده انجق تأييد حقه خادم اولدقجه قانونی و مشروعدر .

رابعاً « اسپينوزا » [*] اساس حقك منفعت اجتماعيه اولديغنی سويليور . حقوق طبيعيه الك قوتلی اولمق شرطيله هرشيئی آرزوايتمك، هرشيئی ياپمق حقيدر . فقط افرادك كافه‌سی، قسم متباقيدن دها امين برصورتده استفاده ايچون حقلرينك برقسمندن فراغت ايتمدكجه حال اجتماعی ممكن دكلدر . جمعيت طرفندن منفعت عامه ملاحظه‌سيله اعضاسنك كافه‌سنه بخش وتكفل ايديلن حصهٔ حريت، حق اجتماعيدر.

بومذهب حكومات مختلفه‌ده حقك اقتران ايلديكی صور مثبته‌يی بالذات حق ايله قاريشديرمقده، بوده برطاقم اعتراضاته محل ويرمكده‌در. اول باول اكر حقك منشأی منفعت اجتماعيه ايله بومنفعتی تثبيت

[*] اسپينواز ، پورتكيزلی برموسوی عائله‌يه منسوبدر. آمستردام شهرنده طوغمشدر . (١٦٣٢) توراتده حقيقت الهيه ايله بقای روحدن بحث ايدلمديكنی سويلديكندن سيناغوغ طرفندن آفوروز وامستردامدن تبعيد ايدلمش، بوندن طولايی خرستيانلغی قبول ايلمش ايدی . مسلك فلسفيسی وجوديه‌نك الك مفرط برصورتيدر . دوربين جاملرينی جلا ايده‌رك آلديغی جزئی برپاره ايله فقيرانه ، منزويانه برحيات كچيرمش ، كيمسه‌دن برشی قبول ايتمه‌مشدر .

ايدن مقاولات ايسه حق ، بالذات بومقاولاتك تبدليله ضروری اولەرق تبدل ايلر. جمعيت، فرده بخش ايلديكی حقوقی كندی منفعتنك ايجاباتنه كوره هرزمان تبديل واسترداد ايده‌بيلير . بنابرين بوحقلر بحسب الذات موقت ديمك اولور . بوندن ماعدا جمعيت فرده قارشی ظلم اولاماز كبی كلير . اكر منفعت عامه يالكز بر كيمسه‌نك اولمه‌سنی استلزام ايدرسه بو معصوم آدم بو معامله‌يه قارشی قويه‌جق هيچ برحق شخصی‌يی حائز اولمايه‌جقدر . زيرا « خلقك سلامتی قانون عالی اولمليدر . » دستوری بونی اقتضا ايدر . بالذات جمعيتك كندی مقاولاتنده حقوق افرادی تصديق وبوحقوقه رعايت ايتمه‌سی لازم كلديكی قبول ايدلديكی، بونكله مقاولات اجتماعيه‌دن مقدم ، بو مقاولاتك فوقنده ومنفعت جمعيتدن مستقل برطاقم حقوق طبيعيه‌نك موجوديتی‌ده قبول ايديليور ديمكدر .

بوندن باشقه مقاولات اجتماعيه‌نك سلطه‌سی بومقاولات طرفندن وجوده كتيرلديكی ادعا اولونان حق وعدالتی اولدن تضمن ايلر . فی الحقيقه افراددن بری بومقاولاته برسبب عدالت دولاييسيله دكل ، انجق منفعت شخصيه ملاحظه‌سيله اطاعت ايدرسه، بومقاولاتك كندی منفعتنه صورت كافيه‌ده توافقنه قائل اولمادقجه نفسنده اطاعته مجبوريت كورمز . بومذهبك هم افراد همده جمعيت ايچون موجب اولاجغی شی ايسه يااستبداد ياخود فوضی‌در.

بوسلطه‌نك ديكر برنتيجه‌سی‌ده برجمعيته منسوب اولمايان بركيمسه‌نك اوجمعيته قارشی هيچ برحقی ، بر وظيفه‌سی اولماسيدر. بنابرين جمعيته منسوب اولمايان بر كيمسه‌يه قارشی هر شيئك ياپلمسنه مساغ

وار دیمکدر . کذا اکر برکیمسه جمعیته‌دخولدن واوکا عائد مقاولاته رعایتدن امتناع ایدرسه اوکا قارشی جمعیت ایچون قوتدن باشقه مدار استناد اولاجق هیچ برشی یوقدر . بوقوت ایسه قانونی اولمادیغی کبی برحق طرفندنده تعیین ایدلمه‌مشدر .

مبدأ حق اراده‌در — وظیفه‌نك مبدأی نه ایسه حقك مبدأی ده اودر ، «ویقتور قوزن» [*] حق ایله وظیفه ایکی برادر، والده‌لری ده اراده‌در ، دیمشدر . خیر اراده‌دن آیریلمامق شرطیله بو مذهب محض حقیقتدر.

فی الحقیقه مفکورهٔ خیر حدذاتنده کندی شرط ضروریسی اولمق اوزره اراده‌یی احتوا ایلر . شخصك کمال حقیقیسی بالذات کندی طرفندن اراده واکتساب ایدیلن برکمالدر . بنابرین یالکز وظیفه‌مزی ایفا ایتمك دکل – که بوجهت ذاتاً بدیهیدر – حتی ایفا ایتمه‌مکده بیله مختار اولمقلغمز لازمدر . زیرا آرزو خلافنه ایفا ایدیلن وظیفه نه دیمکدر ؟ خیر اخلاقینك بوتون قیمتی اونك حاصل بالذات ومختار اولمسندندر؛ « شخص خیری ایشلملیدر» ایشته وظیفه‌نك مبدأی بودر. فقط شبهه‌سز منعه معروض، تضییقه دوچار اولمقسزین بالاراده ایشلملیدر. ایشته بوده حقك مبدأیدر. خلاصهٔ کلام حق ، لازمی وجهله یعنی بالاراده ایفای وظیفه قدرتی، یاخود « قانت » ك تعبیری وجهله مختاریت شخصیه‌در . ایشته « قانت » ك : «بزذاتنه اصلا واسطه دکل برغایه اولمق اوزره معامله ایلیه‌جك صورتده حرکت ایت » وجیزه‌سنك

[*] (ویقتور قوزەن) فرانسز فیلسوفلرندن و (روحیهٔ ملفقه) مسلکی منتسبلرندن ایدی . (١٧٩٢ – ١٨٧٦)

منشأی ده بودر . فی الحقیقه شخصك کندی کمالندن عبارت اولان غایتی ، بالذات کندیسنده اولدیغندن شخص کندیسندن خارج بر غایه‌یه تابع واو غایه اوغورنده فدا ایدلمه‌ملیدر .

حق ایله وظیفه‌نك مناسباتی — سرد ایدیلن مبادی حق ایله وظیفه آراسنده‌کی مناسباتك حلی ایچونده کافیدر . حق وظیفه‌دن دها واسعدر . « بنتام » دیورکه : « تشریعك مرکزیله اخلاقك مرکزی بر ، فقط محیطلری باشقه‌در» انسان یاپمامق وظیفه‌سیله مکلف اولدیغی شیلری یاپمق حقنی ده حائزدر . حق اویله سویلندیکی وجهله یالکز انسانك کندی وظیفه‌سنی ایفا ایتمك قدرتی دکلدر . باشقه‌لرینك حائز اولدیغی عین حریتله غیر قابل تألیف اولمایان هرشیئی یاپمق قدرتیدر.

برشخصده هروظیفه‌یه توافق ایدن برحق یعنی بووظیفه‌یی سربست اوله‌رق ایفا ایتمك حق ضروریسی واردر . اکر بن چالیشمق وظیفه‌سیله مکلف ایسه‌م چالیشمق حقنی ده حائزم . عائله رئیسی چوجقلرینی تربیه وظیفه‌سیله مکلفدر. شوحالده چوجقلرینه، تربیه‌لری ایچون فائده‌لی عد ایلدیکی اوامر ونصایحی ویرمك حقنی ده حائزدر .

فقط برشخصك وظیفه‌سی مطلقا دیکر شخصده‌کی حقه توافق ایتمز . یالکز وظائف عدالت هرزمان برطاقم حقوقه توافق ایدر .

وظائفك صور مخصوصه‌سی — هرشخصك حر ومستقل اولمسی، مفکورهٔ اخلاقیه‌یی سربست تحقق ایتدیره‌بیلمسی ایچون ضروری اولان شرائط شو حیثیتله برر حقدر .

اول باول حیات : بوندنده حق امنیت

ثانیاً حریت تفکر : بوندنده حریت وجدانیه حقی

ثالثاً ایستەنیلدیکی کبی حرکت : بوندن‌ده حریت شخصیه حقی

رابعاً حیات ایچون ضروری اولان اشیانی استحصال ایله اونلره تصرف : بوندن‌ده حق تصرف دنیلن حقلر ظهور ایدر .

فقط ارادهٔ انسانیه مقاولات ایله بو حقوق طبیعیه‌دن ماعدا ، دیکر برطاقم حقوق مثبته احداث ایده‌بیلیر . بن سزه قارشی برخدمت ایفاسنی تعهد ایدرم که بو خدمت سزك ایچون طبیعی دکل ، فقط مقاوله‌یه مستند برحق ، بنم ایچون‌ده بر وظیفهٔ عدالت اولور . عائله ایله جمعیت بوکبی حقوقه مستنددر . عجبا اراده‌نك بو صورتله برطاقم حقوق احداثی قوتی حائز اولمسی نه‌دن نشأت ایدیور ؟ بونك منشأی ارادهٔ شخصیه‌نك بالذات مقاوله واسطه‌سیله دیکر برشخصك اراده‌سی اوزرنده اجرای تأثیر ایلمسیدر . اکر برنجی شخص ، دیکرینك خدمته موافقتنی موجب اولان شرطك ایفاسیله مکلف اولمسه ایدی اونك حریتنه تجاوز وفعلاً بو حریتی امحا ایده‌بیلیر ایدی . شو حاله نظراً مقاولاته رعایت ، باشقه‌لرینك حریتنه حرمت وظیفه‌سنك بر نتیجهٔ بسیطه‌سی دیمك اولور .

وظائف عدالت — وظائف عدالت یوقاریده تعداد ایدیلن حقوق مختلفه‌یه راجع اولوب علی‌الاکثر شو وجیزهٔ مشهوره ایله خلاصه ایدیلیر : « سکا قارشی یاپیلمسنی ارزو ایتمدیکك برشیئی باشقه‌لرینه قارشی ده یاپمه » روزقه‌نك دیکر بر دستورلری واردر : « کیمسه‌یه قارشی حقسزلق ایتمه‌مك ، هرکسه حقنی ویرمك » اولا کافهٔ وظائفك برنجیسی امنیت شخصیه اولدیغندن عدالت بزی بنی نوعمزك حیاتنه تعرضدن منع ایلدیکی

جهتله دوئللو ایله تعمداً یاخود خطاءً قتل نفس بلاحکم اعدام کبی شیلردن منع ایلر .

ثانیاً ، عدالت بزه بنی نوعمزك حریتنه حرمتی امر ایدر . بنا برین یالکز اسارت واسترقاقی دکل دیکر کیمسه‌لرك حریتنی تعطیل وتضییقه یاخود تحدیده معطوف اولان هردرلو تجاوز وحیله‌یی ده محکوم ایلر .

ثالثاً ، باشقه‌لرینك وجدانته حرمت‌ده بر وظیفهٔ عدالتدر . هرکس کندی قناعتلرینی تأسیس ایتمك ، باشقه‌لرینك حریتنه رعایت شرطیله سیرتنی کندی قناعتلرینه توفیق ایلمك خصوصنده مختار اولملیدر . باشقه‌لرینك حریت وجدانیه‌سنه تجاوزدن عبارت اولان حقسزلغه عدم تسامح دینیر .

رابعاً ، دیکرلرینك حق تصرفنده رعایت ایتملی یز .

بو وظیفه شقاوته ، سرقته ، طولاندیریجیلغه ، خلاصهٔ کلام باشقه‌لرینك مالنی صورت خفیه ویا علنیه‌ده الده ایتمکه خادم وسائطك کافه‌سنی منع ایتدیکی کبی المزه کچن ، صاحبی بزجه معلوم اولان اموالك صاحبنه اعاده‌سی مجبوریتنی‌ده تولید ایلر . بو وظیفه‌یه توافق ایدن وظیفه‌یه عفت دینیر . دیکر کیمسه‌لرك نوعما اموال معنویه‌دن اولان شهرت ، شرف وحیثیتلرینه رعایت وظیفه‌سی‌ده بوکا الحاق ایدیله‌بیلیر .

خامساً ، ایستر بزجه صراحةً قبول ایدلمش ، ایستر ضمناً افعال واقواللرمزدن منبعث بولونمش اولسون ، عدالت کافهٔ مقاولاته صادقانه رعایتمزی امر ایدر . وظائف عدالتك همان کافه‌سی منفی ، قطعی ومعیندر . بو وظیفه‌لر قوت استعمالی صورتیله طلب ایدیله‌بیلیر . بونلر قانون مدنی ایله الزام وتأیید ایدلمشدر . چونکه حقوق طبیعیه حکومت طرفندن

تعیین وتکفل وبوصورتله حقوق مدنیه وموضوعه عدادینه ادخال اولونمشدر .

صور عدالت — « ارسطو » مساویلر آراسنده تطبیق ایدیلوب حقوقه راجع وقاعده‌سی مساوات اولان عدالت تعویضیه ایله ، غیر مساویلر آراسنده تطبیق ایدیلوب اهلیته راجع وقاعده‌سی نسبیت اولان عدالت توزیعیه‌یی یکدیکرندن تفریق ایلردی . عدالت توزیعیه عائله رئیسیله استاده ، حاکمه ، اشراف وسائره‌یه خاص اولوب دستوری شودر : « هر کسه اهلیتنه کوره معامله ایت » . « ارسطو » عدالت جزائیه‌ده بالذات عدالتله نصفتی یکدیکرندن آییریبور . عدالت ، خاصی ظروف وعوارضی نظر اعتباره آلمقسزین قانونی شدتله تطبیق ایدر . نصفت ، قانونک تطبیقنده ظروفک اختلافیله اشخاص آراسنده‌کی عدم مساواتی نظر اعتباره آلیر . عدالت تعویضیه دمیردن ، عدالت توزیعیه‌ده قورشوندن معمول بر جدول کبیدر . « قانونک کمال شدتله تطبیقیله چوق دفعه ارتکاب ظلم ایدلمش اولور » سوزی عدالت تعویضیه حقنده‌در .

احسان — انسانک ابنای جنسنه ایلک ایتمسندن ، باشقه‌لرینه‌ده کندی کبی معامله ایلمسندن عبارت اولان فضیلتدر . بو فضیلته کرم یاخود اخوت‌ده دینیر .

وظائف احسانک همان کافه‌سی مثبت وغیر معیندر . هیچ بر قانون مدنی بونلری امر وتأیید ایتمز . بو وظائف محسن الیهده بنی کندیسنه احسان ایدیلن شخصده موجود بر حق مقابلی ده دکلدر . بو وظیفه‌لر شو وجیزه ایله خلاصه ایدیلیر : « کندی حقکده یاپیلمه‌سنی آرزو ایتدیککی

شیئی باشقه‌لری حقنده‌ده یاپ » . غیر معین اولدقلری جهتله بو وظائفک واضح وتام بر صورتده تعدادی مشکلدر .

وظائف احسان ، برنجیسی بنی نوعمزک تکملی اخلاقیلرندن ، ایکنجیسی سعادتلرندن عبارت اولوب : « باشقه‌لرینی دها زیاده مسعود ایتمک ایچون چالیش » ، « باشقه‌لرینک اصلاح احوالنه چالیش » دستورلرنده مندمج بولنان باشلیجه ایکی غایه‌یه ارجاع ، یاخود یکان یکان متوافق اولدقلری وظائف عدالته تقریب ایدیله‌بیلیر : عدالت بزی بنی نوعمزک حیاتنه تجاوزدن منع ایدر . احسان ، حیاتمزی تهلکه‌یه القا ایتمک بیله لازمکلسه ابنای جنسمزک محافظه وتخلیص حیاتنی امر ایلر . عدالت باشقه‌لرینک وجداننه تجاوز واونی افساددن منع ایدر . احسان باشقه‌لرینک وجدانی نصایح وافعالمزله تقویه وتنویر ایتمکلکمزی امر ایلر . عدالت بزی غیرک اموالنه تعرضدن منع ایدر . احسان بزه کندی مالمزدن باشقه‌لرینه حصه افرازینی امر ایلر .

وظائف احسانک امین ملهمی قلب یعنی حب انسانیتله صداقت بولندقجه کارلق احتیاجی اولدیغنده شبهه یوقدر .

عدل ایله احسانک مناسباتی — احسان ، عدالتک متمم ضروریسیدر . اساساً عدالت حقیقیه ایله احسانک منشأی بردر . دیکر طرفدن عدالت‌ده احسانک شرط ضروریسیدر . بندن کیمسه‌نک احسان طلب ایتمکه حقی یوقدر . بن‌ده احسانمی زورله باشقه‌لرینه قبول ایتدیرمک حقی حائز دکلم . احسان هر ایکی طرف ایچون‌ده اختیاری اولملیدر . احسان عدالتدن آیریلنجه آرتق زیاده وتجاوزدن باشقه برشی دکلدر . هیچ کیمسه‌یه اولوجوبک درجه‌حسین نیه معتقد اولسون حته تجاوز ایتمملیدر .

تساند — عدل واحسانك منبع مشتركی تساندده ، یعنی انسانلرك هیچ بری یالكز یاشایامیه جغی ، بنی نوعنك معاونتی اولمقسزین ترقی ایده میه جكی جهتله اونلرك یكدیكرینه اولان مربوطیت ضروریه لرنده در . تساند برامر طبیعیدر ؛ بز بونی عاطفه ایله بیلیرز . فقط بو تساندی عقلمزك قبولی ، اراده مزك جزدی ایله قانون اخلاقه تحویل ایتملیدر .

برنجی باب

اخلاق مدنیه وسیاسیه

اخلاق مدنیه — اخلاق مدنیه بر دولتك اعضاسندن یاخود حقوق مدنیه یی حائز افراددن اولمق اوزره نظر اعتباره آلنان انسانك وظائفندن بحث ایدر .

صورت عمومیه ده دولت عدالتی تنفیذ یاخود منفعت عامه یی محافظه مقصدیله تشكیل ایدلمش اولان جمعیت دیمكدر . جمعیتده مناسبات عمومیه ومستمره ایله برلشمش اولان انسانلرك هیئت مجموعه سیدر . بو مناسبات نه قدر چوق ، نه قدر مستمر اولورسه جمعیت او نسبتده حقیقی اولور . ترقیات مدنیه دولاییسیله عالم انسانیت هیچ دكلسه اقتصادی وعلمی نقطهٔ نظردن تك بر جمعیت تشكیلنه دوغرو كیتمكده ایسه ده بو جمعیت كلیه حقیقی اولمقدن زیاده مفكوره در .

الك حقیقی جمعیت منشاء ، اراضی ، لسان ، سجایا ، منافع ، خاطرات ، واحتساسات اعتباریله اولان اشتراك اوزرینه مؤسسدر . ایشته ملت دینیلن شیده بودر . حر ومستقل اولان بر ملت بالطبع دولت صورتنه اقتران ایلر .

روح انسانینك بدنه ارتباطی قبیلندن اوله رق بر طوپراغه مربوط اولمق ، تعاقب انساله رغماً عصرلردن بری محافظهٔ موجودیت ایتمك اعتباریله نظر ملاحظه یه آلنان ملت وطن دیمكدر .

هیئت اجتماعیه‌نك منشأی — جمعیت بر واقعهٔ طبیعیه‌در ؛ مقاوله نتیجه‌سی دكلدر . فلاسفه‌دن « هوبس » ایله « روسو » [*] جمعیتك منشأ ظهوری مقاوله‌در دییورلر . بونك سببی‌ده اونلر جمعیتله دولتی یكدیكریله قاریشدیریورلر . دولت ، علی الاكثر ضمنی وغیرصریح بر مقاوله نتیجه‌سیدر . انسانك حال طبیعی واصلیسی تجرد اولدیغی قبول ممكن دكلدر . « ارسطو » انسان ایچون قابل تمدن بر حیواندر دیمشدر .

اول باول جمعیت بشریه امثالی اولمایان بر واقعه دكلدر . حیواناتك علی الخصوص حیوانات عالیه‌نك چوغی جمعیت حالنده یاشامقده‌در .

بوندن ماعدا طبیعت انسانیه‌نك كافهٔ ملكاتی (عطفه ، عقل ، لسان ، اخلاقیت یاخود قابلیت اخلاقیه) یا حیات اجتماعیه مقصدینه مستند بر طاقم وسائطدر ، یاخود بالذات بو ملكات ، كندی انكشافلرینك شرط ضروریسی اولمق اوزره حیات اجتماعیه‌یه محتاجدر . جمعیت خارجنده یاشایان بر انسانك بهیمه‌دن فرقی یوق كبیدر .

انسانیتك جمعیتسز بقاپذیر اوله‌میه‌جغی شبهه‌دن وارسته‌در . لكن جمعیت بشریه ، یالكز طبیعتك دكل اراده‌نك‌ده اثریدر . فعلاً هر انسان تأسیس ایدلمش اولان بر جمعیتده دوغار ، او اراده یاشار . عجبا بر دولته ، بر جمعیته منسوب اولمق عقله نسبةً ده بر وظیفه‌میدر ؟

---

[*] ژان ژاق روسو فرانسز ادیب وفیلسوفلرندندر . (۱۷۷۸ ـ ۱۷۱۲) (مقاولهٔ اجتماعیه) ، (ئه‌میل یاخود تربیه) عنوانلی اثرلریله دیكر آثاری واردر . وولتر كبی روسوده اون سكزنجی عصر اوزرنده بویوك بر تأثیر اجرا ایلمشدر .

دولتك سبب معنویسی — بنی نوعمزله بر آراده یاشامق ، اونلرك مقدراتیله علاقه‌دار اولمق ، مساعیلرینه اشتراك ایتمك وظیفه‌سنك منشأی بالذات اخوت انسانیه مفهومیدر . هیچ كیمسه‌نك بالاراده وبالالتزام دیكر انسانلردن مجرد اوله‌رق یاشامه‌سنه مساغ یوقدر . بر دولته منسوب اولمق بو وظیفهٔ مهمه‌نك بر صورت خصوصیه‌سیدر . دیكر طرفدن هر شخص كندیسنه حرمت ایدلمه‌سنی طلب ، بنابرین حیاتنی ، حریتنی ، وجدانتی ، اموال سائره‌سنی مدافعه حقنی حائزدر . فقط بو قاریده كوردیكی وجهله ضرورت ملجئه اولمدقجه بو حقك دوغرودن دوغرویه افراد طرفندن استعمالی ممكن دكلدر . بوندن ماعدا هر شخص ، حیات وناموس ومالLری دوچار تهدید اولان اشخاص سائره‌نی‌ده مدافعه وظیفه‌سیله‌ده مكلفدر .

بوندن‌ده جمعیت حالنده یاشامقده اولان انسانلرك حقلرینی مشتركاً مدافعه مقصدیله اتفاق ، بنابرین بر دولت تشكیل ایتملری مجبوریتی تحقق ایدر . شو حاله نظراً بر دولت داخلنده دوغان ، یاشایان بر كیمسه‌نك بالاراده او جمعیته منسوب اولمق وظیفه‌سیله مكلف بولونمه‌سی بطریق الاولی‌در .

دولتك وظائفی — دولت ، بعضیسی ذاتی بعضیسی آز چوق عرضی اولمق اوزره ایكی درلو وظیفه ایفا ایدر . بو وظیفه‌لرده عدالته ومنافع عامه‌یه متعلق وظائفدر .

دولت عدالتی تمثیل ایله‌مسی حیثیتیله هر فردك كندیسنه عائد اولان حقوقك كافه‌سندن حضور وسكون ایله استفاده‌سنی تأمین ایدر . منفعت

عامه‌يی تمثيل ايتمسی حيثيتيله‌ده يوللر ، قانالر ، پوسته‌لر واسطه‌سيله مناقلاتك تسهيلی ، معارف وسائره‌نك ترقيسی اسبابنی استكمال ايلر.

بو وظيفه‌لر ، اشخاص ياخود خصوصی شركتلر طرفندن‌ده تماميله ايفا ايديله‌بيليرسه‌ده برچوق احوالده دولتك بقاسی ايچون موجب تهلكه اولمقسزين ايفا ايديله‌مز. متمدن ملتلرك چوغنده بو وظيفه‌لرك منحصراً دولته توديعنی موجب اولان باشليجه سبب بودر .

فرديه «انديويدوآليزم» واشتراكيه «سوسياليزم» — فرديه مذهبنه كوره جمعيت فردلردن متشكل وفرد ايچون موجوددر . حكومتك وظيفه‌سی يالكز حريت واموال شخصيه‌نك محافظه‌سنه انحصار ايتمليدر . بو مذهب ، دولتك نفوذينی افراد ايله خصوصی وسربست شركتلرك منفعتنه اوله‌رق ممكن اولديغی قدر تحديد وسربستی ٔ فعل وحركت سياستنی ترويج ايلمكده‌در. بو مذهبك ، افراطی فوضايه يعنی دولتله بالذات جمعيتی الغايه منجر اوله‌جقدر . الڭ قديم ممثلی افلاطون اولان « سوسياليزم »ه كوره بالعكس افراد آنجق جمعيت واسطه‌سيله وجمعيت ايچون موجوددر. حكومتك نفوذی حيات اجتماعيه‌نك كافهٔ تفرعاتنه قدر شامل اوله‌بيلير واولمليدر . « سوسياليزم »ڭ شكل مفرطی حريت واموال شخصيه‌نك لغوينه منجر اولان « قوللكتيويزم » در . بو مذهب ، يالكز آلات مساعينك (اراضی ، معادن، قانالر ، شمندوفرلر ، مؤسسات اعتباريه وسائره) اموال شخصيه‌دن دكل اموال مشتركه‌دن اولمسنی يعنی منحصراً جمعيته عائد بولونمسنی طلب ايلمكده‌در .

حكومت وقوای ثلثه — حكومتی تمثيل ايدن كيمسه‌لرك هيئت مجموعه‌سنه حكومت ياخود هيئت حكومت دينير . حكومت ، قوهٔ تشريعيه ، « ياخود تقنينيه » اجرائيه « ياخود تنفيذيه »، عدليه ناميله اوچ قوتدن عبارتدر . قوهٔ تشريعيه قوانينی، وضع قوهٔ اجرائيه بو قانونلرك اجراسنی تأمين ايدر ؛ قوهٔ عدليه‌ده قوانين موضوعه‌يی واقعات خصوصيه‌يه تطبيق، قوانينه مخالفت ايدنلری تأديب ايلر.

حاكميت مليه — بو قوتلرك هيئت مجموعه‌سی حقيقتده ملته عائددر. حاكميت مليه قوانين وضعيله بو قانونلرك اجراسنی تعقيب خصوصنك ملته عائد اولمسی حقيدر . ملت بو حقك استعمالنی اشخاصه توديع ايده‌بيلير . لكن بو حقك كنديسی غيرقابل فسخ وابطال اولمق اوزره ملتك عهده‌سنده قالير .

حكومتك قانونك منشأی — دولتك فعلاً برچوق منشأی اوله‌بيلير . (قوت ، عنعنه وسائره) فقط حقاً بر حكومت آنجق عدالتی، ارادهٔ مليه‌يی تمثيل ايتمسيله مشروع ، قانونی اولور . بر قانون ، عدالته موافق وملت طرفندن قبول ايدلمش اولورسه آنجق او زمان مجبوری اولور.

عدالت اجتماعيه‌نك منشأی — تأديب حق اجتماعيسی مدافعهٔ مشروعه ياخود فرد طرفندن اجرا ايديلن تضييق مادينك بر استحاله‌سيدر . بو حقك دوغرودن دوغرويه افراد طرفندن استعمالنی منع ايدن اسباب معلومدر . بناءً برين بو حق كافهٔ مظالم واعتسافاتی تأديب صورتيله دفعه مأمور اولان جمعيته‌ دور ايدلمش ديمكدر . بونكله فرد كنديسنه قارشی ايقاع ايديلن حقسزلغك كندی طرفندن تعمير

وتلافیسندن فراغت ایلمش اولدیغی جهتله قان دعواسی ودوئللو کبی شیلرك قانونی اولدیغی قبول ایدیله‌مز . انتظام جمعیتی محافظه ومدافعه ایچون صورت قطعیه‌ده ضروری اولمایان هرنوع شدت غیر قانونیدر .

افرادك حکومته قارشی وظائفی، قوانینه اطاعت — افرادك حکومته قارشی ایلك وظیفه‌سی قوانینه وقوانین نامنه امر ایدن زمامدارانه اطاعتدر . زیرا قانون ظالم وکیفی برارادەنك اثری اولمیوب هرکسه قارشی تأمین عدالت ایده‌جکی حقنده‌کی اراده‌سنی ینه قانون ایله افاده ایله‌ین ملتك اثریدر . بنابرین قانونه اطاعت اسارت دکل، بلکه شرط حریتدر .

چوجوقلرك تربیه‌سی — چوجقلرك تربیه‌سی یالکز چوجقلره قارشی دکل وطنه قارشی‌ده بر وظیفه‌در . زیرا وطنك عصرلرجه پایدار اولمسی اخلاقی ، تاریخی ، سیاسی عنعنه‌لرك دوام ایلمسیله‌در . وطنك سینه‌سنده یتیشن یکی نسللر اونك خصیصهٔ ممیزه‌سنه قارشی لاقید قالیرلر ، علاقه کوسترلرمز ایسه وطنك موجودیتنه ، حیاتنه خاتمه چکیلمش دیمکدر . عائله رئیسنك وظیفه‌سی یالکز چوجقلرینی بویودوب آدم ایتمك دکلدر . وطنك نه‌دیمك اولدیغنی آکلایه‌جق، وطنی سوه‌جك، لدی‌الحاجه وطن اوغورنده حیاتنی فدا ایده‌جك کیمسه‌لر یتیشدیرمکدر .

ویرکو — حکومتك افراده قارشی ایفا ایلدیکی خدمات، عمومه عائد اوله‌بیله‌جك برطاقم مصارف اختیارینی مستلزمدر . مادام که هرکس بوخدمتلردن مستفید اولمقده‌در ، هرکسك وارداتی نسبتنده بومصر-

فلری تسویه‌یه یاردیم ایتمسی مقتضای حقانیتدر . ویرکو بالذات افراد اهالی طرفندن اراده وقبول ایدلمش بربورجدر . ویرکو ویرمه‌مك هم سرقت هم‌ده تعهدات واقعه‌یه عدم رعایتدر .

رأی — حر اولان اقوام نزدنده هرفرد حاکمیت ملیه‌یه اشتراك ایدر . قوانینك تنظیم واجراسنه مأمور اولان کیمسه‌لری آز چوق دوغرودن دوغرویه تعیین ایلر . فرد ایچون رأی یالکز برحق دکل بر وظیفه‌در . برجمعیت افرادی مصالح عامه‌یه قارشی بیکانه قالدقلری تقدیرده اوجمعیت اصلا پایدار ونائل سعادت اولاماز . رأی ویررکن عدالت ومنفعت عامه‌دن باشقه برشی دوشونولمه‌ملیدر .

خدمت عسکریه — افراد کبی ملتلرك‌ده مقدراتی ، حقوق ، وظائفی ، مسئولیت مادیه ومعنویه‌لری واردر . فقط ملتلرك کافه‌سنی مناسبات متقابله‌لرنده قواعد عدل وحقانیته رعایت ایتدیره‌جك برسلطه موجود اولمادیغندن برملتك امنیتنه، حریتنه ، ناموس وحیثیتنه قارشی برهجوم ، برتجاوز وقوع بوله‌جق اولورسه اوملت حقوقنی مدافعه ، یاخود ادعا خصوصنده انجق کندی قوتنه استناد ایده‌بیلیر . بوده کافهٔ افرادك خدمت عسکریه ایله مکلفیتنی استلزام ایدر . وطنك افراددن بوخدمته انتظاری یالکز تهلکه آننه منحصر دکلدر . هرزمان بوخدمتی ایفایه آماده اولمق افراد ایچون بروظیفه‌در . خدمت عسکریه‌دن یالکز قانونك استثنا ایتدیکی آدملر معاف اوله‌بیلیر . چونکه قانون بوآدملردن باشقه خدمتلر بکلر . فقط وطنك موجودیتی تهلکه‌یه معروض اولدیغی آنده جمعیتك هر فردینی تحت سلاحه آلمق ایچون آرتق هیچ برقانونه حاجت یوقدر .

وطنه قارشى صداقت وفداكارى — وطنه قارشى يالكز قانونك تعيين ايتديكى حدود داخلنده خدمت ايدلملى در. وطن كندى اولادى طرفندن بالاراده وچيلديرەسيه سويلملیدر. وطن محبتى مغلق اولديغى قدر درين بر احتساسدر. بو محبت فطرتمزده موجود اولان ميول وملكاتدن برچوغنك استعمالنى، تطمينى موجب وتماميله قلبمزه حاكمدر.

اولا بو محبتده غريزەنك تأثيرى واردر. صاحب حيات اولان هر مخلوقك محيطنه مربوط اولمسى بر قانون حياتدر. عرق بشرك هر بريله بو عرقلرك يرلشمش اولديغى طوپراق آراسنده آكلاشيلماز، فقط محقق بر وفاق وانطباق واردر. بونلر يكديكرينه مربوطدر. كويا عصرلردن برى بطئ وغير محسوس بر صورتده عرقى وجوده كتيرمش اولان بو طوپراقدر. انسان، دوغديغى يردن اوزاق بر محلده كوتورلديكى زمان كنديسنى مسقط رأسنه مربوط قيلان بو رابطهٔ غير مرئيەنك نه اولديغنى على الاكثر نفسنده دويديغى راحتسزلقدن دولايى پك كوزل آكلار.

اعتياد ده كندى تأثيرات مخصوصەسنى غريزەنك تأثيراتنه علاوه ايلر. چوجقلغمز، كنجلكمز دنيانك شو كوچك كوشەسنده كچمشدر. بوتون خاطراتمز اورايه راجع، بوتون قلبمز اورايه مربوطدر. بو محبته برازده خودكاملق قاريشير ايسه نه لازم كلير؟ زيرا وطن محبتى محبتلرك الك شديدى والك قويسيدر. وطنه محبت نوعما نفسه محبتدر. چونكه انسانك وطنى سومەسى، روحنك ايستەديكى كبى انكشاف ايدەبيلەجكى بر هواى معنوى داخلنده عائلەسى افراديله معاً ياشاديغى بر مملكتى سومەسى ديمكدر. بويله بر مملكتك باشقه مملكتلره ترجيحى ايسه غايت طبيعى دكلميدر؟

بو محبتده بر طاقم نجيب ميللرده واردر. انسانده كى سومك احتياجنك بالغاً ما بلغ تطمين ايدلديكى بر عائلەسنى محيط اولان، كنديسى ده داها واسع بر عائله حكمنده بولنان وطندن باشقه نرەسى اولابيلير؟

عالم انسانيت، چوق واسع وبزه مظهر محبتمز اولەجق بر شيئى عرض ايدەبيلمك ايچون بزدن چوق اوزاقدر. وطن ايسه بالعكس حياتلرى حياتمزه قاريشمش ومتمادياً بزمله تعاطئ افكار وحسيات ايلمكده بولونمش اولان كيمسەلرك كافەسنده بزه قارشى بر شكل محسوسه اقتران ايلر.

طبيعةً مفكورەيه عاشق اولان انسانك، نظرينى، محبتنى الك يقين شيلره حصر وقصر ايتمك ايستەمسى بيهودەدر. انسان بدايةً الك يقين شيلره مربوط اولورسەده بر قوت مقاومتسوز كنديسنى داها اوزاق، داها عالى شيلره سوق ايدر. ارادەسى ايچون كنديسنك، عائلەسنك سعادتندن داها واسع بر غايه لازمدر. شخصندن عائلەسندن داها قوى داها مستمر بر شيئه تمسكه محتاجدر. شو حاله نظراً انسان وطنى تاريخده كورديكى زمان وطن كنديسنه قارشى اشخاصدن دها بويوك اولان، عصرلردن برى دوام ايدن، عين مقصده خدمت، عين اثرى تعقيب ايلەين مفكورى بر وجود صورتنده تجلى ايتمزمى؟

بنابرين اولاد وطندن هر برينك عهدەسنه ترتب ايدن وظائفك الك مبجلى كرك اجدادمزه كرك بزه عائد خاطراتى الى الابد ياشادەجق اولان وطنك بقاسنى تأمين، سعادتنى تزييد ايچون چاليشمق، وطنك سعادت وسلامتى موضوع بحث اولديغى زمان مادى ومعنوى هيچ بر فداكارلقدن كرى دورمامق، لدى الحاجه، وطن اوغورنده سەوه سەوه فداى حيات ايلمكدر.

خطا وصواب جدولی

صحیفه	سطر	خطا	صواب
۸	٦	نصرالدین	نصیرالدین
۱۳	۸	عمومیتك	كلیتك
۱٦	۱۱	ایدلمه‌دن	ایتمه‌دن
۱۹	۱۱	ایكی	ایكنجی
۳۱	۱٥	عقل	عقل عملی
۳٤	۲۰	ممكن	مؤسس
۳٤	۲۰	بوطائفك	بووظائفك
۳٥	۱	عقل نظری	عقل نظری‌ده
۳٦	۳	اولمقده‌در .	اوله‌رق قالیر
۳٦	۷	ثبات	اثبات
٤٤	۲	ادرك	علم
٤٤	۱۹	ادراك وحساسیتدن	حساسیتدن
٤۹	۳	سجیه	مخیله
٥۰	۳	وجدان تأملی	شعور تأملی
٥۰	٤	بووجدان	بوشعور
٥۳	۷	بیلیر باشقه	باشقه
٥٦	۱۱	كوسترمك	كوسترمه‌مك

صحیفه	سطر	خطا	صواب
۷۰	۸	انسان حیوانه	حیوان انسانه
۲۰	۹	عقل حواسه	حواس عقله
۸۳	۱٦	كو	كویا
۹٦	۱٥	حیات	حیاته
۱۰۱	۱۷	آز چوق علی الخصوص	علی الخصوص
۱۰۱	۱۸	تغییر ایلر	آزچوق تغییر ایلر
۱۱۲	۱۳	ملاحظه، منفعت	ملاحظهٔ منفعت
۱۱۳	۷	سیاناً	مساوات اوزره

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتی طرفندن نشر اولنان آثار

اسلام تاریخی [برنجی جلد]	شمس الدین بك
الجواب السدید فی بیان دین التوحید [آنغلیقان کلیسانه جواب]	اسماعیل حقی بك
یکی علم کلام [ایکی جلد]	« «
ایچکینك حیات بشرده آچدیغی رخنه‌لر [آثار الخمر ترجمه‌سی]	مترجمی : عاکف بك
فلسفهٔ اولی	شمس الدین بك
آثار الخمر [عربی لسان ایله]	عبدالعزیز چاویش
مبادئ فلسفه‌دن علم اخلاق	فرید بك

فرید بکك دیگر مطبوع اثرلری

وحدت وجود

دینی ، فلسفی مصاحبه‌لر